

OPĆI PODACI

Dokument:

Lokalni ekološki akcioni plan za općinu Zenica

Naručilac:

općina Zenica
BiH

Obrađivač:

Dvokut pro
Avde Hume 11
71000 Sarajevo
tel:+ 387 33 447 875
fax:+ 387 33 447 881
e-mail: dvokut@bih.net.ba

Broj dokumenta:

OD-001-M1/09

Datum:

2009.

SADRŽAJ

1. SAŽETAK	5
2. UVOD	6
3. POSTUPAK IZRADE LEAP-a	3
3.1 Organizacija	4
3.2 Tematske oblasti	4
3.3 Prva faza izrade LEAP-a	4
3.4 Druga faza izrade LEAP-a	7
3.5 Treća faza izrade LEAP-a	16
3.6 Četvrta faza izrade LEAP-a	35
4. OCJENJIVANJE STANJA OKOLIŠA I VIZIJA	59
4.1 Socio-ekonomska situacija	59
4.1.1 Položaj, veličina i glavne karakteristike općine Zenica	59
4.1.2 Status stanovništva	61
<i>Nacionalni sastav stanovništva - općina Zenica, popis iz 1991.godine</i>	<i>61</i>
4.1.3 Ekonomske aktivnosti	62
4.1.4 Pregled osnovne infrastrukture	63
4.2 Analiza stanja okoliša po tematskim oblastima	65
4.2.1 Upravljanje kvalitetom zraka integrisano sa uticajem privrednih aktivnosti na kvalitet zraka i Javno zdravlje	65
4.2.2 Upravljanje, zaštita i korištenje vodnih resursa sa utjecajem privrednih aktivnosti na vode i utjecaj kvaliteta voda na zdravlje.....	73
4.2.3. Upravljanje, zaštita i korištenje tla, šumskih ekosistema te utjecaj privrednih aktivnosti na kvalitet tla, šuma itd. i utjecaj na zdravlje ljudi	74
4.2.4. Turističko-rekreativni potencijali općine Zenica	75
4.2.5. Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa	77
4.2.6 Upravljanje otpadom	80
4.2.7. Javno zdravlje	82
4.2.8. Proizvodnja i zdravstvena ispravnost hrane	83
4.2.9. Zakonski i institucionalni okvir zaštite okoliša	84
4.3 IZJAVA O VIZIJI.....	86
4.3.1 Strateški plan općine Zenica do 2012. godine.....	86
4.3.2. Strateški ciljevi	87
5. PRIORITETI U OBLASTI OKOLIŠA	89
6. PREPORUČENE AKTIVNOSTI I RADNI PLAN	90
6.1 Obaveze i učešće aktera	97
7. INSTRUMENTI ZA PROVEDBU LEAP-a- PROVOĐENJE, NADZOR I UNAPREĐENJE LEAP-a	99
7.1. Uvod.....	99
7.2 Senzibiliranje i uključivanje javnosti u proces zaštite okoliša.....	99
7.3 Odgoj, edukacija i razvijanje svijesti o zaštiti okoliša.....	100
7.4 Ekonomski instrumenti i finansiranje	100
7.5 Provođenje, nadzor i unaprijeđenje LEAP-a	101
7.6 Praćenje stanja okoliša i informacijski sistem okoliša	101
7.8 Monitoring plan.....	104
7.9. Troškovi aktivnosti	104
7.10 Inspekcijski nadzor	105
8. ZAKLJUČAK	111

DRAFT

1. SAŽETAK

Na području općine Zenica više od jednog stoljeća zastupljene su razne proizvodne djelatosti – metalurška proizvodnja i eksploatacija uglja, metaloprerađiva, koje uzrokuju višestruke ekološke posljedice. Naime, povećana je zagađenost osnovnih izvora za život : zemljište , voda, zrak, šume...

Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP) predstavlja dugoročni plan djelovanja na polju zaštite i unapređenja okoliša u okvirima razvoja općine, koji se temelji na principima partnerstva, prava građana na odlučivanje, donošenje odluka i dosljedno sprovođenje politike zaštite okoliša. Zaštita okoliša predstavlja u prvom redu načelo „zajedničke i podjeljene odgovornosti“, što bi značilo da svako treba da se uključi u zaštitu, unapređenje i očuvanje okoliša, s tim da jači, bogatiji i napredniji treba da preuzmu veći dio posla.

Sagledavanjem stanja u Općini Zenica došlo se do zaključka da se osnovni okolišni problemi manifestuju u sljedećim oblastima:

1. Stanje kvaliteta zraka,
2. Nezaštićeni vodni resursi, onečišćenja
3. Devastacija i kontaminacija tla, erozija i klizišta,
4. Velike količine nezbrinutog komunalnog i industrijskog otpada, te posebnih vrsta otpada (toksičnog otpada)
5. Pravilno korištenje šumskih ekosistema i urbanog zelenila,
6. Utjecaj privrednih i industrijskih aktivnosti na okoliš

i još niz problema na koje ćemo ukazati i dati eventualna rješenja kroz ovaj dokument.

I pored svih problema vezanih za održivost, a koji potiču iz nedostatka svijesti i finansijskih sredstava, mnogi gradovi su prepoznali važnost održivog razvoja na principima ekologije, ekonomije i društva, te čine velike napore i postižu znatne usjehe u ovom području. Kroz ovaj proces potrebno je posebnu pažnju posvetiti sljedećim problemima: kvalitet zraka, vodosnadbijevanje, rješavanje problema kanalizacije u pojedinim naseljima u ovoj općini, centralnog grijanja, animalnog i komunalnog otpada itd. Ovaj dokument treba da sve date probleme identificira, analizira, te odredi mjere za rješavanje istih.

Prilikom izrade ovog dokumenta uzeti su u obzir svi segmenti života i rada u zajednici: javno zdravlje, socijalna i društvena problematika, prirodne vrijednosti, privredna problematika, izgrađene vrijednosti, zakonski okvir.

2. UVOD

Izrada i implementacija LEAP-a zasniva se na načelima održivog razvoja, što znači balans između ekonomskih, društvenih i prirodnih zahtjeva. Okolišni problemi su zapravo posljedica ekonomskog i socijalnog stanja u općini, te se okolišni problemi ne mogu posmatrati odvojeno od ekonomskih i socijalnih.

Održivi razvoj podrazumjeva razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija, a da se pri tome ne ugrožavaju potrebe budućih generacija. Ideja održivog razvoja zasniva se na racionalnom i uravnoteženom korištenju već postojećih resursa, a sve u cilju poboljšanja standarda života ljudi u određenoj lokalnoj zajednici. Bosna i Hercegovina je na putu da postane članica Evropske Unije, te svoju novu ulogu treba usmjeravati ka principima održivog razvoja.

Načelo održivog razvoja u Lokalnom ekološkom akcionom planu, podrazumjeva:

- **obezbjeđivanje ekoloških zahtjeva** – Podrazumjeva kontrolu emisije u okoliš, odnosno svođenje emisije na granice koje su zakonom propisane; kažnjavanje zagađivača ali i svih onih koji narušavaju stanje okoliša i degradiraju ga; pažljivo iskorištavanje svih resursa koji su na raspolaganju u ovoj općini.
- **obezbjeđivanje ekonomskih zahtjeva** – Da bi se zadovoljile potrebe svih stanovnika u općini, a što se zasniva na principima održivog razvoja; neophodan je stalan razvoj privrede.
- **obezbjeđivanje socijalnih zahtjeva** – Poboljšanje životnog standarda kao npr. centralno grijanje, uslovi stanovanja, zdravstvena njega i briga za javno zdravstvo, školovanje, mogućnosti zapošljavanja itd.

LEAP je zapravo uspostava procesa brige za okoliš i razvoj. LEAP je vlasništvo cijele lokalne zajednice na koju se njegova izrada odnosi. U njegovoj izradi i sprovođenju treba da učestvuju svi stanovnici zajednice, bez obzira na pol, vjeru, rasu, nacionalnost, starosnu dob, stepen obrazovanja i socijalni status.

U općim crtama, osnovni princip održivog razvoja definirala je UN-ova Komisija pod vodstvom g-đe Harlem Brundtland, bivša premijerka Norveške, 1987. godine, rekavši da je osnovni princip održivog razvoja: „Odgovoriti na zahtjeve današnje generacije, a da se pri tom ne unište mogućnosti da i buduće generacije odgovore na svoje zahtjeve“.

LEAP je važan razvojni dokument jer:

- podstiče lokalnu zajednicu da preuzme dio odgovornosti za kvalitet okoliša u kojem živi,
- racionalno koristi postojeće lokalne prirodne resurse u cilju dugoročnog održivog ekonomskog razvoja,
- utvrđuje lokalne prioritete u zaštiti okoliša, prvenstveno one koji imaju značajan uticaj na ljudsko zdravlje i na očuvanje okolišnih sistema, te one koji ugrožavaju ukupan društveni razvoj,
- stvara organizacione, kadrovske i finansijske preduslove za očuvanje okoliša.

Osnovne komponente LEAP-a jesu:

- **Misija** (zbog čega se uspostavlja proces)
- **Vizija** (šta se želi postići tim procesom)
- **Politika** (politika zajednice, ciljevi moraju imati uporište u politici)
- **Ciljevi** (opći ili posebni)
- **Strategija** (način na koji ostvariti zadate ciljeve)
- **Programi** (realizacija dijelova pojedinih ciljeva u određenom vremenu)

Učesnici u LEAP-u su svi tj. oni koji to žele biti!

LEAP nije vlasništvo „nekoga“ već **SVIH!**

Prilikom izrade LEAP-a, partneri imaju podijeljenu odgovornost ali i podijeljen uspjeh.

Snaga zajednice je u snazi pojedinca ali i njihovom zajedništvu!

Vizija zajednice je put gdje se **ŽELI** stići, a LEAP je put kojim se to **MOŽE** ostvariti!

Mnogobroji razlozi su doprinijeli odluci da se pristupi izradi LEAP-a u općini Zenica:

- Stanje okoliša sa visokim nivoima onečišćenja i potencijalnim prijetnjama po zdravlje ljudi (zrak, voda, tlo, kanalizacioni sistem)

- Nezadovoljstvo ljudi stanjem okoliša koji ih okružuje (onečišćenje zraka, onečišćenje voda, te prisustvo divljih deponija koje onečišćuju tlo)
- Želja da se poduzme nešto s ciljem zaštite okoliša, sa privrednog i društvenog aspekta
- Unaprjeđenje standarda i postizanje balansa između ekonomskog razvoja i zaštite okoliša
- Rješavanje nekih od najvećih problema u općini, te uspostava institucijske komunikacije i koordinacije na svim nivoima vlasti

Najvažniji ciljevi LEAP-a jesu:

- Identificiranje problema u okolišu,
- Procjena i rangiranje problema u okolišu,
- Razvoj efikasnih mehanizama za sprječavanje narušavanja okoliša,
- Napraviti plan svih aktivnosti u oblasti okoliša na lokalnom nivou radi smanjenja i/ili otklanjanja najčešćih rizika i nedostataka, odnosno sprječavanje daljeg zagađivanja
- Procijeniti stanje resursa te razviti plan za njihovo pravilno iskorištavanje (održivi razvoj),
- Uspostaviti dugoročnu viziju,
- Ostvariti preduslove za lokalni razvoj na principima održivog razvoja,
- Ojačati sposobnosti lokalne vlasti, privrednika, NVO-a da naprave i implementiraju projekte u oblasti okoliša,
- Probuditi javnu svijest i odgovornost za okoliš.

Dakle, snovni cilj LEAP-a jeste da LEAP bude dokument dugoročne vizije koji će ponuditi konkretna kratkoročna i dugoročna realna rješenja. LEAP, je „vlasništvo“ nad odlukama, a to znači da svi partneri (vlast lokalne uprave, pojedinci, privredna društva, obrazovne i naučnoistraživačke ustanove, nevladine organizacije, poljoprivrednici, sav privredni i javni sektor..)

trebaju biti aktivni sudionici ovog akcionog plana. Prema tome, trebaju se obezbjediti uvjeti za strateško integralno upravljanje okolišem u cilju očuvanja kvaliteta okoliša. Kvalitet okoliša će omogućiti zdravo življenje stanovništva i

obezbjediti održivo korištenje okoliša, a sve to u skladu sa Zakonom o zaštiti okoliša i drugim okolinskim propisima. Predloženi prioriteti rješavanja problema neće biti prihvaćeni na isti način od strane svih partnera, i potpuna ravnoteža

vjerovatno neće moći biti postignuta. Međutim proticanje informacija, afirmacija

partnerstva, podizanje svijesti svih partnera u procesu, uveliko će doprinjeti kvalitetnijoj izradi, a kasnije i implementaciji ovog Lokalnog ekološkog akcionog plana.

Kao što je već naglašeno, LEAP treba shvatiti kao jedan proces, a to znači da bi on trebao u budućnosti biti živi dokument prilagodljiv promjenama koje imaju za cilj uspostavu sistema upravljanja okolišem u općini Zenica.

To se može postići mehanizmom stalne aktualizacije ciljeva, politike i mjera, instrumentima za ocjenu postignuća, te monitoringom provođenja samog procesa. LEAP će utvrditi, procijeniti i rangirati probleme okoliša - odrediti prioritete sanacije i zaštite okoliša. LEAP će također predložiti određena rješenja, te rokove, i odgovorna tijela za zadovoljavanje navedenih ciljeva.

3. POSTUPAK IZRADE LEAP-a

Proces izrade LEAP-a općine Zenica je trajao 10 mjeseci. U tom periodu sprovele su se mnogobrojne aktivnosti s ciljem upoznavanja javnosti o svrsi i ciljevima LEAP-a i samom procesu izrade. U izradu ovog dokumenta bila je uključena šira javnost. Izvršeno je ispitivanje javnog mijenja o stanju okoliša u njihovoj općini, konsultiralo se i sa eminentnim stručnjacima s ciljem dobivanja njihovog mišljenja i uvida u stanje u različitim tematskim oblastima koje su obrađene kroz ovaj proces. Napravljen je uvid u trenutno stanje okoliša u općini Zenica, te su na samom kraju dokumenta ponuđena moguća rješenja za postojeće probleme.

LEAP nije samostalan dokument, već se oslanja na zakonske akte, NEAP (Nacionalni ekološki akcioni plan), Strategiju razvoja općine Zenica i druge važeće dokumente. LEAP je dokument koji se prilagođava datoj sredini, on je produkt te sredine i kao takav se ne može primjeniti u nekoj drugoj sredini. Prilikom izrade LEAP -a za datu sredinu, mora se voditi računa o kadrovskim, organizacijskim i finansijskim mogućnostima.

Pri izradi ovog dokumenta, dio općih podataka je preuzet iz „*Strategije razvoja općine Zenica*“, koja je rađena u skladu s načelom održivog razvoja i komplementarnim pristupom LEAP-u, i „*Strategije razvoja poduzetništva malih i srednjih preduzeća u općini Zenica 2003.-2008. godine*“.

3.1 Organizacija

Vijeće općine Zenica je na inicijativu Agencije Zeda Zenica, donijelo Zaključak o pristupanju izrade ovog strateškog plana u cilju obezbjeđenja uvjeta za efikasno i održivo upravljanje okolišem općine Zenica. Cilj donošenja ove Odluke je da se izradom i usvajanjem LEAP-a utvrdi strategija za poboljšanje stanja okoliša, javnog zdravlja, te standarda življenja stanovnika općine Zenica.

Podrška izradi LEAP-a od strane političke zajednice garantuje da će se ideja LEAP-a realizovati u budućnosti.

Agencija ZEDA Zenica je angažovala Dvokut pro kao konsultantski tim za izradu ovog Akcionog plana.

Misija LEAP-a: pravilno gospodarenje komunalnim otpadom uz osiguravanje sigurnosti i kvalitete u odvodnji i prečišćavanju otpadnih voda, održavanje i čišćenje javnih površina

3.2 Tematske oblasti

Strukturu LEAP-a čine slijedeće tematske oblasti:

1. Upravljanje kvalitetom zraka integrisano sa uticajem privrednih aktivnosti na kvalitet zraka i Javno zdravstvo uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane;
2. Upravljanje, zaštita i korištenje vodnih resursa sa uticajem privrednih aktivnosti na vode i uticaj kvaliteta voda na zdravlje ljudi uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane;
3. Upravljanje, zaštita i korištenje tla, šumskih ekosistema, te uticaj privrednih aktivnosti na kvalitet tla, šuma itd. uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane;
4. Upravljanje otpadom;
5. Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno historijskog naslijeđa;
6. Zakonski okviri;

3.3 Prva faza izrade LEAP-a

Općina Zenica je prepoznala značaj jednog ovakvog procesa i poduzela sve neophodne mjere da bi pristupila izradi LEAP-a, jer želi vidjeti cijelo područje ove Općine u ljepšem okruženju. Velika važnost se pridaje uključenju svih u izradu i implementaciju LEAP-a. U tu svrhu je raspisan konkurs dana 23.10.2008. godine. Obavijest je dostavljena svim osnovnim školama (18 osnovnih škola na području općine). Dakle, izrada LEAP-a je počela aktiviranjem

najmlađih stanovnika općine Zenica. Svrha raspisivanja tog konkursa bila je uključnije najmlađih uključ u aktivnosti vezane za izradu LEAP-a, zatim vizualizacija cijelog procesa, te ishođenje logotipa koji bi bio reprezentativan za ovaj proces. Zadatak učenika 18 osnovnih škola sa područja općine Zenica je bio da nacrtaju znak koji bi predstavljao njihovu viziju okoliša u kojem bi voljeli živjeti i ujedno bio iskorišten u svrhu izrade LEAP-a. Konkurs je trajao do 10.11.2008.g., nakon čega je obavljen prvi izbor na nivou škole, gdje su nastavnici i profesori izabrali najbolji logotip. Dana 13.11.2008. godine, u sali općine Zenica, održan je i finalni izbor logotipa za LEAP općine Zenica. Komisija je odlučila produžiti konkurs do 28.11.2008.g., nakon čega je dostavljen veliki broj radova. Izabrani su najbolji radovi:

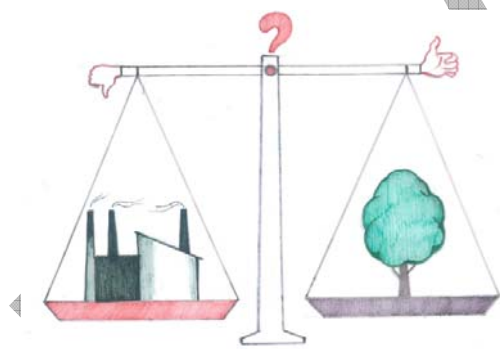
1. Mjesto i nagradu za logotip koji će predstavljati LEAP općine Zenica dobio je **Buza Amir**.

U užu izbor su ušli i radovi slijedećih autora:

2. Mjesto: **Senadin Dizdarević**

3. Mjesto su dijelili slijedeći autori: **Berina Hasić, Samira Karić i Rumejsa Ribo**.

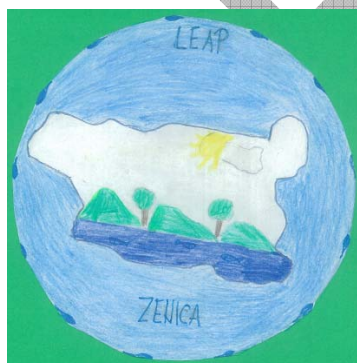
Nagrade su podjeljene i za najbolje plakate slijedećim dobitnicima: **Senahid Topalović, Monika Ulaković i Esmeralda Kubat**.

Slika 1: 1. mjesto Amir Buza

Slika 2: 2. mjesto Senadin Dizdarević

Slika 3, 4 i 5: 3. mjesto Berina Hasić, Samira Karić i Rumejsa Ribo

Slika 6, 7 i 8: Plakati- Senahid Topalović, Monika Ulaković i Esmeralda Kubat

Dok se birao logotip za LEAP općine Zenica, krenula je i javna kampanja uvida u stanje okoliša sa aspekta stanovnika ove općine. Napravljena je anketa s ciljem dobivanja podataka od građana. Postavljeni su punktovi za ispunjene listiće u šalter sali općine Zenica i mjesnim zajednicama. Štampani su plakati putem kojih se građani pozivaju na ispunjavanje ankete, a kasnije su štampani i plakati sa logotipom LEAP-a kojima se građani pozivaju na aktivnu saradnju u izradi ovog dokumenta. Slijedećim firmama i institucijama su poslale ankete u okviru realizacije izrade Lokalnog ekološkog akcionog plana za općinu Zenica:

- 29 osnovnih i srednjih škola,
- Mjesne zajednice,
- Mašinski fakultet-Odsjek za inženjersku ekologiju,
- JP za uređenje grada,
- Kantonalni zavod za prostorno uređenje,
- Općinske službe,
- RTV Zenica,
- Metalurški fakultet,
- JP Deponija,
- Univerzitet u Zenici,
- Šalter sala Općine Zenica.

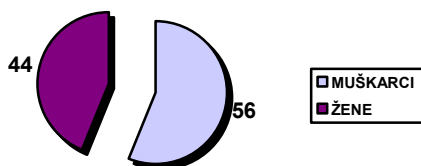
Ukupno je distribuirano 1230 anketa, od čega je 77 anketa ispunjeno.

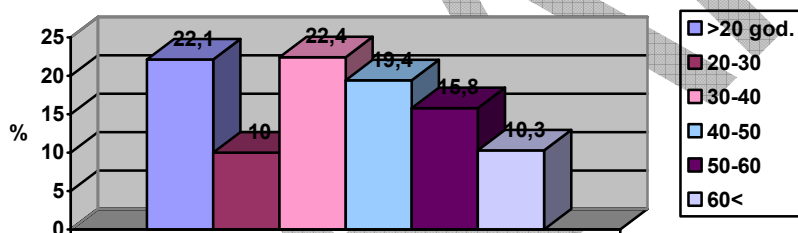
3.4 Druga faza izrade LEAP-a

U drugoj fazi izrade ovog dokumenta se pristupilo analizi postojećeg stanja – prema mišljenju ispitanika. Analiza je urađena po tematskim oblastima datim u poglavlju 3.2. ovog dokumenta. Izrada konačnog teksta ja također urađena po tematskim oblastima a nabazi prikupljenih podataka, analize anketa, konsultacija i dogovora sa građanima. Ukupno je anketirano 777 ispitanika, nakon čega su dobijeni rezultati predstavljeni slijedećim dijagramima i kratko komentirani:

1. Rezultati spolne strukture ispitanika:

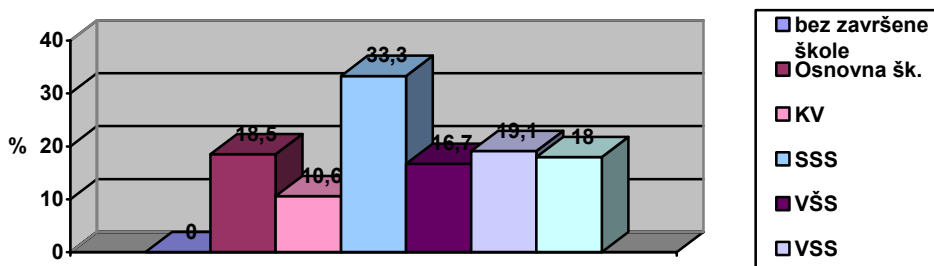

2. Starost ispitanika:

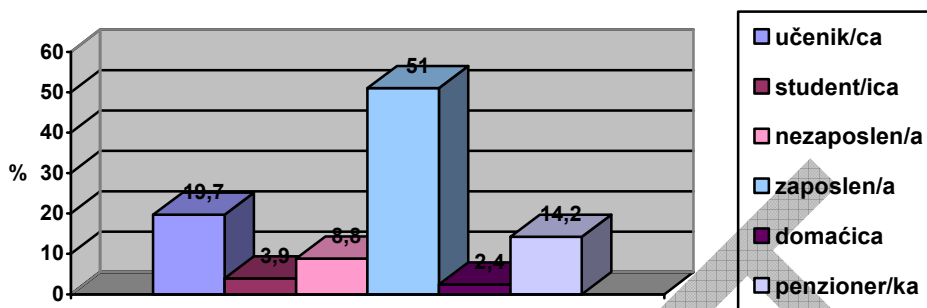
Najveći dio populacije ispitanika je srednje starosne dobi, od 30 do 40 godina, dok najmanji dio čini stanovništvo starije od 60 godina.

3. Školska sprema ispitanika

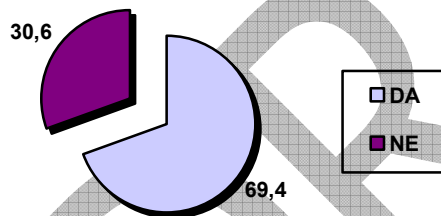
Najviše ispitanika (33,3 %) posjeduje srednju sručnu spremu, a najmanje je neobrazovanih.

4. Socijalno radni status ispitanika:

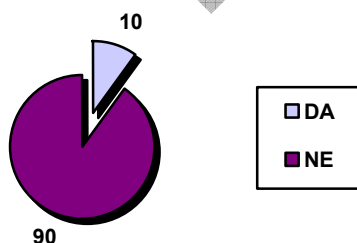
Sa diagrama se može zaključiti da je među ispitanicima bilo najviše zaposlenih (54 %) dok mnogo manji postotak čine nezaposlena lica (2,4 %).

6. Na pitanje: "Jeste li ste spremni da se više angažujete u rješavanju problema u vezi sa okolišem u Vašem naselju?", ispitanici su odgovorili:

Sa diagrama se vidi da većina ispitanih lica želi uložiti više napora u rješavanju problema okoliša, dok manji dio ne želi imati učešća u tome.

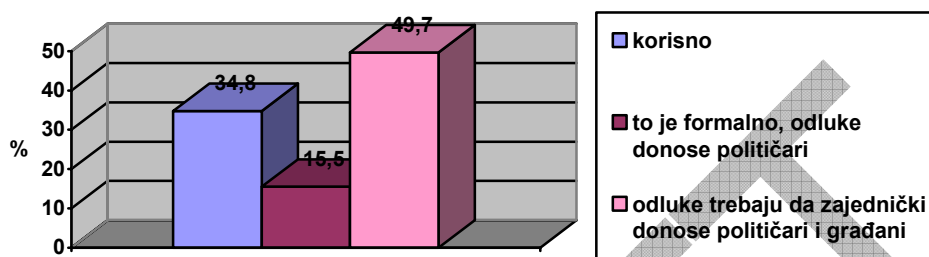
7. Postotak angažovanosti ispitanika u nevladinim organizacijama?

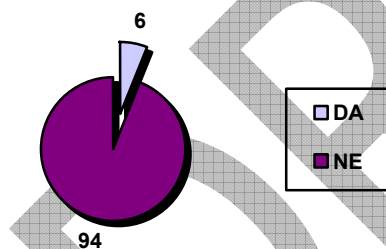
Skoro zanemariv broj ispitanika (samo 10%) je uključen u neku od nevladinih organizacija.

8. Mišljenje građana o njihovom uključivanju u donošenju značajnih planova i odluka u općini je sljedeće:

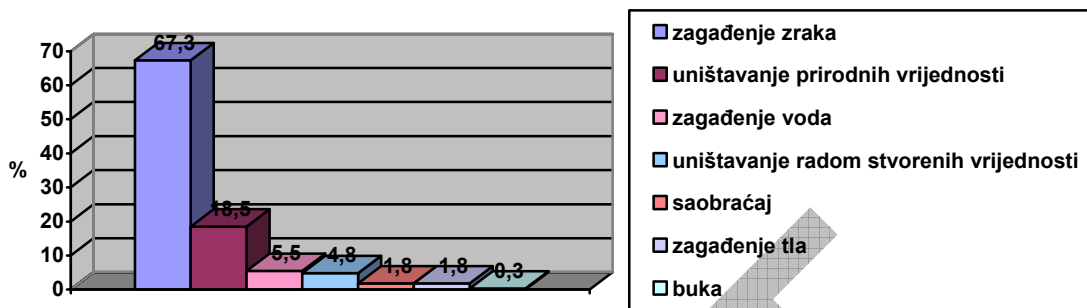
Oko 50 % ispitanika misli da u donošenju značajnih planova i odluka u općini trebaju učestvovati i oni sami, zajedno sa političarima.

9. Na pitanje: " Jeste li ste zadovoljni stanjem okoliša u Vašoj općini?", ispitanici su dali sljedeće odgovore:

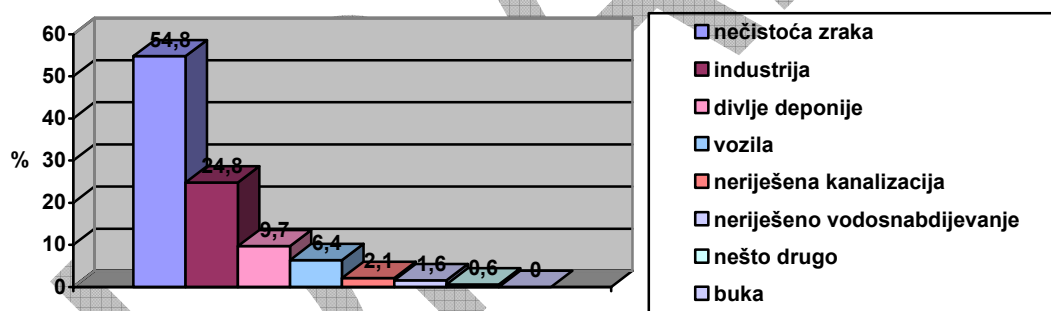
Samo 6 % od svih ispitanika je, može se reći, zadovoljno stanjem okoliša u općini Zenica.

10. Najznačajniji ekološki problem u općini Zenica, prema mišljenju njenih stanovnika je:

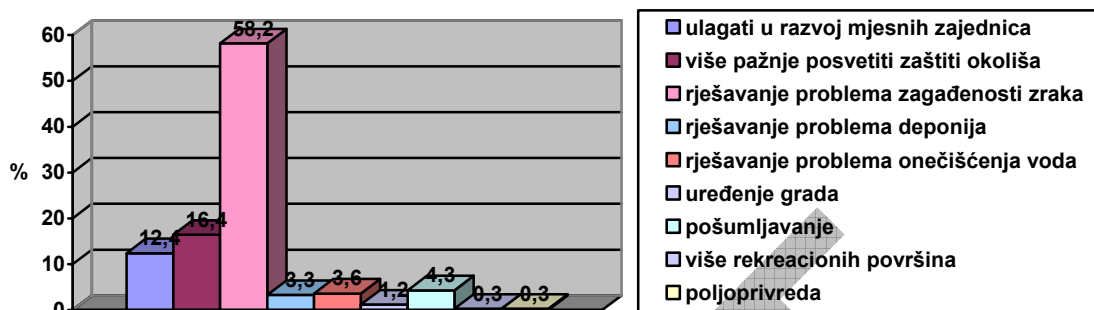
Prema mišljenju njenih stanovnika, daleko najizraženiji problem okoliša u općini Zenica predstavlja zagađenje zraka.

11. Slijedeći izvori zagađenja, po mišljenju stanovnika općine Zenica, najviše ugrožavaju njihovo zdravlje:

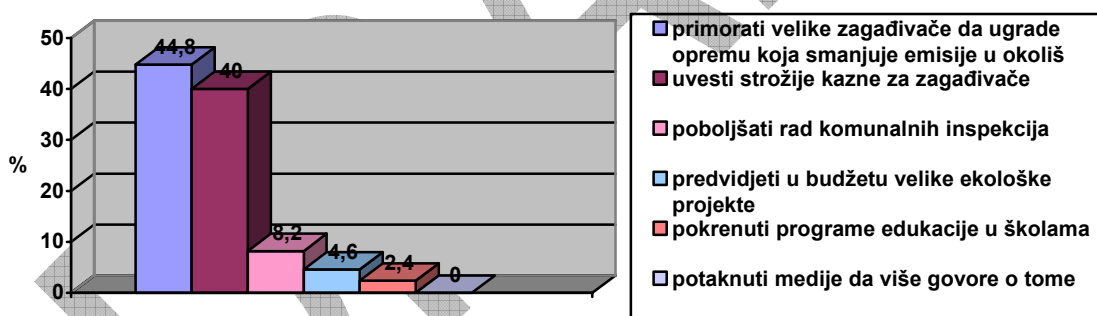
Analogno prethodnom dijagramu, i sa ovoga se može vidjeti da najveći problem za zdravlje stanovnika općine Zenica predstavlja zagađeni zrak.

12. Po mišljenju stanovnika općine Zenica trebalo bi odmah uraditi slijedeće, da bi se popravilo stanje okoliša:

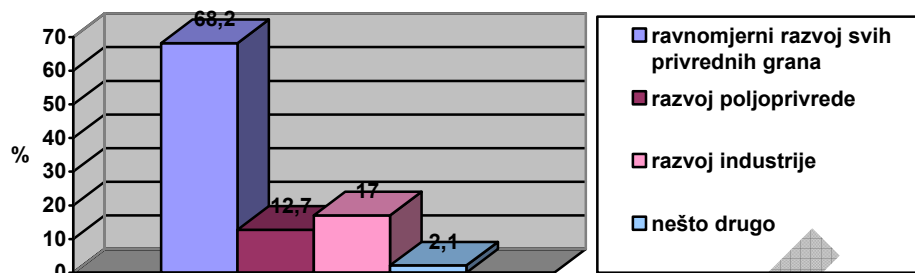
58,2% od svih navedenih aktivnosti za zaštitu okoliša, predstavlja rješavanje problema zagađenosti zraka.

13. Mjere koje bi prioritetno trebalo poduzeti da bi se poboljšalo stanje okoliša u općini Zenica, prema mišljenju ispitanika, su:

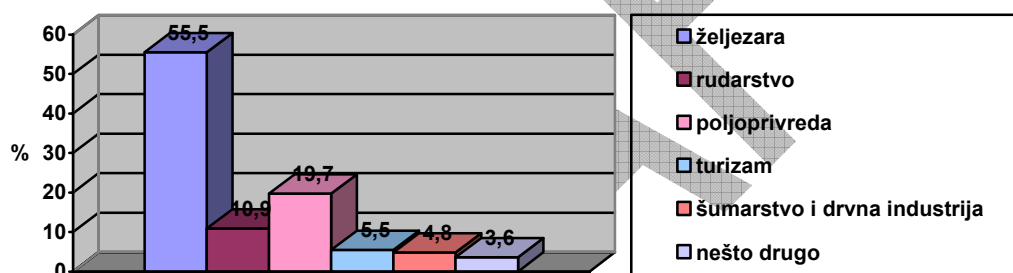
Iz ovog dijagrama se vidi da građani općine Zenica smatraju da bi se za poboljšanje stanja okoliša općine Zenica trebali primorati veliki zagađivači da ugrade opremu koja smanjuje emisiju u okoliš i da se trebaju uvesti strožije kazne za zagađivače. Skoro niko od anketiranih nije naveo da treba potaknuti medije da govore više o ovoj problematici.

14. Najvažnije za razvoj općine Zenica, prema mišljenju ispitanika je:

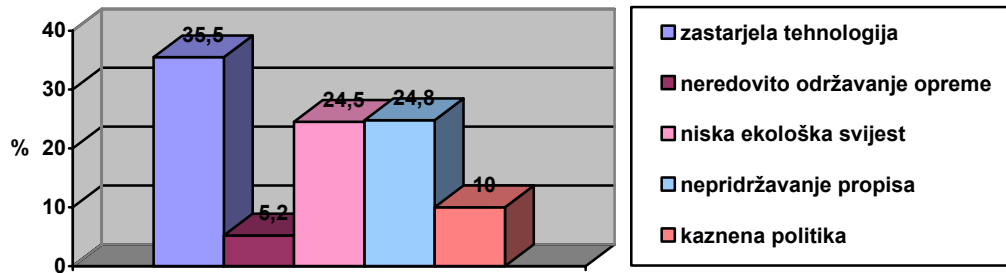
68,2% ispitanika općine Zenica smatra da se za razvoj općine treba usmjeriti ka aktivnostima ravnomjernog razvoja svih privrednih grana.

15. Resursi na kojima se najviše može Zenica može razvijati :

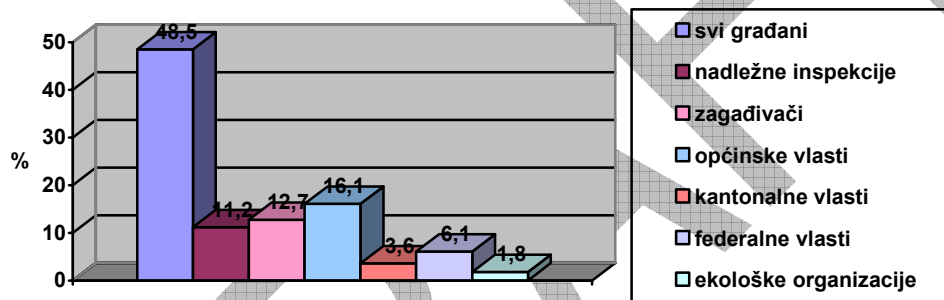
Prema 55,5% ispitanika, općina Zenica se najviše može razvijati iz resursa željezare. Dakle, više od polovine stanovništva ima takvo mišljenje, dok na ostale grane djelatnosti otpadaju manji procenti, među prvima poljoprivreda, rudarstvo, turizam.

16. Glavni uzroci zagađenja u općini Zenica jesu:

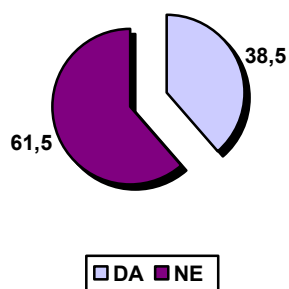
Najvažniji uzroci zagađenja općine Zenica, prema mišljenju anketiranih građana su zastarjela tehnologija, nepridržavanje propisa, te niska ekološka svijest.

17. O zaštiti okoliša u općini Zenica, prema mišljenju ispitanika, trebaju brinuti:

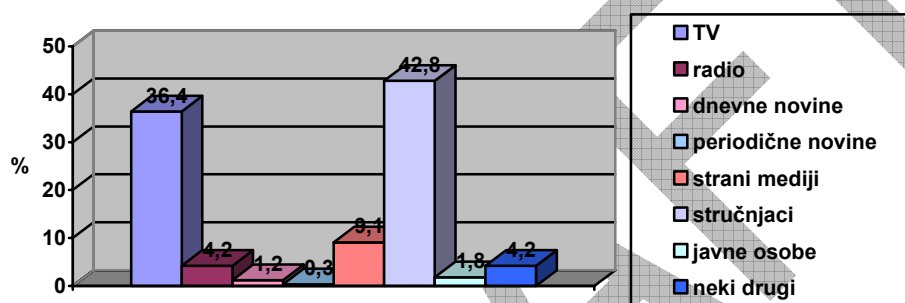

Veoma bitno je što građani smatraju da o zaštiti okoliša najviše trebaju brinuti oni sami. To je jedan od osnovnih faktora za pokretanje rješavanja datih problema. Ako ne postoji inicijativa građana, i ako samo građanstvo nije zainteresovano za rješavanje problema svoje općine, onda se vrlo rijetko i pristupa samom procesu rješavanja problema, čime najviše bivaju oštećeni sami građani i okoliš.

18. Na pitanje: "Da li znate šta podrazumjeva proces LEAP?", ispitanici su odgovorili slijedeće:

19. Ispitanici najviše vjeruju slijedećim izvorima informisanja:

Ispitanici najviše vjeruju informacijama sa TV-a i mišljenjima stručnjaka, a najmanje imaju povjerenja u informacije iz periodičnih novina.

20. Prema ocjenama ispitanika (ocjene od 1 do 5), stanje okoliša i uslova života u općini Zenica je slijedeće:

Tabela 1

	1	2	3	4	5
Mogućnost zapošljavanja	68,4	26,1	5,5	-	-
Zdravstvena zaštita	27,7	40,1	25,6	5,6	1
Kulturni život	20,3	35,5	33,3	10	0,9
Čistoća zraka	81,8	11,8	4,2	1,2	1
Rekreativni sadržaji	18,2	32,1	31,5	15,2	3
Zbrinjavanje čvrstog (komunalnog) otpada	22,7	31,2	24,2	17	4,9
Uređenost grada i zelenih površina	9,8	19,8	34,9	28,5	7
Uređenost obala rijeke Bosne	30,6	29,7	23,9	12,1	3,7
Kanalizacijski sistem	20,6	36,4	25,5	13,9	3,6
Snadbijevanje pitkom vodom	7,6	17,9	30	33,9	10,6
Snadbijevanje el. energijom	3,6	7	16,7	40,3	32,4
Čišćenje javnih površina, saobraćajnica	15,1	25,5	33,9	20	5,5
Javni prevoz	12,7	26,7	28,2	23,9	8,5
Troškovi života	56,4	31,5	7,9	2,1	2,1
Kvalitet života	44,5	32,7	16,4	5,5	0,9
Centralno grijanje	53,3	28,2	12,4	3,3	2,8
Lokalni mediji i sredstva javnog informisanja	9,7	23,6	39,7	19,4	7,6

Dakle, građani su najviše nezadovoljni:

- Čistoćom zraka
- Mogućnošću zapošljavanja
- Troškovima života
- Centralnim grijanjem
- Stanjem obala rijeke Bosne

Generalno možemo zaključiti da su građani zainteresirani za probleme okoliša i da prepoznaju inicijative u koje bi mogli biti direktno involvirani. Stoga se može zaključiti da je potrebno oformiti institucionalni način kontinuiranog djelovanja po pitanju okoliša i to u administrativnoj i stručnoj sferi. Određeni problemi poput odlaganja otpada iako su u većem dijelu riješeni još uvijek po mišljenju građana predstavljaju problem koji je izraženiji u ruralnim dijelovima općine.

3.5 Treća faza izrade LEAP-a

Na početku ovog procesa, nakon uvodne prezentacije o LEAP-u nazočnim je priopćeno, a kasnije je poslan i službeni dopis svim relevantnim institucijama, mjesnim zajednicama općine Zenica (Predstavnicima mjesnih zajednica), da dostave svoje mišljenje o stanju okoliša i aktivnostima koje bi se mogle poduzeti da se ekološko stanje općine popravi. Problemi okoliša koji su iskazani po MZ općine Zenica su sumirani u sledećim tabelama:

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Vukotići“	MZ „Vukotići“	<ul style="list-style-type: none"> - MZ „Vukotići“ nema pripremljenu lokaciju za deponovanje otpada tako da se otpad potpuno nekontrolisano odlaže po potocima i šumama, te obližnjim šumarcim. - Pitanje kanalizacije nije u potpunosti riješeno. Urađen je veliki dio posla ali rješenje problema kanalizacije u MZ „Vukotići“ nije do kraja implementirano. - Nekontrolisana sječa šume čime se ugrožavaju izvorišta vode (kaptaže). - Izgradnja kolektora-prečistača fekalnih voda kanalizacije sela Smajići koja je izgrađena 2008. godine i već je djelimično u funkciji. - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda.
MZ „Bistričak“	Selo Smajići	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda. - Uređenje-izgradnja fekalnih voda a potom i projektovanje i izgradnja prečistača tih fekalnih voda.
	Selo Kolići	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda. - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda.
	Zaseoce Starkuća; Vikendnaselje Bistričak	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebno regulisati odlaganje smeća: odrediti lokalitet za odlaganje otpadnih materijala ili odvoz otpadnih materijala. - Rješavanje otpadnih voda (problem kanalizacije). - Regulacija vodotoka, rječica i potoka. - Uređenje šumskih površina (prirodni park). - Uređenje zelenih livadskih površina.
MZ „Pepelari“	MZ „Pepelari“	

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Starina“	MZ „Starina“	<ul style="list-style-type: none"> - Nesređena kanalizaciona mreža. Ovaj projekat je u toku i trenutno se radi na Građevinskoj dozvoli. - Nesređen vodotok dva potoka koja prolaze kroz centar sela. Problem je i kanalizacija iz štala i đubrišta koja se ulijeva u ova dva potoka. - Regulisati problem odlaganja otpada. - Djelimično riješeno pitanje kanalizacije.
MZ „Topčić Polje“	MZ „Topčić Polje“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem korita tri potoka u MZ - Rješavanje problema stajnjaka i vanjskih WC-a u pojedinim dijelovima sela.
	Zaseok Isgrtine	<ul style="list-style-type: none"> - Rješavanje problema odvoza smeća. - Problem kanalizacije: jedan dio problema je urađen iz vlastitih sredstava ali bez adekvatnog plana projekta i rješenja.
MZ „Bistrica“	Gornji dio sela Bistrica	<ul style="list-style-type: none"> - Problem odvoza otpada i rješavanje problema divljih deponija; Ugrožene 2 lokacije: „Orašće“ i „Srednji potok“. - Rješavanje problema stajnjaka i vanjskih WC-a u pojedinim dijelovima sela.
	Donji dio sela Bistrica	<ul style="list-style-type: none"> - Problem kanalizacije: jedan dio problema je urađen iz vlastitih sredstava ali bez adekvatnog plana, projekta i rješenja. - Problem odvoza otpada i rješavanje problema divljih deponija; Ugrožene lokacije su uz stari put i „Biganski Potok“ - Rješavanje problema stajnjaka i vanjskih WC-a u pojedinim dijelovima sela.
MZ „Babino“	MZ „Babino“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem zaštitne zone kompletnog sliva rijeke Babišnica. - Problem divljih deponija. - Problem otpadnih voda.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Nemila“	MZ „Nemila“	<ul style="list-style-type: none"> - Rješavanje problema kanalizacione mreže na lijevoj strani obale rijeke Bosne. Dozvola za građene je izdata i očekuju se kapitalna sredstva za realizaciju navedenog projekta. - Dugogodišnji problem otkanjanja stare „Samoposluge“ - Rekonstrukcija ulične rasvjete: potrebno je proširiti postojeću; Idejni projekat već postoji. - Rješavanje problema priključka domaćinstava u novoizgrađenu kanalizacionu mrežu.
MZ „Jastrebac“	MZ „Jastrebac“	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja korita potoka. - Rješavanje problema deponije smeća. - Rješavanje problema stajnjaka - Rješavanje kanalizacije na nivou MZ po svim zaseocima.
MZ „Orahovica“	MZ „Orahovica“	<ul style="list-style-type: none"> - Rješavanje problema divljih deponija: U toku su pregovori sa „Albom“, potrebno je uključiti i inspekcije u rad. - Uređenje korita rijeke prema Nemili. - Rješavanje problema deponije smeća.
MZ „Šerići“	MZ „Šerići“	<ul style="list-style-type: none"> - Rješavanje problema nekontrolisane sječe šuma. - Problem završetka kanalizacije MZ Šerići sa izradom kolektora. - Problem završetka kanalizacije naselja Žičara sa izradom kolektora.
MZ „Seoci“	MZ „Seoci“	<ul style="list-style-type: none"> - Rješavanje problema zbrinjavanja otpada-divlje deponije. - Rješavanje problema devastiranog „Društvenog Doma“. - Izgradnja korita rijeke koja često plavi te time pravi štetu lokalnim usjevima i stambenim objektima.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Radinovići“ MZ „Sebuja“	MZ „Radinovići“ Trešnjeva Glava	- Problem odlaganja smeća. - Neriješen problem kanalizacije. - Problem divljih deponija.
MZ „Staro Radakovo“	Talami Kopilo	- Problem odžaka kotlovnice Bolnice Zenica. - Problem zbrinjavanja otpada. Problem klizišta: U toku je izrada projekta za sanaciju klizišta Talami. - Problem izduvnih gasova iz kotlovnice Bolnice Zenica. - Problem zbrinjavanja otpada. - Problem buke od saobraćaja na autoputu.
MZ „Novo Radakovo“	MZ „Novo Radakovo“ Hamida-Josipovića put	- Povećavanje broja zelenih površina na javnim površinama. - Dislokacija JP „Komrad“ iz naselja. - Problem otklanjanja izgorjele barake i sanacija prostora oko iste. - Problem odlaganja otpada. - Rješavanje kanalizacije u naselju
MZ „Puhovac“	MZ „Puhovac“ Arnauti	- Problem zbrinjavanja otpada i rješavanje problema divljih deponija. - Rješavanje problema izbjegličkog naselja Borovi Arnauti, koje je devastirano i puno smeća. - Problem izduvnih gasova iz odžaka (dimnjaka) kotlovnice Bolnice Zenica.
MZ „Gornje Crkvice“	Šljivik Ul. Ivana Gundulića Ul. Bijeli put	- Problem divlje deponije smeća na ulazu u kamenolom. - Potrebno je ograditi mjesto za kontejnere. - Problem divlje deponije smeća.
MZ „Arnauti“	MZ „Arnauti“	- Problem odlaganja smeća. - Rješavanje problema devastiranog naselja Borovi. - Nedostatak pitke vode. - Zagađenje od cementare i TE Kakanj.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Crkvice“	MZ „Crkvice“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem izduvnih gasova iz odžaka (dimnjaka) kotlovnice Bolnice Zenica. - Potrebno je ograditi mjesto za kontejnere i izvršiti potrebna betoniranja. - Problem parkiranja na zelenim površinama. - Potrebna adekvatniji raspored kontejnera za smeće.
MZ „Briznik“	Briznik (Čauševići)	<ul style="list-style-type: none"> - Problem 3 velika odlagališta otpada. - Problem otpadnih voda. - Ekološki problem odlagališta stajskog đubriva. - Saniranje kanalizacionih odvoda. - Saniranje nedovršenih oborinskih voda.
MZ „Lukovo Polje“	MZ „Lukovo Polje“	<ul style="list-style-type: none"> - Divlje deponije. - Odlaganje animalnog otpada uz korito rijeke Bosne. - Dislociranje buvlje pijace. - Dislociraneje stočne pijace. - Uticaj zagađenja Mittal Stil Zenica.
MZ „Odmuť“	MZ „Odmuť“	<ul style="list-style-type: none"> - Uticaj zagađenja iz KPD Zenica - Problem divlje deponije kod udruženja Bojin Vir. - Problem kanalizacije na Krču. - Problem parking mjesta. - Problem pasa lotalica. - Problem kontejnerskih mjesta.
MZ „Pišće“	MZ „Pišće“ Ul. Kočeva i Studenac	<ul style="list-style-type: none"> - Dislokacija teretnih kamiona sa parkinga uz rijeku Kočevu. - Rješavanje ekološkog problema kočevske rijeke.
MZ „Bilino Polje“	MZ „Bilino Polje“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem kontinuirane buke od strane autobuske stanice, taxi stajališta i stadiona „Bilino polje“ - Veća kontrola nad artiklima životnih namirnica u prodavnicama, brojni su primjeri sa istekom roka trajanja. - Eliminacija pasa lotalica i svih drugih uzročnika epidemija: mačke, pacovi, žohari i dr. - Ograditi sva kontejnerska mjesta.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Centar“	MZ „Centar“	-Rješavanje prenapučenosti parking mjesta (izgradnjom podzemne garaže ispred „kineskog zida“). -Rješavanje pitanja buke iz ugostiteljskih objekata i kafića (stara čaršija).
	Ul. Potok	-Regulisanje kako pasa lualica tako i propisa oko držanja kućnih ljubimaca i nečistoća koju ostavljaju po travnjacima i haustorima.
	Ul. Mejdandžik	-Određivanje kontejnerskih mjesta.
MZ „Londža“	MZ „Londža“	- Problem individualnih stanbenih objekata koji se griju na neadekvatno čvrsto gorivo, tako da dim i nečistoća zagađuju sredinu.
	Ul. Sarajevska	- Problem individualnih stanbenih objekata koji se griju na neadekvatno čvrsto gorivo, tako da dim i nečistoća zagađuju sredinu.
		- Problem rasporeda kontejnerskih mjesta.
		- Nastavak rješenja kontejnerskih mjesta.
		-Regulisanje saobraćajnim znakovima i sankcijama trku motora u noćnim satima koji proizvode jako veliku buku.
		- Problem topionice u KP Domu.
MZ „Jalija“	MZ „Jalija“	- Problem devastirane i dotrajale kanalizacije.
		-Problem otklanjanja olupina automobila i drugih vozila sa janjih površina.
		-Problem parking mjesta.
		- Rješavanje problema divljih deponija.
		- Proširenje i asvaltiranje svih ulica.
MZ „Klopče“	MZ „Klopče“	- Dovodjenje novih količina pitke vode.
	Ul. Đerzelezova	- Problem klizišta kod Društvenog doma
		- Problem nepostojeće kanalizacije.
	Ul. Mlini;Dio Ul.Hadjije Mazića	- Problem kanalizacije ulica.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Sejmen“	MZ „Sejmen“ Ul. ispred „Sejmenske“ Ul. Kulina bana Ul. Sejmenska	<ul style="list-style-type: none"> - Problem parking mjesta. - Problem pasa lualica. - Problem rasporeda kontejnera za smeće. - Kanalizaciona mreža u pravcu objekta „Obala“ nije u ispravnom stanju. - Problem poplavljenih podruma u zgradama. - Trotoar ispred prodavnice pretvoren je u izlog te se pješaci kreću po frekventnoj ulici. - Neophodno je obezbjediti namjenske kontejnere radi razvrstavanja otpada. - Problem neizgrađene kanalizacije. - Regulacija otpadnih voda.
MZ „Dolača“	MZ „Dolača“ Putovići Tišina	<ul style="list-style-type: none"> - Dovođenje novih količina pitke vode. - Riješiti brojna klizišta. - Problem divljih deponija - Riješiti kanalizaciju. - Zatvoriti kolektivni centar. - Dva kamp naselja imaju ekološku ugroženost. - Problem kanalizacije koja ugrožava MZ.
MZ „Perin Han“	MZ „Perin Han“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem divljih deponija. - Rješavanje problema animalnog otpada. - Rješenje pitanja kanalizacije u cijeloj MZ. - Asfaltiranje puteva u MZ. - Regulacija potoka i oborinskih voda. - Neadekvatno rješavanje problema deponija paljenjem istih i zagađivanjem zraka.
MZ „Gorica“	MZ „Gorica“	<ul style="list-style-type: none"> - Rješavanje problema kanalizacije. - Problem divljih deponija. - Dovođenje novih količina pitke vode. - Pošumnjavanje goleti. - Rješavanje kanalizacije za Goricu. - Rješavanje klizišta.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Moščanica“	MZ „Moščanica“	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja kanalizacione mreže. - Neregulisan sistem korićenja otpadnih voda. - Problem predstavljaju rudnička isparavanja jalovina kao i isparavanja sa gradske deponije. - Problem devastacije šuma. - Asvaltiranje lokalnih puteva. - Pošumnjavanje rudničkih jalovina ili sanacija. - Izgradnja puta Pojske Rebrovac: u fazi izgradnje.
MZ „Pojske“	MZ „Pojske“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem deponija smeća. - Problem ulijevanja otpadnih voda u rijeku Kočevu. - Pojava divljih svinja, koje uništavaju ljetinu. - Problem kanalizacije.
MZ „Broda“	Vardište Travnička „Broda“ V. Broda	<ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja korita Sliva rijeke Kočeve. - Zagađenje vazduha. - Korito Kočeve. - Zagađenje vazduha. - Korito Kočeve. - Zagađenje vazduha. - Problem divljih deponija. - Kanalizaciono zagađenje rijeka: Vrselje i Kočeva.
MZ „Vrselje“	MZ „Vrselje“	<ul style="list-style-type: none"> - Divlja sječa šume. - Neadekvatna zaštita izvora. - Divlja izletišta. - Grijanje na čvrsto gorivo. - Nestručna upotreba poljoprivrednih stimulansa. - Problem pojave divljih svinja. - U toku je projekat raspodjele kontejnera za smeće.
MZ „Stranjani“	MZ „Stranjani“	<ul style="list-style-type: none"> - Zaštita rijeke Kočeve. - Zabraniti nelegalni sječū šume. - Izgradnja sekundara kanalizacije. -- Pojava divljih svinja. - Sklopiti ugovor sa Albom za odvoz smeća ;čišćenje divljih deponija.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Banlozi“	Podružnica Pridražići Ul. Fuada Subašića	<ul style="list-style-type: none"> - Divlje deponije. - Postoji mogućnost zagađenosti javne vode.
	Podružnica Podnožje Ul. Ibrahima Čerkeza; Ul. Tetovska	<ul style="list-style-type: none"> - Nekomolirana eksploatacija odlagališta Rača. - Nerješeno stanje rasporeda kontejnera.
	MZ „Banlozi“	<ul style="list-style-type: none"> -Ekološki problem potoka koji protiču kroz podružnicu. - Rješavanje zagađenja zraka. -Sanacija klizišta kod "Društvenog doma".
	MZ „Banlozi“	<ul style="list-style-type: none"> - Sanacija „Društvenog doma“. - Sanacija kanalizacije. - Rješavanje problema buke. - Slabo čuvanje i održavanje vodenih resursa.
	MZ „Tetovo“	<ul style="list-style-type: none"> - Spriječiti nezakonitu sječu šuma i povećati prisutnost inspekcija na terenu. - Sanacija divljih deponija i deponije Siđe. -Uvesti toplifikaciju. - Problem zagađenja zraka od ArcelorMittala
MZ „Tetovo“	MZ „Tetovo“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem buke iz ArcelorMittala. -Zamjena starih vodovodnih cijevi. -Očistiti kanal koji vodi u Željezaru, jer je isti pun mulja
	Ul. Tešanjaska	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoći školu „Hasan Kikić“ u renoviranju i učenicima omogućiti zdrav boravak u školi.
	Ul. Lisačka	<ul style="list-style-type: none"> - Usmeriti saobraćaj koji prevozi teret za ArcelorMittal sa kapije 9 na kapiju 1, te povećati kontrolu prevoza teškim kamionima. - Očistiti dva zapušena kolektora.
		<ul style="list-style-type: none"> - Petnaest kuća nije priključeno na kanalizaciju.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEK
MZ „Podbriježje“	MZ „Podbriježje“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem aero zagađenja iz Mittal-a. - Problem kanalizacije: u toku je procedura dobijanja građevinske dozvole. - Nesanirana deponija „Side“ - Kontrolisati vodu koja se ispušta u rijeku Bosnu iz taložnjaka u MZ. - U MZ „Podbriježje“ šuma je gotovo sva devastirana kako uticajem rada ArcelorMittala tako i ostalih zagađivača. - Instalirati spalionicu u Općini koja će vršiti spaljivanje otpada. -Nedostatak sredstava i volje da se određeni problemi saniraju.
MZ „Carina“	MZ „Carina“ Ul. Titova	<ul style="list-style-type: none"> - Problemi vezani za gradski Park. - Nema kontrjnera za odlaganje smeća. - Mnogi objekti nisu priključeni na gradsko grijanje. - Problem divlje deponije.
MZ „Gradišće“	Kasipor/Zapada Bukovica MZ „Gradišće“	<ul style="list-style-type: none"> - Nelegalno odlaganje otpada. - Odlagalište industrijskog otpada Rača. - Deponija „Side“. - Neorganizovan odvoz smeća. - Ne postoji plan ljetnog čišćenja cesta. - Buka i prašina, dim iz Arcelor Mittal-a. -Nedostatak projekata usmjerenih ka obrazovanju mještana o važnosti zaštite okoliša. - Problem pojave divljih svinja. - Zatvranje potoka u kolektor koji ide iz Vražala.
MZ „Trgovišće“	MZ „Trgovišće“	<ul style="list-style-type: none"> -Rješiti problem zagađivača zraka. Rješiti problem saobraćajnica u gradu. -Zaštiti izvorišta pitke vode.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Brist“	Ul. Rujev do	- Nepostojanje kanalizacione mreže. - Regulacija korita rijeke Kočeve.
	Ul. Ivana Cankara	- Zagađivanje vazduha korištenjem neadekvatnog materijala za zagrijavanje domaćinstava. - Problem postojanja komore za lakiranje automobila u gusto naseljenom dijelu grada
	Ul. Travnička cesta	- Neadekvatno odlaganje animalnog otpada iz obližnje mesnice.
	Ul. Augusta Šenoa	- Neadekvatno odlaganje animalnog otpada iz obližnje mesnice. - Zaštititi rijeku Kočevu. - Izgraditi kanalizacionu mrežu. - Privatna preduzeća istresaju kiseline u kanalizaciju a ona odlazi u rijeku Bosnu. - Privatna preduzeća koja su trovala ribu u Kočevi zakonski kazniti. - Ugraditi prečistače kanalizacionih voda. - Sanacija lokalnih ilegalnih deponija otpada.
	MZ „Brist“	- Proglasiti zaštićene zone i zaštititi ih od devastiranja šuma. - Uvesti reciklažu otpada. - Adekvatno prikupljanje i sanacija otpada.
	Ul. A. BiH	- Ograđivanje 2 lokacije kontejnera. - Sanacija fasada zgrada.
MZ „Meokušnice“	MZ „Meokušnice“	- Regulacija i bezbjednost saobraćaja u cijelom naselju. - Potrebno ponovno asfaltiranje puta. - Neadekvatno funkcionisanje kanalizacije. - Ograđivanje jedne lokacije kontejnera. - Rješavanje problema pasa lualica. - Edukacija stanovništva o odlaganju smeća.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Dobriljeno“	MZ „Dobriljeno“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem deponija smeća na 4 lokaliteta. - Sve je manje zdrave, čiste vode; maksimalno zaštititi izvorišta. - Problem pojave velikog broja divljih svinja. - U naselju Dobriljevo potok je pun otpada i izvor je bolesti. - Rješavanje problema zagađenosti potoka.
MZ „Vražale“	MZ „Vražale“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem deponija smeća uz potok: kod Vodovoda i na prostoru između Turbeta i G. Vražala. - Sva izvorišta pitke vode staviti pod upravljanje MZ-e. - Problem pojave velikog broja divljih svinja.
MZ „Gornja Zenica“	Karufil mahala	<ul style="list-style-type: none"> - Problem otpadne deponije.
	Bare	<ul style="list-style-type: none"> - Problem otpadne deponije.
	Voljevac	<ul style="list-style-type: none"> - Problem otpadne deponije.
MZ „Bilmišće“	Gornja Zenica	<ul style="list-style-type: none"> - Problem nelegalnih kanalizacija iz privatnih domaćinstava i štala: kanalizacija je u fazi izrade.
	MZ „Gornja Zenica“	<ul style="list-style-type: none"> - Zaštititi obradive površine od najezde divljih svinja. - Popločati lijevu i desnu stranu korita rijeke Bosne od Bojinog vira do mosta. - Posjeći jablanove uz Bosnu koji oprašuju puno polena i guše asmaticare; Zasaditi nove i zdravije vrste stabala. - Loš kvalitet zraka. - Ograđivanje kontejnera. - Čišćenje korita rijeke Bosne. - Problem pojave velikog broja divljih svinja.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Drivuša“	MZ „Drivuša“	- Problem deponije otpada.
MZ „Raspotočje“	MZ „Raspotočje“	- Problem 2 deponije otpada. - Nasuti i betonirati požarni put prema borovoj šumi. - Problem pojave velikog broja divljih svinja.
MZ „Janjici“	Od ulaza u janjičku Adu do Petlje Lašva Ul. Kadije Durme	- Problem deponije otpada. - Komunalno preduzeće „Alba“ nije odvezlo smeće od proljetnog čišćenja.
	U školskom dvorištu	- Komunalno preduzeće „Alba“ nije odvezlo smeće od proljetnog čišćenja.
	MZ „Janjici“	- Problem pojave velikog broja divljih svinja.
MZ „Lašva“	Dolipolje Dusina G. Višnjica D. Višnjica	- Problem kanalizacije: navedena naselja su ovaj problem riješila samo djelimično.
	MZ „Lašva“	- Problem otpada i stvaranja deponija. - Problem pojave velikog broja divljih svinja.
	Vjetrovica	- Problem divlje deponije.
MZ „Čajdraš- Vjetrenice“	Gornji Čajd.	- Problem postojanja 2 divlje deponije.
	Gornji Čajd.	- Problem postojanja 3 divlje deponije.
	MZ „Čajdraš- Vjetrenice“	- Potoke zatvoriti u kolektore da bi se izbjegle otpadne deponije. - Problem pojave velikog broja divljih svinja.
	Lokacija autobuska okretaljka	- Problem deponija smeća.
MZ „Janjac“	Lokacija iza autobuske okretaljke	- Problem neadekvatnog odlaganja otpada iz farme koka.
	MZ „Janjac“	- Problem pojave velikog broja divljih svinja. - Potoke zatvoriti u kolektore

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Lokvine“	Grm Visokovci Škriljevo Kozarci Obrenovci Jagodići	- Rješavanje problema kanalizacije. - Zagađenje zraka usljed loženja uglja i neadekvatnog zapaljivog materijala u zimskom periodu.
MZ „Donja Vraca“	MZ „Lokvine“ MZ „Donja Vraca“	- Sva izvorišta voda objediniti i dati na raspolaganje potrebnim zajedničkim vodovodima jer je izražen nedostatak pitke vode - Problem pojave velikog broja divljih svinja. - Potoke zatvoriti u kolektore da bi se izbjegle otpadne deponije. - Problem odlaganja smeća. - Veliki broj divljih deponija. - Mještani iz MZ D. Gračnica svoj otpad dovoze na područje opštine Donja Vraca. - Jako izražena buka od ArcelorMittala i autosaoobraćaja sa magistralnog puta. - Nedostatak pitke vode. Zagađenost tla u MZ je prvog stepena.
MZ „Blatuša“	MZ „Blatuša“	- Postojanje starih ruševnih baraka koje nisu priključene na gradsko grijanje. - Problem divlje deponije smeća. - Problem prekomjerne buke iz automobila i ispusnih plinova. - Problem buke u MZ jer se lokacija ove MZ nalazi između dva velika izvora buke: željezničke stanice i magistralnog puta. - Problem najezde pasa lualica i žohara. - Povećati broj kontejnera i ograditi ista
MZ „Nova Zenica“	Stara Jama Ul. Jauha Cakana	- Problem upotrebe stare parne lokomotive koja ispušta velike količine dima i buku. - Problem su postojeće barake koje nisu priključene na sistem gradskog grijanja.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Pehare“	Ul. Pehare	- Problem nepostojanja kanalizacije. - Sanacija odlaganja kanalizacionog otpada u potok Ričicu. - Problem je divlja deponija smeća. - Nepostojanje kanalizacione mreže. -Zagađenost zraka od automobila.
MZ „Ričice“	MZ „Pehare“	-Problem Ričičkog potoka koji je praktično fekalni kanal zbog nepostojanja kanalizacije. - Psi lualice i mačke su stalan problem. - Potok Ričice predstavlja kanalizacioni kolektor otvorenog tipa. - Regulacija potoka Ričice.
MZ „Koprivna“	MZ „Ričice“	- Problem postojanja divlje deponije. - Izgradnja korita potoka Jaruga. -Rješiti klizište na glavnom putu za selo Sviće koji saobraća autobus. - Rješiti pitanje loših puteva kroz selo Sviće. - Neregulisan odvoz smeća u Sviću. - Buka iz postrojenja ArcelorMittala. - Dovođenje novih količina vode kako u „Ričice“ tako i u Zenicu. - Zabraniti nelegalnu sječu šume. - Spriječiti bacanje animalnog otpada u rijeke.
MZ „Kovanići“	MZ „Koprivna“	- Problem divljih deponija. - Neizgrađena kanalizacija. -Nekontrolisana sječa šuma - Problem divljih deponija smeća. - Neizgrađena deponija smeća. - Neregulisan odvoz smeća iz MZ.
MZ „Kovanići“	MZ „Kovanići“	- Problem animalnog otpada domaćinstava koje proizvode piliće. - Zaštita rijeke Bosne od divljih deponija. - Spriječiti uništavanje tla i usijeva od divljih svinja. - Zagađenje usijev od ArcelorMittala. - Asfaltirati puteve u Kovanićima.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Vranduk“	Selo Ljubetovo	- Problem kanalizacija: aplicirali za izgradnju iste. - Postojanje 2 lokacije neadekvatnog odlaganja smeća. - Problem neodvoženja smeća - Zaštita od autobuke sa magistralnog puta.
	MZ „Vranduk“	- Kanalizacija kao dio zaštite istorijskog dijela tvrđave Vranduk i eliminacija otvorenih đubrišta. - Eko područje Vranduk zaštititi od emisija čestica iz ArcelorMittala, buke od autoputa i oborinskih voda. - Riješiti problem divljih deponija. - Problem odlaganja smeća.
MZ „Gornja Gračanica“	Varošište	
	Luke	- Postojanje divljih deponija. - Potrebno je izgraditi kanalizacioni sistem.
	Tuganja	- Zaštititi rijeku Gračanica.
	Rošovići	
	Jezero	
	Mrgodići	
	Drinjani	
	Ćekote	

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Vukotići“	MZ „Vukotići“	<ul style="list-style-type: none"> - Mz „Vukotići“ nema pripremljenu lokaciju za deponovanje otpada tako da se otpad potpuno nekontrolisano odlaže po potocima i šumami kao i po obližnjim šumarcim. - Pitanje kanalizacije nije u potpunosti riješeno. Urađen je veliki dio posla ali rješenje problema kanalizacije u MZ „Vukotići“ nije do kraja implementirano. - Nekontrolisana sječa šume čime se ugrožavaju izvorišta vode (kaptaže). - Izgradnja kolektora-prečistača fekalnih voda kanalizacije sela Smajići koja je izgrađena 2008. godine i već je djelimično u funkciji. - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda.
MZ „Bistričak“	Selo Smajići	<ul style="list-style-type: none"> - Uređenje-izgradnja fekalnih voda a potom i projektovanje i izgradnja prečistača tih fekalnih voda. - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda.
	Selo Kolići	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda.
	Zaseoce Starkuća; Vikendnaselje Bistričak	<ul style="list-style-type: none"> - Potrebno regulisati odlaganje smeća. - Regulisati problem ogolijevanja šuma i zagađenja voda. - Potrebno regulisati odlaganje otpadnih materijala ili odvoz otpadnih materijala. - Rješavanje otpadnih voda (problem kanalizacije).
MZ „Pepelari“	MZ „Pepelari“	<ul style="list-style-type: none"> - Regulacija vodotoka rječica i potoka. - Uređenje šumskih površina (prirodni park). - Uređenje zelenih livadskih površina.

USTANOVA	LOKACIJA	PROBLEM/PROJEKAT
MZ „Donja Gračanica“	MZ „Donja Gračanica“	<ul style="list-style-type: none"> - Negativan utjecaj zagađenja zraka, tla i vode od ArcelorMittala zbog blizine naselja D.Gračanica istom. - Problem zaštite uzurpacije vodotoka Gračaničke rijeke te suženja korita rijeke. -Ukoričiti rijeku Gračanicu -Zagađenje tla od čestica iz ArcelorMittala. - Velika buka od postrojenja. -Problem divljih deponija na novom putu za Brce. - Problem neriješene kanalizaciju na području cijele MZ. - Problem devastacije šuma. - Neriješen odvoz kabastog otpada.
MZ „Donje Babino“	MZ „Donje Babino“	<ul style="list-style-type: none"> - Problem nepostojećih trotoara za pješake. - Problem divljih deponija smeća. - Postaviti kontejnere za odlaganje smeća. - Ugrožavanje okoliša od Kamenoloma ŽGP. - Problem kanalizacije. - Izgraditi kolektor za otpadne vode koje se trenutno ulijevaju u Babinu rijeku. - Problem vodozahvata Babina rijeka. - Uz Babinu rijeku postaviti drvene klupe i cijevi za loženje vatre. - Na izletištu Smetovi zabraniti sječu šume.
MZ „Zmajevac“	MZ „Zmajevac“	<ul style="list-style-type: none"> - Zagađenost vazduha. - Nepostojanje adekvatnog monitoringa. - Zagađenost cjelokupnog okoliša, kako zraka tako i tla, opasnim karcinogenim materijama. - Povećana smrtnost i bolesti karcinoma pluća kod stanovništva. - Problem snadbjevanja pitkom vodom. - Divlje deponije

3.6 Četvrta faza izrade LEAP-a

U četvrtoj fazi izrade LEAP-a je urađena anketa u kojoj je učestvovala određena grupa eksperata, timovi adekvatnih institucija, koji su postojeće ekološke probleme općine Zenica rangirali po prioritetima za rješavanje tih problema, te dali mišljenje o rokovima izvršenja postavljenih ciljeva (tabele ispod).

Za rangiranje prioriteta je uobičajeno da se koristi nekoliko standardnih faktora:

- uticaju na zdravlje i ekosistem,
- uticaj na populaciju,
- značaj nekog problema za javnost,
- finansijske mogućnosti općine.

DRAFT

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Upravljanje kvalitetom zraka integrisano sa utjecajem privrednih aktivnosti na kvalitet zraka, utjecaj na zdravlje ljudi uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane.

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Zagađenost zraka od strane Mittal-a ispuštanjem zagađujućih dimnih plinova i lebdećih čestica.	<ul style="list-style-type: none"> Rukovodstvo Mittal-a mora raditi na ugradnji filtera za prečišćavanje plinova i zagađujućih gasova. Mittal treba da omogući informacije, kontinualnog monitoringa koji imaju u krugu firme, javnosti i Općini. Transparentan monitoring zraka u krug Mittal-a ali i van njega. Mittal treba da ispuni potrebne norme i primjeni ekološke standarde u cijlu smanjenja štetnih emisija u zrak. Uključiti Federalno ministarstvo okoliša u ovu problematiku, kako bi se donijeli novi zakoni o okolišnim dozvolama. Ispitati stanja svih postrojenja pogona Mittal u Zenici, sa svih aspekata kvaliteta. 	s	Smanjenje zagađenja u Općini Zenica i okolini.
Problem nepostojanja adekvatnog monitoringa emisije čestica u zrak na području cijele Općine kao i problem postojeće zastarjele tehnologije i nepostojanje adekvatnih filtera i mjernih stanica.	<ul style="list-style-type: none"> Postaviti opremu za mjerenje čistoće zraka. Uvođenje novih savremenih tehnologija BAT tehnologije. Uvesti pokretnu stanicu za stalni monitoring. Obezbediti sredstva za nabavku savremenih aparata za kontinuirano mjerenje kvaliteta zraka. Omogućiti informisanje ljudi o izmjenjenim podacima. Formirati Eko-zone. 	k	Smanjiti zagađivanje zraka.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Nije urađen Plan upravljanja kvalitetom zraka koji bi obuhvatio sve zagađivače u Zenici a time i njihov pojedinačni i konačni uticaj na zrak.	<ul style="list-style-type: none"> Izraditi Plan upravljanja kvalitetom zraka; Neke preporuke su već date u tehničkom projektu (1985. god.) za smanjenje zagađivanja u Željezari koji je urađen pod vodstvom tehničkih stručnjaka. Izmjena zakona. Zakonskim normama postaviti uslove za izdavanje okolinskih dozvola. Povećati učestalost federalnih inspekcija. 	s	Izrada Plana upravljanja kvalitetom zraka.
Primjena ekoloških standarda za sve zagađivače iz kategorije privrednih subjekata.	<ul style="list-style-type: none"> Uspostaviti komunikaciju između lokalne zajednice i subjekata (firmi). Postaviti zakone i propise i implementirati iste. Uvesti kontinualni monitoring emisije zagađujućih elemenata u zrak u svim firmama i industrijskim postrojenjima. Uvesti kontinualni monitoring da se ima uvid u cjelokupnu stanje zagađivanja zraka u Općini Zenica; Ko su zagađivači i koliki je procenat njihovog zagađivanja. Primjena sistema upravljanja okolišem po ISO 14001. Edukacija zaposlenih, nadzora i odgovornih po pitanju ove problematike. Ekološki odabir sirovina i energenata. Optimizacija tehnoloških procesa. 	k	Smanjiti zagađenost zraka i svesti emisiju ispod dozvoljenih propisanih granica koje su donesene po zakonu BiH kao i prema regulativama u EU.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
<p>Izražen trend pogoršanja kvaliteta zraka i povećanja zagađenja zraka te njegov negativan uticaj na zdravlje ljudi posebno na osjetljivu populaciju stanovništva (trudnice, djeca, hronični bolesnici, srčani bolesnici)</p>	<p>Aktivnost - Mjera</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zakonski regulisati kažnjavanje svakog industrijskog postrojenja ukoliko ugrozi tj. izazove prekoračenje dozvoljene vrijednosti polutanata u zraku. • Ugrađivanje filtera za prečišćavanje štetnih gasova i plinova. • Ugljedati se na postignute rezultate na primjerima reduciranja polutanata u industriji susjedne države Slovenije. • Uvesti kontrolu zagađenja (parni i neparni dani). • Kontrola voznog parka kod stanovništva Općine Zenica, eliminisanje starih automobila, koji ne zadovoljavaju standarde, iz upotrebe. • Izrada konkretnog projekta za smanjenje zagađenja od saobraćaja. • Uvesti ekološke semafore. • Postaviti mobilne stanice na raskrsnicama i mjeriti emisiju dimnih plinova da se ustanovi stvarni uticaj ove vrste zagađenosti po okoliš. • Razviti gradski javni prevoz: da bude jeftiniji i efikasniji, čime bi se smanjila upotreba privatnih automobila u saobraćaju. • Odstraniti iz upotrebe zastarjele lokomotive. • Izgraditi gradsku zaobilaznicu. • Postaviti uređaje za oglašavanje (sirene ili sl.) u slučajevima prekoračenja dozvoljene granice polutanata u zraku. • Uključiti MZ kroz razne projekte o zaštiti okoliša. • Uvesti predmet Ekologija u osnovne škole. • Lokalna zajednica mora stalno podizati svijest građana o svim aspektima očuvanja ekologije. • Razvoj sistema okolinskog monitoringa „GIS“ (Geografski informacioni sisten okolinskog monitoringa Općine Zenica ili ZE-DO Kantona). • Ustanoviti nezavisnu agenciju za monitoring; Prijedlog je da to bude u okviru Zavoda za zaštitu okoline na Metalurškom Institutu Zenica. 	d	<p>Smanjenje polutanata u atmosferi, kreiranje bolje budućnosti i boljeg okoliša za život i zdravije ljudi.</p>

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Problem nepostojanja laboratorije i odgovarajuće opreme koja bi imala zadatak da prati uticaj zagađivača na stanovništvo općine.	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobiti jednu takvu laboratoriju. • Nabaviti potrebna sredstva za ispravan rad te laboratorije. • Formirati stručni tim, gdje bi članovi bili i medicinski stručnjaci kako bi se efikasno tim putem pratili i zagađivači i njihov uticaj na zdravlje ljudi. • Obezbjediti ljudima adekvatnu zaštitnu opremu na radnim mjestima. 	s	Zdravlje ljudi i zdrava radna sredina.
Problem niskih ložišta (privatne kuće, objekti, za grijanje).	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada studije o procjeni stanja datog problema čime bi se dobila cjelokupna slika o ovoj problematici, koliko je konkretno datih zagađivača, njihov procentualni udio u ukupnom zagađenju. • Educirati stanovništvo da pravilno koriste ugaj. • Uvođenje toplifikacije. • Povećati visinu dimnjaka kako bi se disperzija širila na više nivoe atmosfere. • Totalna rekonstrukcija toplane u Kantonalnoj Bolnici te analiza mogućnosti kotla da se pokrrije toplivod Crkvice. 	s	Smanjiti procenat zagađenja zraka iz izvora niskih ložišta (privatne kuće, objekti, ložišta za grijanje).
Rješavanje problema grijanja u domaćinstvima i toplifikacije te da se mreža grijanja proširi na prigradska naselja.	<ul style="list-style-type: none"> • Izvođenje ekološke studije za dobijanje okolinske dozvole koju će odrediti Federalno ministarstvo. • Reducirati potrošnju goriva (fosilnih goriva). 	s	Smanjenje zagađenja zrakom.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Toplifikacija plinom.	<ul style="list-style-type: none"> • Ubrzati proces uvođenja zemnog plina u gradu Zenica čime bi se smanjilo zagađivanje zraka iz kotlovnica i kućnih ložišta. • Podnijeti zahtjev ministarstvu na nivou Federacije da pomogne realizaciju ovog projekta. • Iskoristiti deponiju Mošćanoca za plin kako bi se smanjilo zagađivanje. 	k	Smanjenje zagađivanja zrakom i omogućiti stanovništvu grijanje na plin.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Upravljanje, zaštita i korištenje vodnih resursa integrisano sa utjecajem privrednih aktivnosti na vode i utjecaj kvaliteta voda na zdravlje ljudi uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane.

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Neredovna, nesistematska i neodgovarajuća javna zdravstvena kontrola vode za piće, nekih izvorišta pitke vode, lokalnih vodovoda, bunara, kaptiranih i nekaptiranih izvora.	<ul style="list-style-type: none"> Nadležna javna preduzeća moraju na sebe preuzeti zadatak redovne kontrole kako gradskih tako i seoskih izvorišta pitke vode. Higijensko-epidemiološka služba doma zdravlja da pomno nadzire, podstiče i izučava održavanje čistoće u naseljima. Da higijensko-epidemiološka služba uredno i ažurno vodi kartoteke javnih vodnih objekata, površinskih vodotoka, čistoće gradskog naselja, čistoće gradskog naselja, zagadivača zemljišta, vode i zraka na području općine. Inspekcijske službe da više upravni nadzor nad ovom aktivnošću, kontrolišu i sankcionišu nadležne organizacije, ustanove i pojedince koji krše propise o zaštiti životne okoline. Komunalno preduzeće i preduzeće koje gazduje vodovodima i kanalizacijom da sa svom ozbiljnošću shvate svoju ulogu u održavanju čistoće u naseljima i zaštiti zdravlja građana, da se tehnički i finansijski osposobe za ove zadatke. Povećati broj inspekcija na terenu. Uvesti monitoring i praćenje podzemnih voda sa stanovišta zagađenja otpadnih voda i sa stanovišta zagađenja vodotoka koji se koristi za snabijevanje naselja. 	k	Imati čistu, kvalitetnu i higijensko-ispravnu pitku vodu.
Problem gradskih voda, nepostojanje sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda.	<ul style="list-style-type: none"> Pokrenuti projekat za izgradnju kolektora, prečišćavača otpadnih voda. Izgradnja sistema za prečišćavanje industrijskih otpadnih voda. Postoji strategija zaštite voda na nivou Federacije. 	s	Smanjiti zagađenost gradske vode i riješiti problem kanalizacione mreže.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
<p>Problem vodosnabdjevanja nije riješen u potpunosti. U nekim dijelovima grada je mreža vodosnabdjevanja zastarjela i uništena, a lokalni vodni objekti su u lošem sanitarno-ekološkom stanju.</p>	<p>Aktivnost - Mjera</p> <ul style="list-style-type: none"> • Temeljita rekonstrukcija kanalizacione mreže. • Sanacija vodnih objekata. • Općina treba da izdvoji sredstva. • Izrada projektna dokumentacije za sliv rijeke Kočeve. • Proces odvajanja otpadnih voda iz sliva Babine rijeke. • Zahtjevana su od Općine ulaganja u vodoprivredni sektor, a izdvojena su tek simbolična sredstva za dati sektor. 	s	Adekvatno snabdjevanje stanovništva vodom.
<p>Uvesti monitoring voda.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Licencirane laboratorije moraju vršiti ispitivanja i mjerenja čistoće voda. • Napraviti katastar zagađivača. • Agencije vodnih područja bi trebale razraditi određeni informacioni sistem o kvalitetu voda. • Svako preduzeće bi trebalo da uzradi svoj plan zahvat voda, korištenje voda, bilans stanja, plan prečišćavanja i ispuštanja u površinske vode kao i plan monitoringa. • Uvesti monitoring kvaliteta voda prije ispuštanja u tokove. • Uvesti monitoring kvaliteta voda unutar preduzeća, pri prelasku vode iz jednog u drugi pogon. • Izraditi konceptualne planove za prečišćavanje i izvedbene projekte i ugraditi različite uređaje za prečišćavanje otpadnih voda. • Svako preduzeće bi trebalo obezbijediti vodoprivrednu dozvolu, tj. mora ispuniti sve zahtjeve za dobijanje iste. 	d	Rad na poboljšanju kvaliteta voda i informisanost javnosti o datoj problematici.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Zagađenost rijeke Bosne i Kočeve tečnim i čvrstim otpadom kao i organskim materijalom.	<ul style="list-style-type: none"> • Uvesti eko-policiju. • Uvesti sistem plaćanja kazni za zagađivanje same rijeke i njene okoline. • Ugradnja sistema za odvajanje fekalnih voda od oborinskih pomoću separatora (odvajča) koji bi na dnu imao komprimirani zrak koji bi se koristio za odvajanje voda. • Instalirati kolektore. • Uvesti otkup boca plastične ambalaže (koje se sakupljaju na rijeci Bosni, kod kanala na brani). • Informisati stanovništvo. • Uključiti u ovu problematiku udruženje ribolovaca. • Osnovati društvo/ udruženje za zaštitu rijeke Bosne; Uposliti određeni broj ljudi koji će imati zadatak voditi brigu o rijeci Bosni, njenom koritu, čišćenju i održavanju. 	s	Čiste rijeke.
Stvaranje divljih deponija u koritima i na obalama vodotokova.	<ul style="list-style-type: none"> • Pobojšati pokrivenost i brojnost kontejnera za smeće. • Povećati svijest građana. • Uvesti eko policiju i kazne. 	k	Čiste obale rijeke.
Azotna đubriva iz poljoprivredne proizvodnje dolaze u dodir sa vodom i zagađuju je.	<ul style="list-style-type: none"> • Restruktuirati poljoprivrednu proizvodnju. • Naophodno je obratiti posebnu pažnju i preduzeti hitne mjere na sanaciji otklanjanja tečnih otpadnih materijala, čišćenju i uredenju obala i korita vodotokova, njihova zaštita od zagađenja krutim i tečnim otpacima, kao i racionalno korištenje vode iz vodotokova da bi se omogućio prirodni proces samoprečišćavanja vodotokova. • Provesti program edukacije i podizanja nivoa ekološke svijesti kod svih građana Općine Zenica. 	d	Smanjiti zagađenje rijeke azotnim gnojivima.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Problem sa Rudnikom Zenica jer ispuštaju ogromnu količinu otpadne vode nakon procesa separacije. Sav otpadni ugljeni mulj sa prašinom se mješa sa vodom i ispušta u rijeku Bosnu.	<ul style="list-style-type: none"> Ugljena prašina se može iskoristiti kao energent jer se može koristiti za briketiranje. Ugledati se na rudnik u Banovićima na proces separacije. Uraditi okolinsku dozvolu. Postaviti nove zakone na Federalnom nivou. 	s	Riješiti/ Smanjiti opterećenje rijeke Bosne zagađivačima.
Zagađivači voda ne plaćaju naknadu za zagađenje.	<ul style="list-style-type: none"> Uvesti neke zakonske okvire i uključiti inspekciju. Vlasti trebaju povećati kontrolu nad privatnim firmama. 	k	Probuditi svjest zagađivača voda o odgovornosti.
Krčenje dijela kamenoloma od strane privatnih preduzeća.	<ul style="list-style-type: none"> Ne dozvoliti izdavanje dozvola za krčenje. Kontrola nad privatnim firmama. 	k	Očuvanje voda.
Zabraniti pranje automobila na Babinoj rijeci.	<ul style="list-style-type: none"> Uvesti kazne. Ekološka policija. 	k	Očuvanje voda.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Upravljanje, zaštita i korištenje tla, šumskih ekosistema integrisano sa utjecajem privrednih aktivnosti na kvalitet tla, šuma itd. i utjecaj na zdravlje ljudi uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane.

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Zagađenje tla komunalnim otpadom/smećem koje se odlaže na divjim deponijama na prigradskim i seoskim lokacijama.	<ul style="list-style-type: none"> Uklanjanje-zbrinjavanje komunalnog otpada/smeća sa divjih deponija. Inspeksijska kontrola na lokalitetima bivših deponija i na lokalitetima postavljениh kontejnera. Izvršiti ispitivanje sadašnjeg stepena kontaminiranog zemljišta i u skladu s tim poduzeti adekvatne mjere sanacije i upravljanja zemljištem. Odvoz smeća i uređenje-saniranje zemljišta. Definisanje i uređivanje lokacija za postavljanje kontejnera za smeće i izrada potrebne tehničke dokumentacije za minimalne građevinske radove (betoniranje, ograda i sl.). Obezbeđivanje dovoljnih količina kontejnera i njihovo redovno pražnjenje. Sanacija i zatvaranje divlje deponije Side, Rača i rekonstrukcija degradiranog zemljišta. Izgraditi programe kojim bi se educirali građani za očuvanje životne sredine. 	s	Smanjenje zagađenja tla saniranjem postojećih i sprječavanjem nastajanja novih divjih deponija.
Zagađenost tla teškim metalima.	<ul style="list-style-type: none"> Da glavni zagađivači smanje negativan uticaj na okoliš; Vlada bi trebala da donese zakone kojim bi primorala zagađivače da snosne posljedice i smanje emitovanje štetnih čestica i gasova. Sumsko privredno društvo i uprava za šumarstvo takođe može učiti nešto po tom pitanju. 	d	Smanjiti zagađenje zemljišta teškim metalima.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (Kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Zbog geološke građe, Općina Zenica ima problema sa klizištima. Katastar klizišta ne sadrži pouzdane i definisane podatke o mjestima klizišta.	<ul style="list-style-type: none"> • Doraditi katastar klizišta; da se uvedu sva nova klizišta, da se istraže sva potencijalna nova klizišta i uvedu u dokumentaciju. • Odrediti prioritete u saniranju klizišta zbog visokih finansijskih sredstava. • Eliminirati svu infrastrukturu iz zone klizišta. • Veliki broj klizišta se može riješiti sadenjem sadnica. • Riješiti sistem voda. • Organizovati predavanja po mjesnim zajednicama koje imaju problem sa klizištima. • Edukacija ljudi i podjela sadnica na mjestima klizišta kako bi se spriječila erozija tla. 	s	Da se sačuva zemljište (tlo) i saniraju klizišta.
Neadekvatna sječa šuma, bespravna sječa šuma, uništavanje i uzurpiranje šumskog zemljišta.	<ul style="list-style-type: none"> • Vršiti pošumljavanje mjesta sječe šuma. • Intenzivirati pošumljavanje. • Povećati mjere inspekcije. • Redovne kontrole od strane šumara kao i uvođenje viših, adekvatnijih mjera kažnjavanja. • Obezbjediti sredstva iz opština. • Potpisati ugovor sa školama i uključiti škole u ovu problematiku. • Uključiti stručnjake u proces pošumljavanja. • Zasadivati što više otpornog rastinja, ali ujedno i korisnog i ukrasnog. • Na mjestima gdje nemamo osmišljene zelene površine formirati drvorode. • Posegnuti za drugim energentom (zemni plin ili sl.) kako bi se smanjila sječa šuma. 	d	Sanacija mjesta nepropisne sječe šuma i nadoknada iste. Nove sadnice će poboljšati kvalitet zraka, smanjiti će eroziju zemljišta i povlačenje vode.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Neadekvatno upravljanje poljoprivrednim, šumskim i zemljištem za posebne namjene.	<ul style="list-style-type: none"> Potrebno je obezbijediti adekvatno poljoprivredno zemljište u skladu sa zakonom o poljoprivrednom zemljištu i zakonom o šumama. Obezbijediti kontrolu zdravstvene ispravnosti i plodnosti zemljišta u skladu sa zakonom o poljoprivrednom zemljištu bar u 4 (četiri) godine. 	d	Adekvatno, plansko, racionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta.
Zaštita zemljišta je u fokusu evropskih preporuka i evropskih banaka za razvoj koje usmjeravaju sredstva za ekologiju.	<ul style="list-style-type: none"> Treba izvršiti ispitivanje i monitoring kontaminacije tla i područja gdje su bile izvršene velike količine prašine (Mittal u 2009. god. Planira uraditi tu studiju). Prema nalazima studije treba odrediti mjere za dekontaminaciju tla da bi se ono moglo koristiti ili dati instrukcije za njegovo korištenje u neke druge svrhe. Po odgovarajućim rezultatima mjerenja u saradnji sa ekolozima i inženjerima poljoprivrede preporučiti građanima poljoprivredne kulture koje odgovaraju za tla koja su devastirana. Pooštriti nadzor u oblasti individualne gradnje posebno kada je u pitanju osiguranje potrebne dokumentacije. 	d	Zaštiti zemljište na adekvatan način i obezbijediti rješavanje ove problematike po evropskim standardima, normama i uz pomoć stručnjaka.
Omogućen je uvoz hrane i poljoprivrednih sredstava u BiH sumnjivog kvaliteta, a samim tim je upitno djelovanje takve hrane na zdravije ljudi.	<ul style="list-style-type: none"> Putem poljoprivrednih zadruga, srednjih škola i fakulteta iz oblasti poljoprivrede i industrije utjecati na poduzimaje mjera za sprječavanje ili svodenje na minimum korištenje sredstava koja mogu biti opasna po zdravlje ljudi, u tom cilju treba maksimalno koristiti potencijale lokalnih medija. Educirati poljoprivrednike da što manje koriste vještačke aditive i da se ide u pravcu proizvodnje domaće hrane. 	s	Kontrolisanu upotrebu poljoprivrednih aditiva i nadzor i kontrola korištenja hrane sumnjivog kvaliteta.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Neadekvatno upravljanje poljoprivrednim, šumskim i zemljištem za posebne namjene.	<ul style="list-style-type: none"> Potrebno je obezbjediti adekvatno poljoprivredno zemljište u skladu sa zakonom o poljoprivrednom zemljištu i zakonom o šumama. Obezbjediti kontrolu zdravstvene ispravnosti i plodnosti zemljišta u skladu sa zakonom o poljoprivrednom zemljištu bar u 4 (četiri) godine. 	d	Adekvatno, plansko, racionalno korištenje poljoprivrednog zemljišta.
Zaštita zemljišta je u fokusu evropskih preporuka i evropskih banaka za razvoj koje usmjeravaju sredstva za ekologiju.	<ul style="list-style-type: none"> Treba izvršiti ispitivanje i monitoring kontaminacije tla i područja gdje su bile izvršene velike količine prašine (Mittal u 2009. god. Planira uraditi tu studiju). Prema nalazima studije treba odrediti mjere za dekontaminaciju tla da bi se ono moglo koristiti ili dati instrukcije za njegovo korištenje u neke druge svrhe. Po odgovarajućim rezultatima mjerenja u saradnji sa ekolozima i inženjerima poljoprivrede preporučiti građanima poljoprivredne kulture koje odgovaraju za tla koja su devastrana. Poostriži nadzor u oblasti individualne gradnje posebno kada je u pitanju osiguranje potrebne dokumentacije. 	d	Zaštiti zemljište na adekvatan način i obezbjediti rješavanje ove problematike po evropskim standardima, normama i uz pomoć stručnjaka.
Omogućen je uvoz hrane i poljoprivrednih sredstava u BiH sumnjivog kvaliteta, a samim tim je upitno djelovanje takve hrane na zdravlje ljudi.	<ul style="list-style-type: none"> Putem poljoprivrednih zadruga, srednjih škola i fakulteta iz oblasti poljoprivrede i industrije utjecati na poduzimnaje mjera za sprječavanje ili svodenje na minimum korištenje sredstava koja mogu biti opasna po zdravlje ljudi, u tom cilju treba maksimalno koristiti potencijale lokalnih medija. Educirati poljoprivrednike da što manje koriste vještačke aditive i da se ide u pravcu proizvodnje domaće hrane. 	s	Kontrolisanu upotrebu poljoprivrednih aditiva i nadzor i kontrola korištenja hrane sumnjivog kvaliteta.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Problem otpadnih materijala i smeća koji se odlaže u šume.	<ul style="list-style-type: none">• Očistiti šume.• Povećati broj kontejnera.	k	Ekološki čiste šume

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Neodgovarajuća planska dokumentacija za prostorno planiranje i nekontrolisana gradnja objekata.	<ul style="list-style-type: none"> Voditi brigu o korištenju zemljišta, njegovoj devastaciji, narušavanju mjesta određenih za fabrike, saobraćajnice, proširenje naseljenih mjesta. Sve gore navedene stavke kao i gradnja individualnih kuća moraju biti definisane urbanističkim planom. Određiti sve potrebne aktivnosti u pribavljanju okolinskih dozvola. Izraditi urbanističke i prostorne planove i pridržavati ih se. Zaustaviti bespravnu izgradnju objekata primjenjujući zakon. Ojačati vlast. 	s	Adekvatno prostorno planiranje i uređenje Općine Zenica.
Područja koja su opterećena zagađenjem i problem gradnje objekata na tim istim područjima; Primjer Tetova.	<ul style="list-style-type: none"> Uklanjanje-zbrinjavanje komunalnog otpada/smeća sa divljih deponija. Prostorni plan nije bio usvojen zbog aerozagađenosti. Zaštititi pojedine zone u općini tj. napraviti Eko-zone. 	s	U zagađenim novonaseljenim područjima sada obezbjediti zdrav okoliš.
Školski objekti nisu adekvatno uređeni; nedovoljna komunalna opremljenost škola.	<ul style="list-style-type: none"> Učešće u eko projektima koji pružaju mogućnost materijalne potpore u školama. Obezbjediti sredstva od strane Kantonalnog ministarstva. 	k	Uređenje škola.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Neodgovarajuća planska dokumentacija za prostorno planiranje i nekontrolisana gradnja objekata.	<ul style="list-style-type: none"> Voditi brigu o korištenju zemljišta, njegovoj devastaciji, narušavanju mjesta određenih za fabrike, saobraćajnice, proširenje naseljenih mjesta. Sve gore navedene stavke kao i gradnja individualnih kuća moraju biti definisane urbanističkim planom. Odrediti sve potrebne aktivnosti u pribavljanju okolinskih dozvola. Izraditi urbanističke i prostorne planove i pridržavati ih se. Zaustaviti bespravnu izgradnju objekata primjenjujući zakon. Ojačati vlast. 	s	Adekvatno prostorno planiranje i uređenje Općine Zenica.
Područja koja su opterećana zagađenjem i problem gradnje objekata na tim istim područjima; Primjer Tetova.	<ul style="list-style-type: none"> Uklanjanje-zbrinjavanje komunalnog otpada/smeća sa divljih deponija. Prostorni plan nije bio usvojen zbog aerezagađenosti. Zaštiti pojedine zone u općini tj. napraviti Eko-zone. 	s	U zagađenim novonaseljenim područjima sada obezbjediti zdrav okoliš.
Školski objekti nisu adekvatno uređeni; nedovoljna komunalna opremljenost škola.	<ul style="list-style-type: none"> Učešće u eko projektima koji pružaju mogućnost materijalne potpore u školama. Obezbjediti sredstva od strane Kantonalnog ministarstva. 	k	Uređenje škola.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Nema izletišta u Općini Zenica	<ul style="list-style-type: none"> Formiranje servisa koji bi se brinuo za uređenje zelenila na izletištima. Postaviti korpe i kontejnere na izletištima. 	k	Izgradnja izletišta.
Prisutnost znatnog broja pasa i mačaka lualica na gradskim ulicama i prigradskim naseljima.	<ul style="list-style-type: none"> Uklanjanje pasa i mačaka lualica prema zakonskim propisima. Zabraniti eutenaziju pasa i mačaka i izglasati zakon bez privremenih mjera rješavanja. Formirati higijenski servis pri veterinarskoj službi i formirati prihvatilišta za pse i mačke. 	k	Ukloniti pse i mačke sa ulica i javnih površina na efikasan i human način.
Nepropropisno parkiranje automobila na mjestima koja nisu predviđena za parking, najčešće na zelenim površinama.	<ul style="list-style-type: none"> Oformiti Eko-policiju. Uvesti visoke kazne. 	k	Zaštita zelenih površina.
Nedefinisano stanja uticaja zagađivanja na zdravlje ljudi putem buke, radijacijskog zračenja; Ne postoji odgovarajući monitoring.	<ul style="list-style-type: none"> Uspostavljanje monitoringa a samim tim i brzo i pravovremeno reagovanje na uočene nepravilnosti. Provesti adekvatne mjere zaštite. 	s	Analiza stanje uticaja radijskog zračenja i uticaja buke na zdravlje ljudi, kao i smanjenje istih.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Upravljanje otpadom.

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
<p>Problem divljih deponija i otklanjanje otpadnog materijala sa mjesta koja za to nisu predviđena.</p>	<p>Aktivnost - Mjera</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvesti u katastar (evidentirati) sve postojeće deponije smeća. • Saniranje divljih deponija. • Bolji inspekcijski nadzor i provođenje zakonske regulative. • Općina treba donijeti odluku o zabrani korištenja plastičnih vreća. • Izbjegavanje i smanjenje upotrebe PVC ambalaže. • Otvaranje regionalnih centara za edukaciju stanovništva po pitanju ove problematike. • Prikupljanje i otkup sekundarnih sirovina (starih papira, upotrjebljenih plastičnih boca, i sl.); Reciklaža. • Povećati broj kontejnera. • Postavljanje konejnera za selektivno prikupljanje otpada. • Izgraditi pretovarnu stanicu (sortirnicu) za selektovanje otpada pri čemu se višak otpada vozi na deponiju Mošćanica. • Primjenjivati zakone. • Uvesti visoke kazne za sve one koje krše propisane zakone. • Ugladati se na države iz regiona. • Manje lokalne zajednice trebaju organizovati prikupljanje selektivnog otpada. • Permantna javna kampanja u saradnji sa NVO, rasprave, okrugli stolovi, eko-emisije i sl. u cilju informisanja građanstva. • Uvesti sistem integralnog upravljanja otpadom. • Formirati eko-fond iz kojeg bi se crpila sredstva za finansiranje ekoprojekata. • Primjeniti propise EU o otpadu. 	<p>s</p>	<p>Smanjenje zagađenja tla saniranjem postojećih i spriječavanjem nastajanja novih divljih deponija.</p>

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Veliki broj divljih deponija izvan gradskog područja.	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti sistem prikupljanja i odvoza otpada iz seoskih i vangradskih područja. • Edukacija stanovništva. • Aktivniji rad inspeksijskih službi. • Instalirati uređaje za kontrolu u svim preduzećima, privatnim i privrednim jedinicama. • Odrediti lokaciju za zbrinjavanje motornih i drugih ulja. • Reciklirati PVC i praviti polufabrikate. • Povećati broj kontejnera na ruralnom području. 	s	Eliminacija divljih deponija smeća iz ruralnih djelova Općine Zenica.
Sanacija i zatvaranje deponije Side.	<ul style="list-style-type: none"> • Postoji idejni projekat za sanaciju deponije Side. • Implementirati gore navedeni idejni projekat. • Zabraniti dovoza smeća na Side. • Neke strane firme su voljne da ulože sredstva za sanaciju deponije Side. 	s	Sanacija deponi Side.
Problem industrijske deponije Rača.	<ul style="list-style-type: none"> • Saniranje deponije Rača i rekonstrukcija degradiranog zemljišta. 	s	Sanacija deponi Rača.
Deponija Mošćanica.	<ul style="list-style-type: none"> • Izgradnja adekvatne spalionice u sklopu deponije Mošćanica. 	s	Funktionalnost deponije Mošćanica.
Problem otpada u rijekama Bosni i Kočevi.	<ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje sankcija i visokih kazni 	s	Čiste rijeke.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Nedovoljna tehnička opremljenost komunalnog preduzeća.	<ul style="list-style-type: none"> Komunalno preduzeće i preduzeća koja gazduju vodovodom i kanalizacijom moraju da sa velikom ozbiljnošću shvate svoju ulogu u održavanju čistoće u nasejima i zaštiti zdravlja građana i da se tehnički i finansijski osposobe za ove zadatke. 	k	Adekvatniji funkcionalniji rad komunalnih preduzeća koja gazduju vodovodom i kanalizacijom.
Nepostojanje sistema za uklanjanje infektivnog otpada.	<ul style="list-style-type: none"> Izglasati program zbrinjavanja infektivnog otpada. Donijeti potrebne propise i druge akte za provođenje gore navedenog programa. Ugradnja postrojenja (spalionica) otpada u bolnici. Dezinfekcija kontejnera u ljetnom periodu. 	k	Bezbjedno zbrinjavanje infektivnog otpada.
Problem animalnog otpada i bolničkog otpada.	<ul style="list-style-type: none"> Spalionica animalnog otpada. Uspostaviti higijenski servis za rješavanje ove problematike. Vakcinacija sitne stoke, kao preventiva. Uvesti velike novčane kazne za proizvođače animalnog otpada. Instalisati spalionicu na deponiji Mošćanica. 	s	Rješenje problema animalnog i bolničkog otpada.
Problem opasnih otpada (radioaktivni) koji se doprema u Mittal.	<ul style="list-style-type: none"> Omogućiti uvid u stanje pri ulazu sirovog materijala u Mittal. Ako gore navedena analiza bude pozitivna primijeniti odgovarajuće mjere. Kanton i općina trebaju da donesu zakone. 	k	Problem radioaktivnog otpada i informisanost javnosti.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

OBLAST: Zakonski okvir

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Po zakonskoj regulativi Ustava BiH, zaštita okoliša je podijeljena na Federalnu i Kantonalnu.	<ul style="list-style-type: none"> Promijeniti zakonsku regulativu. Ispraviti dio koji se odnosi na zaštitu okoliša te da se na nivou Federacije prenesu obaveze i odgovornosti na lokalnu zajednicu jer je ona najzainteresovanija za rješavanje ovih problema. Posljedice zagađenja trpi lokalna zajednica, problemi se (ne) rješavaju negdje na višem nivou. 	k	Proširenje ovlasti na nivou lokalnih zajednica.
Izvori zagađenja ne dostavljaju podatke o emisiji.	<ul style="list-style-type: none"> Provoditi zakone u skladu sa načelom da svaki zagađivač plaća taksu na zagađivanje kao naknadu zajednici iz koje bi se finansirali projekti obnavljanja i unapređenja životne i radne sredine u Općini Zenica. Ustanoviti nezavisnu agenciju koja će biti zadužena da: prikuplja, analizira, sistematizuje, arhivira i prosjeđuje rezultate definiranim korisnicima. Regulativa o transparentnosti u informisanju o zagađenjima. Razvoj proizvodnih pogona baziranih na proizvodnji postojećih zagađenja. Razviti i podsticati programe za zaštitu okoliša. 	s	Zakonskim okvirima primorati zagađivače na transparentnost informacija a samim tim i na smanjenje emisije zagađivača.
Nemamo zakone kao ni dijagnostiku za praćenje radne i životne sredine kada su u pitanju ljudi. Zapoštavljanje srednje radne populacije muške ali većim dijelom ženske populacije.	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje kontrole kršenja prava radnika. Zakon o zaštitnoj opremi na radnim mjestima. Kažnjavati poslodavce za kršenje radnih prava. Poštivanje osnovnih ljudskih prava u skladu sa konvencijom. 	k	Zaštita i sigurnost na radu kao i poštivanje osnovnih ljudskih prava.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Nisu razvijena mala i srednja preduzeća, te predstavljaju grane koje direktno zagađuju okolinu a sami energetske procesi koji su opteretili životnu sredinu nisu dali dovoljan broj radnih mjesta.	<ul style="list-style-type: none"> • Poseban akcenat staviti na razvitak vlastitih tehnologija i na razvitku domaćeg kadra. • Podizanje svijesti kod građana. • Edukacija građana. • Svaka firma treba imati izrađenu ekološku politiku koja mora biti jasno definisana i realizovana. • Pratiti trendove razvoja iz svih grana: industrije, energetike, rudarstva, komunalne djelatnosti i saobraćaja. • Gore navedeni trendovi trebaju biti uslovljeni državnim regulativom i EU regulativom jer BiH treba da prati sve trendove iz oblasti zaštite okoliša a u skladu sa programom priključenja EU. 	s	Poboljšanje rada privrednih djelatnika a sve u skladu sa normama i propisima EU i BiH.
Nema iskorištavanja postojećih potencijala za štednju energije te time nema ni smanjenja ekoloških problema.	<ul style="list-style-type: none"> • Treba izvršiti implementaciju zakona. • Razviti i iskoristiti mjere štednje energije. • Uvođenje ifo-telefona putem kojim bi se ostvarila komunikacija između građana i onih koji su zaduženi za sprječavanje problema. 	k	Štednja energije postojećim potencijalima.
Problem praćenja tokova sirovina.	<ul style="list-style-type: none"> • Obavezno se moraju pratiti tokovi sirovina. • Mora se znati kakav je tok ulazne kao i izlazne sirovine. • To je suština zaštite okoliša. 	k	Praćenje tokova sirovina.

LOKALNI EKOLOŠKI AKCIONI PLAN ZENICA
LISTA PRIORITETA PO OBLASTIMA

Problem (prioritet u oblasti)	Aktivnost - Mjera	Rok za rješavanje (kratkoročno; srednjoročno; dugoročno)	Cilj - Rješenje
Nije organizovan otkup viška hrane; Problematika korištenja vještačkih aditiva; Ispravnost i kontrola hrane.	<ul style="list-style-type: none"> • Donijeti zakone i norme za rješavanje ove problematike. • Formirati i akreditovati jednu laboratoriju koja bi bila priznata od međunarodne organizacije a koja bi vršila kontrolu hrane. • Formirati i osnovati zemljoradničku zajednicu za otkup hrane. • Finansijski podsticaji. • Educirati poljoprivrednike da što manje koriste vještačke aditive i da se više okreću proizvodnji domaće hrane. • Zakon o eko-oznakama na proizvodima domaće proizvodnje. 	k	Ispravna, zdrava i kontrolisana domaća proizvodnja hrane.
Problem genetski modifikovane hrane.	<ul style="list-style-type: none"> • Zakoni za zaštitu domaće proizvodnje. • Povećati nadzor kvaliteta ispravnosti hrane. • Formirati „civilna društva“ koja će se boriti za sva zagađenja. • Edukacija ljudi šta znači zdrava hrana i gdje i kako mogu da proizvode zdravu hranu. • Smanjiti korištenje vještačkih aditiva na minimum. 	k	Zaštita domaće proizvodnje i eliminisanje genetski modifikovane hrane sa tržišta.

4. OCJENJIVANJE STANJA OKOLIŠA I VIZIJA

4.1 Socio-ekonomska situacija

4.1.1 Položaj, veličina i glavne karakteristike općine Zenica

Zenica se nalazi u središtu Bosne i Hercegovine. Grad leži na 44 stepena i 12 minuta geografske širine i 17 stepeni i 56 minuta geografske dužine. Nadmorska visina gradskog područja Zenice je 312 metara, dok se u planinskim dijelovima općine kreće do 1 304 metra, koliko je na Tvrtkovcu, gdje je najviši vrh u općini.

Klima je umjereno kontinentalna. Prosječne temperature su +11 stepeni u godišnjem dobu proljeće, +19 stepeni (ljetno), +11 stepeni (jesen) i +1 stepen (zima).

Općina Zenica ima centralni geografski položaj u Bosni i Hercegovini. Smještena je uz samu rijeku Bosnu. Nalazi se nedaleko od većih privrednih centara u Bosni i Hercegovini.

Zenica je okružena planinama, brežuljcima i kanjonima. Na istočnoj strani su Kolpačke stijene i Smetovi, na zapadnoj Zmajevac, Golubak, Volovska glava i Vučijak, na sjevernoj Lisac, Vepar, Vrandučki kanjon i Vrandučka sutjeska (dužina 35 kilometara – relativna visina do 700 metra), a na južnoj – Krčke stijene, Janjički vrh, Zvečaj i Lašvanska sutjeska dužine od 15 kilometara.

Slika 9. Grad Zenica

Slika 10. Geografski položaj Zenice u BiH

Kroz općinu i grad protječu rijeke Bosna, Babina rijeka, Kočeva i Lašva. Tok rijeke Bosne na području općine Zenica ima dužinu od oko 32 kilometra. Prvi vodovod je sagrađen davne 1885. godine, a novi vodovod grad je dobio u periodu između 1910. i 1911. godine, kada je imao 7 215 stanovnika.

Zenica se nalazi u središtu Bosne i Hercegovine. Ime grada se prvi put pominje 20. marta 1436. godine. U pitanju je naziv *senize*, što upućuje da je današnji toponim "Zenica" zoonimskog podrijetla (*senize*, sjenica, ptica sjenica). Za ime grada "Zenica", vezuje se i bijeg posljednje bosanske kraljice Katarine Kosače-Kotromanić i njezinih riječi: «Osta moja Zenica», što je lokalna usmena predaja protumačila kao "**zjenica oka (moga)**".

Općina Zenica sa 145.517 stanovnika prema popisu iz 1991. godine, je dio Zeničko-dobojskog kantona sa oko 386.000 stanovnika, u kojem Zenica ima najsnažniju industrijsku tradiciju i koncentraciju obrazovnih i naučnih institucija, koje treba da daju podršku širem razvoju centralnog regiona Bosne i Hercegovine. Sa površinom od 558,5 km² gustina naseljenosti iznosi 261 stanovnik na km².

Kroz historiju, Zenica je prolazila kroz mnoge preobrazbe pod uticajima različitih kultura koje su prošle kroz ovo područje. Tako se u ovoj općini mogu naći ostaci neolitske zajednice, ilirske gradine, rimskog municipija Bistua Nuova, najznačajnijeg nalaza (II-IV vijek) u kojem dominira monumentalna ranokršćanska dvostruka bazilika, te tragovi antičkog naselja. Kroz srednji vijek, osmansko doba, austrougarsko doba pa sve do danas, Zenica se oblikovala, da bi konačno dobila izgled kakva je danas.

Razvoj općine Zenica početkom druge polovine 20. stoljeća je bio usmjeren na tešku industriju i koncentraciju investicija u taj sektor. U takvim uslovima Zenica je, sa svojom industrijskom strukturom i geoprometnim položajem, bila predodređena za velika ulaganja. Zahvaljujući tome, na području Općine izvršena je velika koncentracija industrijske proizvodnje i privrede uopće.

4.1.2 Status stanovništva

Po posljednjem službenom popisu stanovništva iz 1991. godine, općina Zenica imala je 145.517 stanovnika, raspoređenih u 81 naselju, da bi na kraju 2001. godine taj broj stanovnika opao na oko 128.000. Poslije potpisivanja Daytonskog sporazuma, općina Zenica je u cjelini ušla u sastav Federacije Bosne i Hercegovine. Sredinom 2007. godine općina Zenica kao jedinstvena urbana cjelina proglašena je gradom.

Prema tipu starenja, stanovništvo općine Zenica došlo je prije vremena u demografsku starost. Pri svemu tome njegovi su potencijali još uvijek značajni, ali nedovoljno iskorišteni. Zenica po broju stanovnika zauzima treće mjesto među općinama u Bosni i Hercegovini, a među gradovima je četvrta, odnosno treća u Federaciji BiH. Radno sposobno stanovništvo (radni kontingent) obuhvata 66,7 % ukupnog stanovništva općine. Na radnu snagu, tj. ekonomski aktivno stanovništvo otpada 57,2 % radnog kontingenta.

Nacionalni sastav stanovništva - općina Zenica, popis iz 1991.godine

- Bošnjaci - 80.359 (55,22%)
- Hrvati - 22.510 (15,46%)
- Srbi - 22.433 (15,41%)
- Jugoslaveni - 15.654 (10,75%)
- ostali, neopredijeljeni i nepoznato - 4.561 (3,16%)

ukupno stanovnika: 145.517

Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva u Zenici je 20,7 %, ali je i veliki broj nezaposlenih, uz tendenciju povećanja, a mogućnost zapošljavanja radno sposobnog stanovništva je na veoma niskom nivou. Pri tome se i među zaposlenim osobama nalazi izvjestan broj onih koji su na čekanju ili rade „na crno“, tako da se tačan broj nezaposlenih nemože ni odrediti.

Kao i na širem području regije, nezaposlenost je najveći ekonomski i socijalni problem Zenice koja je tokom prošlosti bila naviknuta na drugačiju situaciju. Broj zaposlenih se sa 28.095 u 1997. godini smanjio na 25.664 zaposlenih stanovnika u 2000. godini. Nema podataka o zaposlenosti prema aktivnostima, a naročito nije sigurno koliki je dio formalno zaposlenih (unutar preostalih društvenih, ali i državnih preduzeća) stvarno zaposlen, a koliko je »na čekanju«.

Struktura zaposlenih lica u općini Zenica krajem 2000. godine prema obrazovanju:

Tabela2

Školska sprema	SVI	u %	Žene	Udio (u %)	Privreda	u %	Žene	Vanprivreda	Žene
UKUPNO	26.322	100	8.487	32,2	20.736	78,8	4.826	5.586	3.661
Visoka škola	2.164	8,2	945	43,7	931	43,0	327	1.233	618
- postdiplomski	79	0,3	22	27,8	11	13,9	1	68	21
Viša škola	1.343	5,1	748	55,7	502	37,4	180	841	568
Srednja škola	5.702	21,7	3.417	59,9	3.652	64,0	1.820	2.050	1.597
Niža stručna	1.081	4,1	623	57,6	751	69,5	347	330	276
VKV	3.011	11,4	350	11,6	2.865	95,2	321	146	29
KV	7.504	28,5	1.182	15,8	7.119	94,9	1.108	385	74
PKV	2.945	11,2	225	7,6	2.910	98,8	206	35	19
NKV	2.572	9,8	997	38,8	2.006	78,0	517	566	480

Općina Zenica je imala dosta visok broj zaposlenih osoba sa visokom školskom spremom, ali je samo 43% radilo u privredi, što ukazuje na dosta jednostavan tip proizvodnje. U privredi je radilo malo ljudi sa postdiplomskim obrazovanjem koji su bili koncentrirani na visokim školama i institutima. Karakterističan je dosta nizak udio žena među zaposlenima (32%).

4.1.3 Ekonomske aktivnosti

Zenica je imala, a i sada ima veliki potencijal, uz određena ulaganja, da bude privredni centar regije. Prijeratni status Zenice kao razvijene industrijske zone je znatno promjenjen, i suočava se sa određenim problemima. Razvoj Zenice počiva na nekoliko privrednih grana koje bi se mogle pravilnim iskorištavanjem i naravno ulaganjem, unaprijediti.

Poljoprivreda je jedna od osnovnih djelatnosti, koja zasigurno ima potencijal da se unaprijedi. Prije svega područje nije toliko zagađeno pesticidima, te postoje odlične predispozicije za razvoj organske hrane. Klimatske prilike su također pogodne za razvoj poljoprivrede. Poljoprivredno zemljište u općini obuhvata 33,4 % ukupne površine, a preko polovine otpada na livade i pašnjake, što omogućava i razvoj stočarstva. Od ukupne poljoprivredne površine, 38 % čine oranice, a voćnjaci oko 11 %.

Bogatstva općine Zenica počivaju i na šumama, jer je skoro 60 % zemljišta pokriveno šumama (još je 91 % u državnom vlasništvu) sa listopadnim drvećem. Iako je prosječna godišnja sječa (102 hiljade m³) ispod planirane (skoro 190 hiljada m³), na nekim dijelovima su nastale goleti, a šume se loše održavaju. Drvne zalihe iznose 5 954 072 m³ uz prosječan prirast od 195 176 m³. Prosječan godišnji etat (planirana drvena masa za sječu) iznosi 183369 m³, a prosječna godišnja sječa iznosila je 101 560 m³, što je manje od planirane.

Područje općine Zenica ima veće rezerve mrkog uglja (dijelom i kvalitetnoga kamenog uglja), ali je samo jedan dio moguće eksploatirati obzirom na troškove i udio sumpora u uglju koji je dosta visok.

Opća ekonomska situacija u općini Zenica može se označiti kao veoma loša, a njena osnovna obilježja su:

- nizak stepen korištenja proizvodnih i drugih kapaciteta,
- tehnološko zaostajanje,
- previsoki troškovi na svim područjima i nizak nivo efikasnosti poslovanja,
- nepostojanje strateškog razmišljanja i nepripremljenost/ nespremnost za promjene, te nesposobnost da se slijede brze promjene u okruženju i odsustvo inovacija,
- nedostatak znanja i praktičnog iskustva u područjima menadžmenta, marketinga, novih tehnologija, reinžinjerinaga, upravljanja kvalitetom, interne ekonomije, finansija i dr.
- visok stepen nezaposlenosti i niska kupovna moć stanovništva.

4.1.4 Pregled osnovne infrastrukture

Geoprometni položaj općine Zenica možemo ocjeniti povoljnim, a to možemo argumentirati lokacijom uz magistralne saobraćajnice koje prolaze dolinom rijeke Bosne, a koje povezuju središnju Evropu i Jadransko more (transverzala Vc).

Uz relativno dobru magistralnu cestu ostala se mreža puteva, iako pokriva čitav teritorij općine Zenica, slabo održava. Sanacija je potrebna i za ulice u

gradu Zenica. Kamioni firme ArcelorMittal trebali bi se do i od fabrike kretati kraćim, određenim putem, čime bi stanovništvo bilo zaštićeno od buke, izduvnih gasova a same saobraćajnice bi se rasteretile. Jedan od problema samog grada Zenica, predstavlja nedostatak dovoljnog broja parking površina i uređenje istih. Izgradnjom i uređenjem parking površina bi dodatno rasteretilo saobraćajnice od nepropisno parkiranih automobila.

Potrebna je sanacija vodovodne mreže (veliki gubitak vode), izgradnja novog vodovoda, deponije i u budućnosti pročišćavanja otpadnih voda. Sadašnji gradski sistem grijanja u Zenici odgovara, ali je zbog socijalnih problema neodgovarajuća naplata od domaćinstava, što suviše opterećuje preduzeća i druge institucije. Opskrba električnom strujom u nekim dijelovima općine i grada nije kvalitetna (nestabilan kvalitet struje, ponekad dolazi do prekida).

Postojeća infrastrukturna mreža i kapaciteti predstavljaju solidnu podlogu koja, uz neophodnu rekonstrukciju i odgovarajuću modernizaciju, te povećanje kapaciteta, može biti u funkciji razvojnih potreba stanovništva i privrede. U tom smislu posebno su aktuelna pitanja sanacije vodovodne mreže, izbora odgovarajućih dugoročnih rješenja za vodosnabdijevanje grada i ostalih naselja te izgradnje novog vodovoda, izgradnje deponije i uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, sanacije i modernizacije ulica i ostalih saobraćajnica.

Iskorišteni vodni resursi na području općine zajedno sa izvorištima lokalnih i seoskih vodovoda iznose ukupno 305 litara u sekundi. Zenica (400 litara u sekundi) zadovoljava svoje potrebe za pitkom vodom dovođenjem vode sa područja općine Vitez (Kruščica). Dugoročne potrebe općine za pitkom i tehnološkom vodom treba istražiti i definirati načine njihovog zadovoljavanja.

Bitno je istaći značaj projekta gasifikacije grada Zenica u cilju smanjenja zagađenja. Implementacija postojeće Studije izvodljivosti gasifikacije Zenice, koju je izradio Istraživačko-razvojni centar za gasnu tehniku, Sarajevo (IGT). bi povećala standard života u Općini Zenica, čime bi općina dobila novi, bolji civilizacijski rejting. Zbog toga je jako bitno da sve relevantne općinske strukture podrže i afirmišu izvođenje ovog projekta.

Neki od ovih problema su građani identificirali kroz anketu koja se provodila na području općine Zenica tokom izrade LEAP-a. Nabrojani problemi su označeni kao problemi koji se moraju riješiti da bi se poboljšao kvalitet života u ovoj općini. Veliki značaj u izradi LEAP-a dali su građani učešćem u anketiranju stvarajući javno mjenje, koje na najbolji način može da uoči probleme i eventualna njihova rješenja. Iz svega navedenog zaključuje se da su građani velika pokretačka snaga koja svojim aktivnostima može da doprinese razvoju svoje sredine i očuvanju okoliša. Stoga je veoma bitno da građanstvo kao takvo bude adekvatno informisano o situaciji i zbivanjima u svojoj općini, kao i to da bude dovoljno edukovano po pitanju problematike, kako bi moglo da učestvuje u rješavanju istih.

Mediji i javnost trebali bi da utiču na razvijanje ekološke svijesti kod svih uzrasta ukupne populacije stanovnika općine Zenica. Upravo mediji kroz svoje instrumente informisanja mogu da utiču na ljude da razviju pozitivan odnos prema prirodi i okolišu, te da ih edukuju u tom pravcu. Emitovanja emisija eko karaktera putem raznih medija informisanja, EKO- kviz, uključivanje mladih i NVO, angažovanje turističke zajednice ZDK, su koraci koji mogu da edukuju i razviju pozitivnu ekološku svijest građanja prema okolišu.

4.2 Analiza stanja okoliša po tematskim oblastima

4.2.1 Upravljanje kvalitetom zraka integrisano sa uticajem privrednih aktivnosti na kvalitet zraka i Javno zdravstvo

Kvalitet zraka u općini Zenica je oblast iz koje proizilazi mnogo problema , a koja direktno utiče na ostale oblasti neposredno vezane za kvalitet zraka. Uopćeno se može reći da je kvalitet zraka na ovom području u jako loš.

S ciljem dobivanja uvida u stanje kvaliteta zraka na području općine Zenica, firma Dvokut pro iz Sarajeva je pratila kvalitet zraka na tri mjerna mjesta: Institut, ispred zgrade Općine Zenica (u periodu od 22.12.2008 do 24.12.2008) i u Tetovu (u periodu od 12.02. 2009 do 23.02.2009).

Aktivnosti mjerenja kvaliteta zraka vršene su u saglasnosti sa odredbama važeće zakonske regulative :

- Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o zaštiti zraka FBiH (Sl. FBiH br. 33/03)
- Pravilnik o graničnim vrijednostima kvaliteta zraka (Sl. FBiH br. 12/05)
- Pravilnika o monitoringu kvaliteta zraka (Sl. FBiH br. 12/05)

Granične vrijednosti kvaliteta zraka -GV u cilju zaštite zdravlja ljudi su:

Zagađujuća materija	Period uzorkovanja	Prosječna godišnja vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Visoka vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
SO ₂	1 sat	90	500 (napomena 1)
SO ₂	24 sata	90	240 (napomena 2)
NO ₂	1 sat	60	300 (napomena 3)
NO ₂	24 sata	60	140 (napomena 2)
LČ 10	24 sata	50	100 (napomena 2)
ULČ	24 sata	150	350 (napomena 2)
dim	24 sata	30	60 (napomena 2)
CO	8 sati		10.000
O ₃	8 sati		150 (napomena 4)

Napomena 1: ne smije biti prekoračena više od 24 puta u kalendarskoj godini

Napomena 2: ne smije biti prekoračena više od 7 puta u kalendarskoj godini (98-i percentil)

Napomena 3: ne smije biti prekoračena više od 18 puta u kalendarskoj godini

Napomena 4: ne smije biti prekoračena više od 21 put u kalendarskoj godini (98-i percentil)

Napomena:

U propisima Federacije BiH nije data granična vrijednost za benzen (benzol) , a prema EU direktivi (2008/50/EC) godišnji prosjek benzena (benzola) ne smije biti veći od $5 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Na slijedećim tabelama su dati rezultati analize kvaliteta zraka na tri navedene lokacije :

Tabela 3. Rezultati mjerenja na lokaciji: Institut

Polutant	Period uzor.	Granična prosječna vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Visoka vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Prosječna preračunata izmjerena vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Maximalni satni prosjek u mj. periodu. ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
SO₂	1 sat	90	500	289,18	699,11
SO₂	24 sata	90	240	289,18	
NO₂	1 sat	60	300	39,69	67,14
NO₂	24 sata	60	140	39,69	
LČ 10	24 sata	50	100	110,95	185,20
CO	8 sati	n/p*	10.000	2,14	
O₃	8 sati	n/p*	150	16,43	

*Nije primjenjivo, nije regulirano važećim propisima.

Tabela 4. Rezultati mjerenja na lokaciji: Općina Zenica

Polutant	Period uzorkovanja	Granična prosječna vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Maksimalni izmjereni satni prosjek	Prosječna preračunata izmjerena vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
NO₂	1 sat	60	75,35	36,93
NO₂	24 sata	60	n/p*	36,93
Benzen		n/p*	95,20	6,37
Toluen		n/p*	83,96	5,73
Etil-benzen		n/p*	7,35	1,21
M&P Ksilen		n/p*	5,08	1,04

*Nije primjenjivo, nije regulirano važećim propisima.

Rezultati mjerenja su preračunati na normalne uslove i prikazani u tom obliku. Usporedba sa graničnim vrijednostima kvaliteta zraka je vršena u skladu sa navedenim pravilnikom o kvaliteti zraka.

Pregledom rezultata mjerenja, jasno je da su povišene koncentracije SO₂ i prašine PM₁₀, a na lokalitetu Metalurškog instituta koncentracije navedenih polutanata prekoračivale su granične vrijednosti. Meteorološki uslovi u navedenom periodu su bili stabilni ali sa pojačanim vjetrom, i stoga ova prekoračenja koncentracije polutanata imaju još veći značaj.

Za benzen praćen na lokaciji općine Zenica možemo reći da je prelazio graničnu vrijednost, ako se uzme u obzir izmjerena vrijednost kao godišnji prosjek, međutim izvjesno je da je koncentracija istog u vegetativnom dijelu godine znatno manja na predmetnoj lokaciji. Stoga je za očekivati da ukupni godišnji prosjek ima manju vrijednost.

Tabela 5. **Rezultati mjerenja na lokaciji: Tetovo**

Polutant	Period uzorkovanja	Granična prosječna vrijednost (µg/m ³)	Maximalni satni prosjek u mj. periodu. (µg/m ³)	Prosječna preračunata izmjerena vrijednost (µg/m ³)
SO ₂	1 sat	90	927,85	252,83
SO ₂	24 sata	90		252,83
NO ₂	1 sat	60	99,18	41,84
NO ₂	24 sata	60		41,84
LČ 10	24 sata	50	394,95	146,37
CO	8 sati	n/p*		1700
O ₃	8 sati	n/p*	18,49	13,24
Benzen	1 sat	n/p*	143,40	22,16
Toluen	1 sat	n/p*	114,27	17,09
Etil-benzen	1 sat	n/p*	3,3	0,27
M&P Ksilen	1 sat	n/p*	122,70	20,20

*Nije primjenjivo, nije regulirano važećim propisima.

Kao i u prethodnim tabelama, rezultati mjerenja su preračunati na normalne uslove. Prikazani su 1- satni, 8- satni i 24- satni prosjeci, kako je i propisano važećim pravilnikom.

Također, kao i za predhodna dva mjerenja, usporedba sa graničnim vrijednostima kvaliteta zraka je vršena u skladu sa navedenim pravilnikom o kvalitetu zraka. Primjetno je da su i za lokaciju Tetovo povišene koncentracije SO₂ i prašine PM10. Preračunati prosjeci znatno prekoračuju granične vrijednosti propisane Pravilnikom.

Za ocjenu kvaliteta zraka u Zenici potrebna su opširnija i kontinuirana mjerenja svih praćenih parametara na najmanje tri lokacije simultano.

Vršeno je i periodično mjerenje kvaliteta zraka Općine Zenica deset dana u mjestu Tetovo.

Imisijska (ambijentalna mjerenja) obuhvatila su sljedeće parametre:

- azotni oksidi (NO, NO₂, NO_x),
- sumpor-dioksid (SO₂),
- lebdeće čestice prečnika ispod 10 μm (PM 10)
- ozon (O₃)
- karbon- monoksid (CO)
- benzen
- toluen
- ethil-benzen
- m&p ksilen

Meteorološki parametri:

- brzina i smjer vjetra,
- temperatura,
- relativna vlaga,
- atmosferski pritisak

Prosječna temperatura u periodu mjerenja (12.2.2009-23.2.2009.) je iznosila **-3,4°C**, najniža izmjerena temperatura bila je **-10,6°C**, a najviša **5,4°C**.

Prosječna relativna vlažnost zraka iznosila je **72,5%**, a prosječni pritisak vazduha tokom mjerenja bio je **973 mbar**.

U tabeli su prikazani rezultati mjerenja:

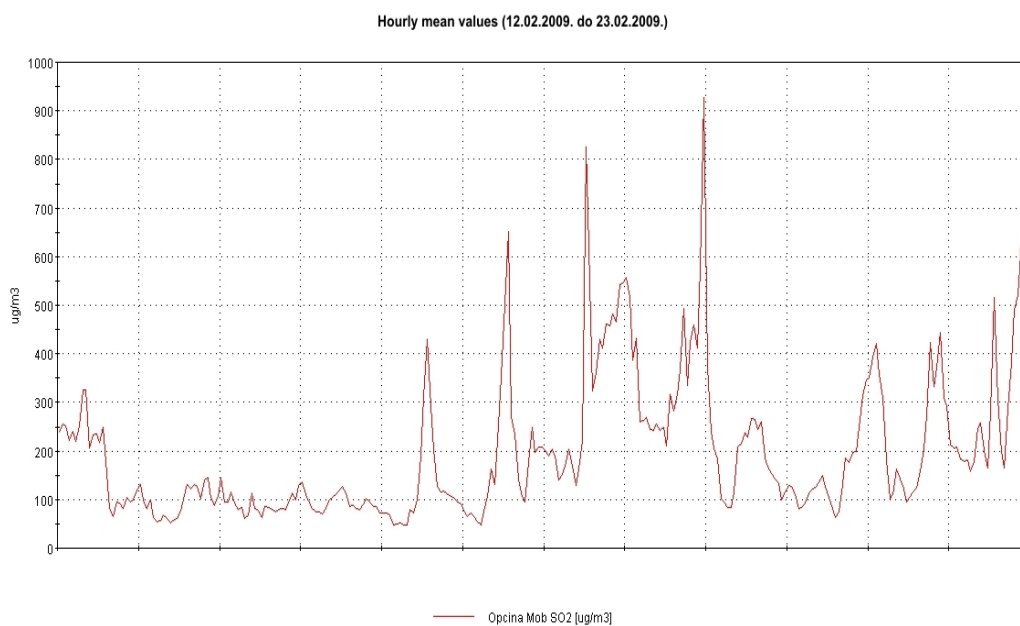

Tabela 6.

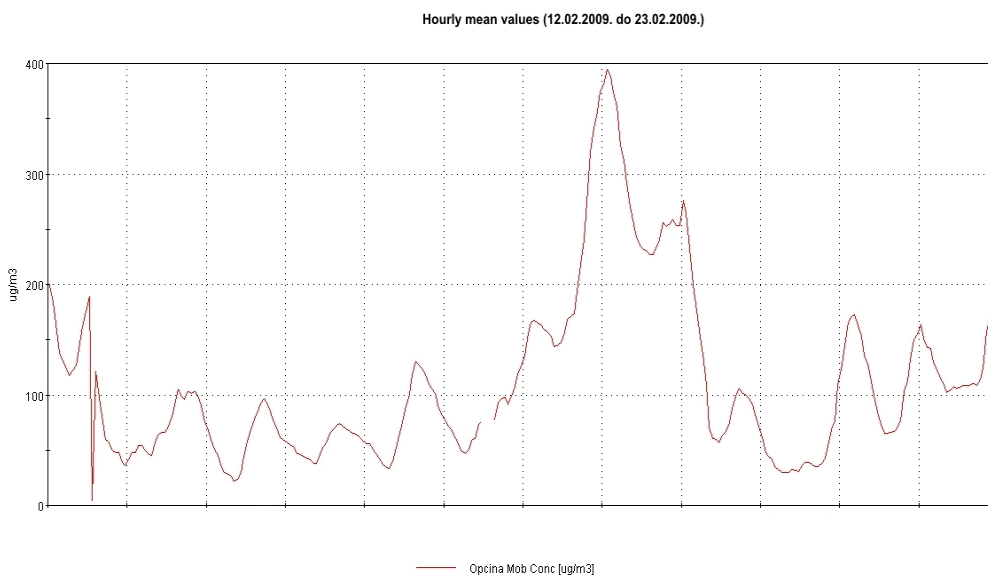
Polutant	Period uzorkovanja	Granična prosječna vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Visoka vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Prosječna izmjerena vrijednost ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Maximalni satni prosjek u mj. periodu. ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Broj prekoračenja visokih vrijednosti polutanta
SO₂	1 sat	90	500	252,83	927,85	9
SO₂	24 sata	90	240	252,83		3
NO₂	1 sat	60	300	41,84	99,18	0
NO₂	24 sata	60	140	41,84		0
LČ 10	24 sata	50	100	146,37	394,95	4
CO	8 sati	n/p*	10.000	1700		0
O₃	8 sati	n/p*	150	13,24	18,49	0
Benzen	1 sat	n/p*	n/p*	22,16	143,40	-
Toluen	1 sat	n/p*	n/p*	17,09	114,27	-
Etil-benzen	1 sat	n/p*	n/p*	0,27	3,3	-
M&P Ksilen	1 sat	n/p*	n/p*	20,20	122,70	-

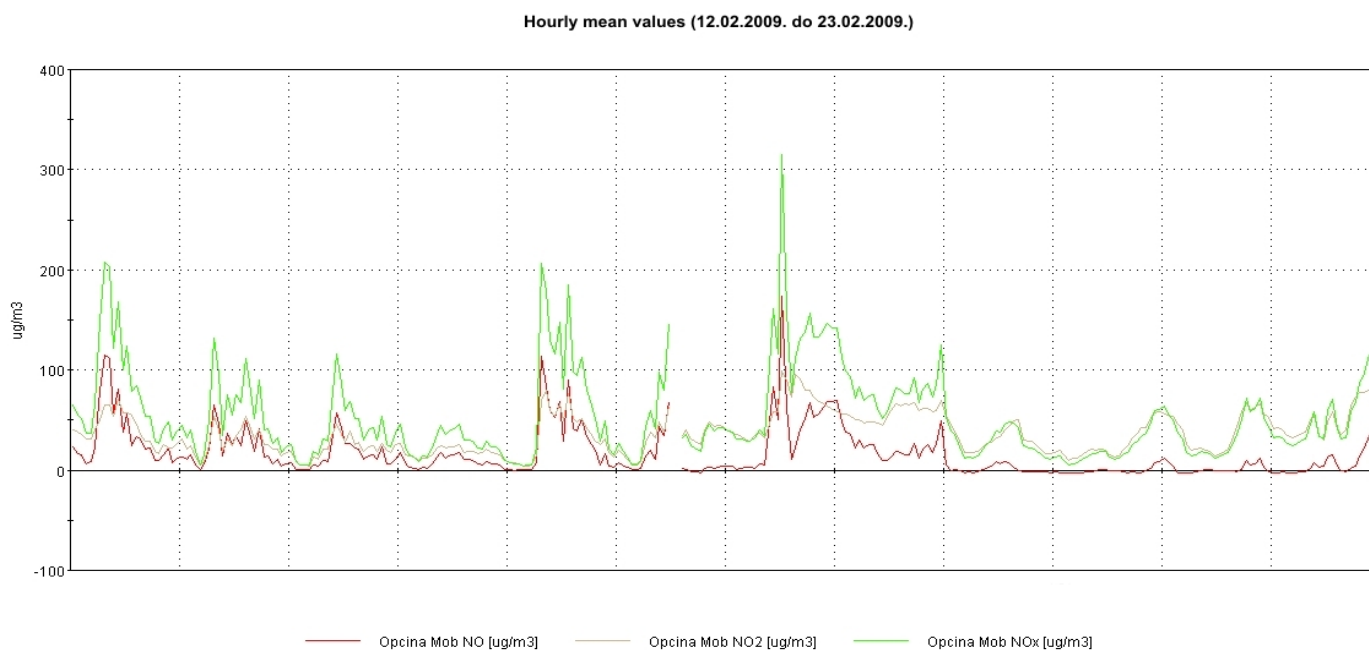

Grafički prikaz izmjerenih vrijednosti koncentracije SO₂ za mjereni period

Grafički prikaz izmjerenih vrijednosti PM10 za mjereni period

Grafički prikaz izmjerenih vrijednosti NO_x za mjereni period

Satni prosjek koncentracija SO₂ od 500 µg/m³ bio je prekoračen 9 puta u periodu od 13. do 22. februara 2009.godine. Prema važećoj zakonskoj regulativi, ovaj prosjek ne smije biti prekoračen više od 24 puta u toku godine.

Dnevni prosjek koncentracije SO₂ od 240 µg/m³ bio je prekoračen 3 puta u periodu od 13. do 22. februara 2009.godine. Prema važećoj zakonskoj regulativi ne smije biti prekoračen više od 7 puta u toku godine.

Dnevni prosjek koncentracija LČ 10 od 100 µg/m³ prekoračen je 4 puta u periodu od 13. do 22. februara 2009.godine. Prema važećoj zakonskoj regulativi ne smije biti prekoračen više od 7 puta u toku godine.

Nema propisa za satne prosjeke LČ 10.

Satni prosjek koncentracija NO₂ od 300 µg/m³ nije prekoračen u periodu od 13. do 22. februara 2009.godine. Prema važećoj zakonskoj regulativi ne smije biti prekoračen više od 18 puta u toku godine.

Dnevni prosjek koncentracija NO₂ od 140 µg/m³ nije prekoračen u periodu od 13. do 22. februara 2009.godine. Prema važećoj zakonskoj regulativi ne smije biti prekoračen više od 7 puta u toku godine.

Prekoračenja visokih vrijednosti CO i O₃ u periodu mjerenja (13-22.02.2009) nije bilo.

U općini Zenica slaba kontrola emisije otpadnih dimnih gasova iz kotlovnica koji direktno utiču na zdravlje živih bića. Saobraćaj također predstavlja značajan izvor emisije zagađenja zraka koji se nikako ne kontroliše.

Slika 11. Emisija u zrak iz industrije

Slika 12. Emisija u zrak iz saobraćaja

4.2.2 Upravljanje, zaštita i korištenje vodnih resursa sa utjecajem privrednih aktivnosti na vode i utjecaj kvaliteta voda na zdravlje

Područje općine Zenica je dosta bogato vodenim resursima, samo treba pronaći način da se oni pravilno iskoriste i naravno zaštitite. I pored vlastitih izvora vode, općini Zenica treba puno više vode za snadbijevanje svih domaćinstava. Za sada je to riješeno izvorištem Kruščica u susjednoj općini Vitez sa kojeg se zahvata oko 400 L/s za potrebe općine. Ukupne potrebe općine Zenica prema nekim procjenama iznose 550 L/s, dok se industrijska voda zahvata iz rijeke Bosne. JP Vodovod i kanalizacija vodi računa o vodosnadbijevanju općine Zenica. Međutim neki dijelovi općine nemaju redovno vodosnadbijevanje, niti uređen kanalizacioni sistem, što je jedan od problema koji utiču na kvalitet života građana ove općine i na što bi se trebala obratiti posebna pažnja kroz LEAP.

Kroz LEAP će se ponuditi neka konkretna rješenja vezana za problem vodosnadbijevanja, a naročito pitanja sanacije vodovodne mreže, izbora odgovarajućih dugoročnih rješenja za vodosnadbijevanje grada i ostalih naselja, te izgradnje novog vodovoda i uređaja za prečišćavanje otpadnih voda.

Izvorišta pitke vode su rijetkost i sve veća vrijednost, tako da njihovoj zaštiti treba posvetiti iznimnu pažnju, i dati prioritet nad bilo kojim drugim resursom, a njihovu zaštitu shvatiti vrlo odgovorno. Izradom projekta zaštite i donošenjem

odgovarajuće odluke o zaštiti u slivu izvorišta, trebaju se formirati zaštitne zone u kojima se propisuje odgovarajući režim korištenja prostora.

4.2.3. Upravljanje, zaštita i korištenje tla, šumskih ekosistema te utjecaj privrednih aktivnosti na kvalitet tla, šuma itd. i utjecaj na zdravlje ljudi

Zemljište predstavlja najvrjedniji prirodni resurs, a poljoprivredno zemljište za svaku općinu predstavlja opći društveni interes.

Upotreba zemljišta na području općine Zenica je uglavnom usmjerena na privrednu upotrebu, ali se određeni postotak koristi i u poljoprivredne svrhe. U nastavku su dati dostupni podaci o iskorištavanju zemljišta u poljoprivredne svrhe. Poljoprivredno zemljište obuhvata 33,4 % ukupne površine općine. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta predstavljaju livade i pašnjaci (50,9 %). Na oranice otpada 38,2%, a na voćnjake 10,9 %. Od ukupnog poljoprivrednog zemljišta 95,5 % se nalazi u privatnom vlasništvu.

Površina od 16.553,43 ha poljoprivrednog zemljišta nedovoljna je i niža od standardnog prosjeka za održivi razvoj. Od tipova zemljišta, preovladavaju smeđa zemljišta na flišu i vulkanogeno-sedimentnoj podlozi, zatim površine u tipu renzina i nešto površina u tipu obranačnog pseudogleja, a uz rijeke aluvijalna na karbonatnim podlogama.

Veliki dio površina uništen je rudarskim kopovima i odlagalištima, cca 350 ha (Mošćanica, Stranjani, Podbrežje, Rača, Gradišće i dr.).

Na području općine Zenica, prema dostupnim podacima, šumsko zemljište zauzima 59,6 % općinske teritorije, od čega je 90,9 % u državnom vlasništvu. Učešće visokih šuma je 66,9 %, niskih šuma 27,8 % a učešće neobraslog šumskog zemljišta je 5,3 %. Uglavnom se radi o lišćarskim šumama, a na četinarske šume otpada 0,4% šumskog zemljišta.

Drvne zalihe iznose 5 954 072 m³ uz prosječan prirast od 195 176 m³.

Sadašnje stanje šumskog fonda nije na zadovoljavajućem nivou zbog nelegalne sječe šume. Pritisak na šumsko bogatstvo na području općine Zenica je ogroman, procjenjuje se da je na poručju Zenice, od ukupnih bespravniha sječa na području ZE-DO kantona, oko 50%.

Tabela 7: **Plan proizvodnje ogrijevnog drveta na području općine Zenica¹**

U državnim šumama	16.000 m ³
U privatnim šumama	5.000 m ³
UKUPNO	21.000 m ³

¹ Podaci koji su ovdje korišteni dobiveni su od Kantonalne uprave za šumarstvo

Tabela 8.

Broj domaćinstava na području općine Zenica	≈43.000
Broj domaćinstava koja koriste centralno grijanje	≈22.000
Broj domaćinstava koja ne koriste centralno grijanje	≈21.000

Mali broj domaćinstava koristi naftu (lož ulje), plin, električnu energiju ili nešto drugo. Broj domaćinstava koja koriste ugalj kao ogrijevni materijal nije poznat, a činjenica je da domaćinstva na selu preferiraju drvo kao ogrijevni materijal.

Na području općine Zenica prisutan je veliki broj klizišta. Katastar klizišta postoji, ali je potrebna adekvatna nadogradnja istog, čime bi se sva nova klizišta uvela u katastar i stekao novi uvid u situaciju na terenu. Potrebno je odrediti prioritete u saniranju klizišta zbog visokih finansijskih sredstava, eliminirati svu infrastrukturu iz zone klizišta i omogućiti finansijska sredstva za saniranje istih.

4.2.4. Turističko-rekreativni potencijali općine Zenica

Kao i veliki dio BiH, tako i oblast koja pripada općini Zenica, obiluje prirodnim bogatstvima i ljepotama. To su veliki prirodni potencijali koje općina Zenica, kao i država BiH, mogu da iskoriste u promociju turizma, razvijanja ekološke svijesti i boljeg, zdravijeg načina života u cjelini. Te prirodne resurse i bogatstva nije teško primjetiti, ali je mnogo osjetljivo pitanje adekvatnog korištenja i upravljanja istim. Potrebno je iskoristiti mogućnosti koje priroda pruža, a u isto vrijeme ne narušiti prirodni sklad i harmoniju, te sačuvati, i ako je moguće unaprijediti tekovine prirodnog i zdravog okoliša.

Slika 13. Izletište Bistričak

Najpoznatije zeničko izletište je Bistričak, svega pola sata vožnje od Zenice (oko 25 km), nadmorske visine 430 m, pruža izvanredan ugođaj svježine u vrelim ljetnim danima. Područje obiluje potocima, zimzelenom i listopadnom šumom. Uređeni sportski tereni, te dobro osmišljena mjesta za izletničko spravljanje hrane i odmor,

daje Bistričaku neponovljivi šarm i ugodu boravka u prirodnom okruženju. Kao takav Bistričak je značajan izvor prirodnog bogatstva i ljepote koja treba i nadalje da se održava, a u cilju poboljšanja kvaliteta života i turizma.

Slika 14. Izletište Pepelari

Tu je i izletište Pepelari, na nadmorskoj visini od 770 m, koje je udaljeno od Zenice 48 km. Na Pepelarima se nalazi Dom zdravstvenih radnika. Posjete Domu, koji je okružen gustom borovom šumom i živopisnim terenima pitomih Pepelara, neponovljiv su doživljaj za izletnike, rekreativce i ljubitelje prirode iz Zenice i drugih bosanskohercegovačkih mjesta.

Pored već navedenih izletišta nezaobilano je za spomenuti i planinu Smetovi, do koje se iz centra grada autom dolazi za manje od pola sata. To je mjesto koje su mnogi stručnjaci proglasili jedinstvenom vazdušnom banjom. Najveći vrh Smetova je nešto niži od 1.000 metara. Najčešći posjetoci su skijaši rekreativci, planinari, sankas i ostali koji su željni odmora od svakodnevne gradske vreve i asfalta.

Slika 15. Planina Smetovi

U planu je izgradnja žičare koja će pružiti mogućnost ugodnog i ekološki prihvatljivog prevoza do ove čudno lijepe planine. Smetovi su idealno mjesto za cjelodnevni odmor. Tamo se uskoro počinje graditi i igralište, a u saradnji sa partnerima iz Italije. Naime radi se projekat turističkog kompleksa Smetova koji bi, između ostalog, obuhvatao i staze

za nordijske discipline, brdski biciklizam i paraglajding. U podnožju Smetova, u ambijentu kanjona Babina rijeka, nalazi se jedinstveno penjalište, poligon za penjače rekreativce početnike i vrhunske rekreativce. Bitno je naglasiti značaj

zaštite sliva Babine rijeke i izletišta Smetovi. Ovi lokaliteti, iako imaju veliki prirodni potencijal, ipak su ekološki ugroženi.

Jedan od problema za turističko- rekreativni potencijal općine Zenica su nesavjesne grupe ljudi i pojedinci koji zagađuju okoliš svim vrstama otpada. U ljetnom periodu na obalama rijeke Babine, naročito od Kamenoloma do Sebuja i Seoca, kao i na izletištu Smetovi, svakodnevno izlazi veliki broj izletnika iz grada Zenica i obližnjih sela. Da bi sačuvali navedena izletišta za sadašnje i buduće generacije potrebno je napraviti projekte zaštite i uređenja istih i podići svijest građana o očuvanju okoliša.

„Park prirode Babina“ u koji spadaju Smetovi, Pepelari, Bistrovac, Lastavice, dolina Babine rijeke sve do vodozahvata Kasapovići, proglašen je zaštićenom zonom, na zasjedanju skupštine ZE-DO kantona. Ova zaštićena oblast obuhvata površinu od 40 km².

Pored planinarskog turizma interesantno je spomenuti mogućnosti izvođenja vodenih sportova i raftinga na rijeci Bosni. To bi bio još jedan vid atraktivne turističko-rekreativne ponude općine Zenica. Ovakav vid korištenja prirodnih potencijala i ljepote rijeke Bosne bi približio, kako stanovništvu općine Zenica, tako i turistima prirodi i prirodnim ljepotama, kroz jedan konkretan i moderan način.

Stari grad Vranduk se nalazi oko 14 km nizvodno od središta Zeničko-dobojskog kantona, od grada Zenice. Po svome položaju i arhitekturi Vranduk je možda najzanimljiviji fortifikacijski objekat stare Bosne. Vrandučka tvrđava i kule sada su obnovljene, i u njima se nalazi etnografska postavka Muzeja grada Zenice. Po nekima, utvrda datira još iz vremena Ilira. Prvi put se spominje u dokumentu iz 1410. godine koji se danas čuva u Dubrovačkom Arhivu. Bilo je to strateško mjesto odbrane srednjovjekovne Bosne, koje se ni vojska Eugena Savojskog nije usudila napasti. Vrandučka tvrđava sada predstavlja atraktivnu destinaciju za turističke obilaske, ali spada i u kulturno-historijsko nasljeđe. Proglašena je Nacionalnim spomenikom.

Da bi se ovakva prirodna bogatstva očuvala i unaprijedila, potrebno je oformiti tim stručnjaka koji bi imao ulogu da očuva i unaprijedi okoliš, te upozori i spriječi sva eventualna narušavanja istog.

4.2.5. Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa

U gradu Zenici, u 1991-oj godini je bio koncentriran najveći dio stanovnika općine, oko 66,11%. Od ukupno 80 naselja, 45 naselja imaju manje od 350 stanovnika. Najveće naselje poslije grada Zenice je Gradišće sa 2809 stanovnika. U ovim malim naseljima živi preko 10.840 stanovnika, odnosno oko 22% vangradskog stanovništva Zenice.

Naseobinski sistem općine Zenica karakterizira veliki broj naselja različite veličinske strukture. Naselja nisu ravnomjerno disponirana na području općine. Policentričan model razvoja morao bi u novom prostornom planu determinirati sekundarna i tercijarna žarišta razvoja na općinskom području.

Slika 16. Mjerenje buke akustičnom kamerom

Proces urbanizacije nije bio usklađen sa procesom industrijalizacije, što je uslovalo postojanje značajnog dijela nepoljoprivrednog stanovništva koje je živjelo na periferiji grada. To je uslovalo snažne dnevne migracije stanovništva sa područja općine Zenica i drugih susjednih općina. Pored toga neka naselja (Tetovo) imaju izražen problem prekomjerne buke, što je upravo posljedica

neodgovarajuće i neplanske gradnje i urbanizacije prostora u odnosu na industrijske zone. Mjerenja koja su obavljena u februaru 2009. god. obavljena su u okviru implementacije projekta Lokalnog ekološkog akcionog plana općine Zenica.

Predstavnici firmi "Dvokut PRO" iz Sarajeva i "Fellner" iz Beča, u prisustvu predstavnika općine Zenica i manjeg broja građana, došli su do zaključka da su mjerenja pokazala prekomjerno prisustvo buke u naselju Tetovo. Tijekom četverosatnog mjerenja akustičkom kamerom locirano je točno mjesto izvora buke u krugu firme ArcelorMittal-a. Nivo kontinuirane buke bio je 66,5 dBA, a povremeno je buka dostizala 98,2 dBA u trajanju desetine minuta. Prema Tabeli 2. Zakona o zaštiti od buke Zeničko-Dobojskog Kantona, dozvoljeni nivo buke u zoni III je 55/45 dBA, odnosno u zoni IV sa stanovanjem 60/50 dBA za dnevne/noćne sate. Pošto se radi o kontinuiranoj buci tokom 24 sata, to znači da je nivo od 66,5 dBA viši za 16,5 dBA u zoni IV od, po zakonu prihvatljivog, odnosno 21,5 dBA u zoni III tokom noći.

Slika 17. Izvor buke

Uz relativno dobru magistralnu cestu ostala se mreža puteva, iako pokriva čitav teritorij općine Zenica, slabo održava. Sanacija je potrebna i za ulice u gradu Zenica.

Jedan od problema samog grada Zenica, predstavlja nedostatak dovoljnog broja parking površina i uređenje istih. Izgradnjom i uređenjem parking površina bi dodatno rasteretilo saobraćajnice od nepropisno parkiranih automobila.

Po pravilu, najveći dio prostora zauzima poljoprivredno i šumsko zemljište. Urbanim područjima i građevinskom zemljištu mora se posvetiti veća pažnja, u cilju racionalnog korištenja zemljišta kao značajnog razvojnog resursa, kojim se mora gazdovati na potpuno novim principima.

Urbana područja i građevinsko zemljište predviđeni za stambenu izgradnju i druge sadržaje determinirani su u ranije urađenom Prostornom planu općine, odnosno urbanističkim planovima za urbana područja. Zavisno od značaja, na području općine Zenice, strukturirana su:

- urbana područja regionalnog značaja-grad Zenica,
- urbano područje općinski centar-grad Zenica,
- urbano područje gravitacijski centar šireg područja — Nemila,
- urbana područja-centri mjesnih zajednica i
- ostala urbana područja.

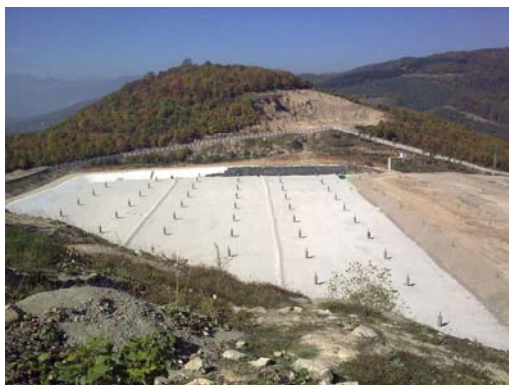
Kroz obrazovne sisteme u općini Zenica bi se mogle sprovesti različite aktivnosti, prije svega, razvijanja i podizanja svijesti o okolišu kod mladih. Treba podstaknuti interes za očuvanje kulturne baštine putem programa medija, javnih tribina i obrazovanja. Naravno, ne treba raditi samo na razvijanju svijesti kod mladih već i kod ostalog stanovništva, različitim sredstvima informisanja, edukacije, prevenciji zagađenja, očuvanju prirodne i druge baštine. Na području općine Zenica posebnu pažnju treba posvetiti očuvanju prirodnog nasljeđa, biljnog i životinjskog svijeta, koje bi ozbiljno moglo biti narušeno zbog različitih utjecaja, privrede, industrije, poljoprivreda, odlagališta otpada i sl., na tlo, zrak, vodu, odnosno prirodna prebivališta biljnih i životinjskih organizama.

Objekte od posebnog kulturnog i historijskog značaja treba zaštititi i mnoge od njih, koji su oštećeni vremenom, te tokom ratnih dejstava, obnoviti. Na ovom polju se radi jako malo, jer zbog situacije uopće u zemlji i općini, malo sredstava se odvajaju za projekte u ovoj oblasti. U cilju zaštite objekata kulturnog i

historijskog značaja, i zaštitu okoliša uopšte, potrebno je oformiti jako(a) društvo(a) za zaštitu okoliša. Ta društva za zaštitu okoliša imala bi zadatak da alarmiraju i upozoravaju na svaku zloupotrebu okoliša. Zadatak ovakvog jednog društva, koje bi sačinjavali i eminentni stručnjaci, bio bi i da sagledava sve postojeće činjenice koje upućuju na opravdanost ili štetnost izgradnje planiranih hidroelektrana u općini Zenica i ZE-DO Kantonu. Ovo je jako osjetljivo pitanje i upravo zbog toga potrebno je napraviti jedan stručni tim koji bi pratio planiranja izgradnje hidroelektrana, upozoravao javnost i sprječavao narušavanje okoliša i prirodnog sklada.

4.2.6 Upravljanje otpadom

Slika 18. i 19. Deponija Moščanica

Regionalna sanitarna deponija Moščanica u Zenici je jedna od prvih izgrađenih deponija te vrste, i služiti će u narednom periodu u svrhu regionalnog koncepta upravljanja otpadom. Vremenom, kako se bude razvijao integralni sistem upravljanja otpadom regionalne sanitarne deponije će se pretvarati u regionalne centre upravljanja otpadom, koji će pored odlaganja imati i funkciju izdvajanja otpada za reciklažu putem sortiranja, mehaničko-biološke obrade itd.

Lokalitet predmetne sanitarne deponije nalazi se na prostoru površinskog kopa Moščanica, uža lokacija Vučiji potok, na udaljenosti od oko 16 km od urbanog dijela općine Zenica.

Planirana lokacija deponije se nalazi na mjestu napuštenog odlagališta jalovine površinskog kopa "Moščanica". Parcela na kojoj se nalazi kompleks deponije je na nadmorskoj visini od 600 i 700 m i predstavlja uvalu, odnosno udubljenje nastalu nasipanjem jalovine i stvaranjem nasipa između postojećih brda Velikog Gradca i Malog Gradca. Površina na kojoj

je formirana sanitarna deponija određena je kotom deponijskog materijala iz rudnika uglja PK Mošćanica.

Regionalna deponija Mošćanica je kategorisana kao deponija za bezopasni otpad. Područje sa kojeg će se prikupljeni otpad deponovati na lokaciju Regionalne deponije Mošćanica uključuje grad Zenicu, i u finalnoj verziji, deset općina.

Regionalna sanitarna deponija Mošćanica, deponija bezopasnog otpada, je predviđena kao konačno rješenje za odlaganje otpada u regiji za narednih 30 godina.

Otpad sa područja općine Zenica se trenutno odlaže na odlagalište Siđe, koje se nalazi u neposrednoj blizini gradskog središta. Od rijeke Bosne je udaljeno oko 2 km. Odlagalište nije ograđeno, nesanitarno je, ali posjeduje nadzor u trajanju od 24 sata dnevno. Odlagalište ne posjeduje potrebne dozvole za rad, niti pripremljen Plan prilagođavanja.

Slika 19. Deponija Siđe

Trenutno je odlagalište u fazi zatvaranja. Za ovu deponiju doneseno je rješenje za sanaciju problema i odobrena su sredstva za njegovu realizaciju.

Problem općine Zenica predstavlja u velikoj mjeri i industrijski otpad koji se otprema na deponiju Rača. Ova deponija je takođe u neadekvatnom stanju i potrebna je njena hitna sanacija.

Slika 20. Deponija Rača

Projekat za sanaciju ovog problema industrijskog otpada je u pripremi te bi se trebalo pristupiti aktivnim djelovanjem i iznalaženjem eventualnih rješenja za sanarinje ovog problema. Na sjednici Vlade ZE-DO kantona, održanoj 03.06.2009. godine, donesena je nova Odluka o davanju saglasnosti i uslovima za provođenje postupka dodjele

koncesije za eksploataciju industrijskog otpada na sekundarnom ležištu deponije Rača. Veliki problem na području ove općine predstavlja i animalni otpad.

Slika 21. Divlja deponija

Problem animalnog otpada bi se mogao riješiti spaljivanjem u posebno napravljenim uređajima, gdje bi se animalni otpad i uopće otpad organskog porijekla, mogao spaljivati na visokim temperaturama, te bi pri tome emisija bila u skladu sa vrijednostima propisanim odgovarajućim Pravilnikom.

Analize i podaci „Veterinarske stanice“ Zenica za period 1995 – 2006. godinu pokazuju da je godišnja stopa mortaliteta ukupanog stočnog fonda na području Zenice 3-4 %. Uzimajući u obzir ovu vrijednost prosječna godišnja količina animalnog otpada, samo iz stočnog fonda, iznosi 131.250,000 kg. Prosječna dnevna težina animalnog otpada iz stočnog fonda koja bi se upućivala na spaljivanje iznosila bi 359,59 kg. Pored postojećeg animalnog otpada iz stočnog fonda tu je i animalni otpad iz ostalih izvora kao što su farme, mesnice, objekti društvene ishrane, kapturiranje i eutanazija. Dnevna količina animalnog otpada iz ovih izvora iznosi 1.529,72 kg.

Za zbrinjavanje životinjskog otpada je propisima predviđeno zakopavanje otpada, ali u odgovarajuće pripremljene jame, ako to uslovi terena dozvoljavaju. U općini Zenica, kao i u Bosni i Hercegovini način ovakvog zbrinjavanja otpada najčešće se ne koristi. Usljed toga moguće je primjeniti varijantu kompostiranja, proizvodnje bio gasa i naravno spaljivanja u uređajima na tehnološki određenom nivou. Kada BiH uđe u evropske integracije, otpad će očigledno predstavljati jedan od ključnih problema zemlje jer Evropska unija posjeduje direktive u kojima jasno preporučuje odgovarajuće tehnologije prilikom zbrinjavanja svih vrsta otpada. Tih tehnologija ima dosta, i one se biraju u zavisnosti od vrste otpada. Cilj je naći metodu koja se može finansijski izdržati, jer je otpad veliki problem.

4.2.7. Javno zdravlje

Iz Kantonalnog zavoda za javno zdravstvo, Službe za higijenu i ekologiju, su dostavljeni slijedeći sanitarno-higijenski problemi koji već generiraju ili mogu generirati nepovoljnu epidemiološku situaciju na području općine Zenica:

- Neredovna, nesistematska i neodgovarajuća javno-zdravstvena kontrola vode za piće,
- Loše sanitarno-tehničko stanje lokalnih vodnih objekata,

- Slab nadzor nad zdravstvenom ispravnošću vode iz lokalnih vodovoda, bunara, kaptiranih i nekaptiranih izvora,
- Nepostojanje sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda, nepostojanje ili sanitarno-tehnička neispravnost većine lokalnih objekata za uklanjanje tečnih otpadnih materija koje kontaminiraju površinske i podzemne vode,
- Prisustvo znatnih količina čvrstih otpadnih materija (smeća) na slobodnim površinama, obalama rijeka i u koritima,
- Povećan broj pasa i mačaka lualica u gradskim i prigradskim naseljima,
- Nedovoljna kontrola nad zdravstvenom ispravnošću namirnica i predmeta opće upotrebe, nedovoljan nadzor nad sanitacijom i higijenom u uslužnim objektima za proizvodnju, promet i distribuciju prehrambenih proizvoda,
- Nedovoljna tehnička opremljenost komunalnog preduzeća, nezadovoljavajuće opće higijensko stanje naselja, neriješeno pitanje odvoza i krajnje dispozicije smeća iz seoskih naselja,
- Loše sanitarno-tehničko stanje i nepovoljna lokacija gradske deponije smeća,
- Nedovoljno definisan način uklanjanja procjednih otpadnih voda sa deponije „Moščanica“,
- Pogoršanje kvaliteta zraka na gradskom području Zenice.

Ovi podaci su dobiveni na osnovu istraživanja, terenskih podataka, kontakata sa predstavnicima doma zdravlja, općine, preduzeća koje gazduje gradskim vodovodima i kanalizacije te komunalnog preduzeća, laboratorijskih analiza, sanitarno-higijenske i epidemiološke situacije na području Zenice.

4.2.8. Proizvodnja i zdravstvena ispravnost hrane

Prehrambena industrija je najviše zasnovana na primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji, te se posebna pažnja treba posvetiti njenom razvoju. Cilj ove industrije je proizvesti dovoljno raznovrsne i kvalitetne hrane koja bi u potpunosti zadovoljila domaće potrebe.

U općini Zenica već duži period postoji prehrambena industrija mlijeka, mesa i pekarstva, a u novije vrijeme razvija se proizvodnja u mlinarstvu, proizvodnja stočne hrane, konditorska proizvodnja, proizvodnja sokova, sušnice za voće i povrće i dr.

Za sada je na ovom području inspekcija hrane, pretežno životinjskog porijekla, povjerena Veterinarskoj inspekciji. Ovom segmentu treba posvetiti dosta pažnje kroz LEAP, jer zdravstveno ispravna hrana ima direktan uticaj na javno zdravlje.

U zadnje vrijeme je prisutan veliki broj bruceloznih životinja koje se moraju registrirati, potom ukloniti i tretirati na propisan način. Veliki broj oboljelih od bruceloze je prisutan na ovom području te treba pojačati inspekcijski nadzor.

U 2008.g. za područje ZE-DO kantona, na osnovu analiza u Kantonalnom zavodu za javno zdravstvo Zenica i JP VIK Zenica, bilo je 2,59% zdravstveno neispravnih uzoraka namirnica na mikrobiološku analizu, 13,3% zdravstveno neispravne vode za piće. Pozitivnih briseva iz područja higijene bilo je 2,02% u uslužnim objektima. Neispravnih uzoraka namirnica na fizičko-hemijsku analizu je bilo 1,39%, te 11,1% uzoraka vode za piće. Procenat uzetih uzoraka namirnica i predmeta opće upotrebe u odnosu na Zakonom propisani minimum obaveznog uzorkovanja u 2008.g za općini Zenica je iznosio 82,80%.

4.2.9. Zakonski i institucionalni okvir zaštite okoliša

Za provedbu LEAP-a, općina Zenica treba se osloniti prije svega na vlastita sredstva financiranja projekata temeljem načela „zagađivač plaća“, u čemu treba dobra koordinacija s federalnom i kantonalnom politikom i zakonima. Bosna i Hercegovina je na putu da postane jedna od članica Evropske Unije, te svoju novu ulogu treba usmjeravati ka principima održivog razvoja, a svoje zakone koji se odnose i na pitanja životnog okoliša, treba usmjeravati i prilagođavati zakonima Evropske Unije.

LEAP pronalazi realne mogućnosti za realizaciju pojedinih aktivnosti i integrira politiku okoliša u sve sektorske politike, te omogućuje povezivanje sa sličnim programima administrativno-političkih zajednica. Bitno je istaći da je LEAP zakonska obaveza u Federaciji BiH prema Članu 49. Zakona o zaštiti okoliša.

Jedan od ključnih problema općine Zenica jeste zagađenje zraka. Na osnovu člana 18. stav 1. i člana 38. stav 2. Zakona o zaštiti zraka («Službene novine Federacije BiH», broj: 33/03) Federalni ministar prostornog uređenja i okoliša donosi pravilnik o graničnim vrijednostima emisije u zrak iz postrojenja za sagorjevanje, što predstavlja glavni faktor zagađenja zraka u općini Zenica. Ovim pravilnikom se uređuju granične vrijednosti zagađujućih materija u zrak iz postrojenja za sagorjevanje fosilnih goriva (čvrsta, tečna ili gasovita). Okolinskom dozvolom određuju se uslovi ispuštanja zagađujućih materija. Kantoni ili Općine mogu, za pojedine dijelove svoje teritorije, propisati strožije vrijednosti sadržaja sumpora u uglju, od vrijednosti datih u stavu 1. ovog Zakona. Ovim Zakonom data je mogućnost Općinama da u okviru ovog jasno definisanog Zakona uređuju i daju svoje odgovarajuće varijante Zakona a sve u cilju zaštite okoliša i životne sredine. Prema Članu 9. Zakona o upravljanju otpadom (Službene novine FBiH, broj: 33/03) Plan upravljanja otpadom je zakonska obaveza svakog kantona, ali istovremeno odražava složenost aktivnosti upravljanja otpadom te predstavlja instrument oko kojeg se trebaju složiti svi relevantni nadležni organi u općinama, a na osnovu kojeg će se

planirati aktivnosti i ulaganja u sektor upravljanja otpadom. Plan definira preduslove za održivi integralni sistem upravljanja otpadom za dugoročni period od 20 godina, uz mogućnost da se u toku njegove realizacije mogu vršiti prilagodbe u skladu sa izmijenjenim uslovima te uz uvažavanje vremenskih i ekonomskih ograničenja. Pored toga, Plan upravljanja otpadom predstavlja jednu od značajnijih podloga za izradu Prostornog plana Ze-Do kantona. Pored ovog zakona u općini Zenica trebaju se primjenjivati i propisi objavljeni u Službenim novinama ZE-DO kantona a tiču se problematike uklanjanja otpada.

Zakon o vodama ZE-DO kantona 2007. objavljen u Službenim novinama broj 17. jasno definiše problematiku vodosnadbjevanja i onečišćenja voda u ZE-DO kantonu.

Ostali značajni propisi o zaštiti životnog okoliša:

- Zakon o upravljanju otpadom, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti zraka, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti voda, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti okoliša, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o zaštiti prirode, Službene novine F BiH, broj: 33/03,
- Zakon o fondu za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine F BiH, broj: 33/03.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti voda, Službene novine broj: 54/03,
- Zakon o prikupljanju, proizvodnji i prometu sekundarnih sirovina i otpadnih materijala, Službene novine, broj: 35/98,
- Pravilnik o izmjenama i dopunama «Pravilnika o vrstama, načinu i obimu mjerenja i ispitivanja iskorištene vode, ispuštene vode i izvađenog materijala iz vodotoka, Službene novine F BiH, broj: 56/04,
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena uticaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu, Službene novine F BiH, broj: 19/04,
- Uputstvo o utvrđivanju dozvoljenih količina štetnih i opasnih materija zemljištu i metode njihovog ispitivanja, Službene novine F BiH, broj: 11/99,
- Pravilnik o uvjetima za prijenos obaveza upravljanja otpadom sa proizvođača i prodavača na operatere sistema za upravljanje otpada, Službene novine F BiH, broj: 9/05,
- Pravilnik o kategorijama otpada sa listama , Službene novine F BiH, broj: 9/05,

- Pravilnik o postupanju sa otpadom koji se ne nalazi na listi opasnog otpada ili čiji je sadržaj nepoznat, Službene novine F BiH, broj: 9/05),2
- Pravilnik o izdavanju dozvola za aktivnosti male privrede u upravljanju otpadom, Službene novine F BiH, broj: 9/05),
- Pravilnik o sadržaju plana prilagođavanja upravljanja otpadom za postojeća postrojenja za tretman ili odlaganje otpada i aktivnostima koje poduzima nadležni organ, Službene novine F BiH, broj:9/05.

4.3 IZJAVA O VIZIJI

4.3.1 Strateški plan općine Zenica do 2012. godine

U općini Zenica je 2002. godine napravljena Strategija razvoja općine Zenica, a Strategija je put koji vodi realizaciji postavljenog cilja. Općenito, strategiju ne zanimaju detalji već osnovne smjernice, opće namjere i generalni pristup rješavanja problema. Strategije preduzeća i općina mogu se svrstati u ove tri vrste:

STRATEGIJA POBOLJŠANJA

Moguće ju je primjeniti za izradu strategija preduzeća, općina, bolnica, itd.

STRATEGIJA EKSPANZIJE

Obično se primjenjuje za izradu strategije razvijenih preduzeća.

STRATEGIJA DIVERSIFIKACIJE

Obično se primjenjuje za izradu strategija posebno razvijenih preduzeća.

Kao što je navedeno u Strategiji su date neke općenite smjernice prema kojima bi se općina Zenica trebala razvijati u budućnosti. Kroz LEAP će biti identificirani problemi i nedostaci sa kojima se građani ove općine susreću u svom svakodnevnom životu i koji utiču, direktno ili indirektno na njihov kvalitet života, njihovo zdravlje i okoliš. LEAP će ponuditi rješenja za probleme u okolišu koja se mogu relativno brzo realizirati, a koji imaju ekonomsku, ekološku i sociološku opravdanost. LEAP je dokument koji se nadograđuje na Strategiju i koji detaljnije obrađuje pojedine probleme koji se javljaju u okolišu.

4.3.2. Strateški ciljevi

Osnovni elementi na kojima je bazirana Strategija razvoja općine Zenica

su:

- Lokalni ekonomski razvoj – baza Strategije razvoja općine Zenica, kroz ekonomski razvoj posvetiti pažnju na zaštitu i unaprjeđivanje okoliša, što su osnovni principi održivog razvoja,
- Rad na izradi i implementaciji Strategije razvoja općine Zenica provodit će se u partnerstvu i saradnji općine Zenica i zainteresiranih strana,
- Strategija razvoja općine Zenica ima dinamičan i kontinuiran karakter. To znači njeno kontinuirano praćenje i poboljšanje,
- Sva djelovanja koja se u strategiji predlažu, kod implementacije treba da vode računa o zaštiti okoliša, u skladu sa zakonskim obavezama ali isto tako treba podići svijest ljudi o zaštiti i očuvanju okoliša zbog poboljšanja kvaliteta njihovog života,
- Strategija treba biti uključiva i transparentna,
- Sve akcije treba da budu vođene poduzetnički. Uloga Općinskog vijeća i ostalih javnih institucija treba biti takva da se nešto omogući a ne da se usmjerava ili nepotrebno sprječava,
- Da se provodi princip jedinstva i jednakosti,

Strateški ciljevi razvoja općine Zenica su:

- Produktivno zapošljavanje (generalni strateški cilj),
- Smanjenje nezaposlenosti,
- Razvoj poduzetništva i značajno povećanje mikro, malih i srednjih preduzeća,
- Rast domaćeg bruto proizvoda i standarda stanovništva,
- Povećanje obima i vrijednosti proizvoda i usluga, posebno onih koji se mogu plasirati na svjetskom tržištu,
- Usklađen prostorni i urbanistički razvoj općine Zenica,
- Čist i zdrav okoliš za udoban i zdrav život ljudi,
- Intenzivan razvoj, posebno privatnog sektora,
- Rekonstruiranje privrede općine Zenica,

- Značajno smanjen odlazak mladih kadrova u inostranstvo, posebno kadrova sa visokim obrazovanjem,
- Stvaranje uslova za povratak kadrova iz inostranstva, posebno kadrova sa visokim obrazovanjem i naučno istraživačkim zvanjima.

DRAFT

5. PRIORITETI U OBLASTI OKOLIŠA

Rješavanje problema u općini Zenica je ograničeno finansijskim sredstvima i ostalim resursima. Nakon određivanja prioriteta prema već ranije određenim kriterijima, problemi su rangirani kako je predstavljeno u tabeli. Treba reći da svaka prioritizacija ima određene subjektivnosti, pa tako i ovu ne treba shvatiti suviše striktno, već kao moguću pomoć za lakše donošenje odluke.

Tabela 9 : Sumarna tabela tematskih oblasti sa predloženim problemima

Redni br.	Tematska oblast	Prioriteti rješavanja okolišnih/ekoloških problema
1.	Upravljanje kvalitetom zraka sa integrisano utjecajem privrednih aktivnosti na kvalitet zraka, utjecaj na zdravlje ljudi i uključujući zdravstvenu ispravnost hrane.	<p>-Zagađivanje zraka pretežno od strane ArcelorMittal-a kao najvećeg operatera na prostoru Općine s ispuštanjem zagađujućih dimnih plinova i lebdećih čestica.</p> <p>- Nepostojanje savremenog monitoring sistema za kvalitet zraka sa minimalno tri automatske stanice i monitoringom svih bitnih parametara kvalitete zraka uključujući BTX.</p> <p>-Problem nepostojanja adekvatnog registra emisije čestica u zrak na području cijele Općine kao i problem postojeće zastarjele tehnologije, te nepostojanje adekvatnih filtera i mjernih stanica.</p> <p>-Nije urađen Plan upravljanja kvalitetom zraka koji bi obuhvatio sve zagađivače u Zenici, a time i njihov pojedinačni i konačni uticaj na zrak.</p>
2.	Upravljanje, zaštita i korištenje vodnih resursa integrisano sa utjecajem privrednih aktivnosti na vode i utjecaj kvaliteta voda na zdravlje ljudi uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane.	<p>-Neredovna, nesistematska i neodgovarajuća javna zdravstvena kontrola vode za piće, nekih izvorišta pitke vode, lokalnih vodovoda, bunara, kaptiranih i nekaptiranih izvora.</p> <p>-Problem gradskih voda, nepostojanje sistema za prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda.</p> <p>-Problem vodosnadbjevanja nije riješen u potpunosti.</p> <p>-U nekim dijelovima grada je mreža vodosnadbjevanja zastarjela i uništena, a lokalni vodni objekti su u lošem sanitarno-ekološkom stanju.</p>

Redni br.	Tematska oblast	Prioriteti rješavanja okolišnih/ekoloških problema
3.	Upravljanje, zaštita i korištenje tla, šumskih ekosistema integrirano sa utjecajem privrednih aktivnosti na kvalitet tla, šuma itd. i utjecaj na zdravlje ljudi uključujući i zdravstvenu ispravnost hrane.	<ul style="list-style-type: none"> -Zagađenje tla komunalnim otpadom/smećem koje se odlaže na divljim deponijama u prigradskim i seoskim lokacijama. -Zagađenost tla teškim metalima. -Zbog geološke građe, Općina Zenica ima problema sa klizištima. -Katastar klizišta ne sadrži pouzdane i definisane podatke o mjestima klizišta. -Neadekvatna sječa šuma, bespravna sječa šuma, uništavanje i uzurpiranje šumskog zemljišta.
4.	Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa	<ul style="list-style-type: none"> -Neodgovarajuća planska dokumentacija za prostorno planiranje i nekontrolisana gradnja objekata. -Područja koja su opterećana zagađenjem i problem gradnje objekata na tim istim područjima; Primjer Tetova. -Školski objekti nisu adekvatno uređeni; nedovoljna komunalna opremljenost škola. Potreba sagledavanja stanja prostora i planiranje prostora sa aspekta buke i obaveza izrade karata buke.
5.	Upravljanje otpadom.	<ul style="list-style-type: none"> -Problem divljih deponija i otklanjanje otpadnog materijala sa mjesta koja za to nisu predviđena. -Veliki broj divljih deponija izvan gradskog područja. -Sanacija i zatvaranje deponije Siđe. -Problem industrijske deponije Rača.
6.	Zakonski okvir	<ul style="list-style-type: none"> -Po zakonskoj regulativi Ustava BiH, zaštita okoliša je podjeljena na Federalnu i Kantonalnu. -Izvori zagađenja ne dostavljaju podatke o emisiji. -Nemamo zakone kao ni dijagnostiku za praćenje radne i životne sredine kada su u pitanju ljudi. Zapoostavljanje srednje radne populacije muške ali većim dijelom ženske populacije.

6. PREPORUČENE AKTIVNOSTI I RADNI PLAN

Upravljanje kvalitetom zraka - Uspostava kontinualnog monitoringa je prijeko potrebna kako bi se imao uvid u cjelokupno stanje zagađivanja zraka u općini Zenica: ko su zagađivači i koliki je procenat njihovog zagađenja. Kontinualni monitoring emisije zagađujućih elemenata u zrak je potreban u svim firmama i industrijskim postrojenjima, čime bi se ubrzao proces ugrađivanja

filtera za prečišćavanje štetnih gasova i plinova. U sklopu toga treba se pristupiti i upotrebi savremenih tehnologija kao što je BAT tehnologija. Izraditi Plan upravljanja kvalitetom zraka i zakonski regulisati kažnjavanje svakog privrednog djelatnika ukoliko ugrozi tj. izazove prekoračenje dozvoljene vrijednosti polutanata u zraku.

Pored toga potrebno je formirati stručni tim, kojeg bi činili medicinski stručnjaci, kako bi se efikasno tim putem pratili i zagađivači, i njihov utjecaj na zdravlje ljudi. Time bi se zaštitilo građanstvo od negativnih utjecaja iz zraka poduzimanjem potrebnih mjera i stvorio jedan zdraviji okoliš za život ljudi.

Osim praćenja kvaliteta zraka treba implementirati i zakone koji se tiču zaštite zraka od štetnih emisija zagađenja, te svakako uskladiti te zakone sa preporukama (direktivama) EU.

Upravljanje, zaštita i korištenje vodnih resursa- Za općinu Zenica potrebna je temeljita rekonstrukcija kanalizacione mreže i potrebno je pokrenuti projekat za izgradnju kolektora, prečišćavača otpadnih voda.

Jedno od mogućih rješenja za prečišćavanje industrijskih voda, kao i voda za piće, jeste izgradnja odgovarajuće akumulacije, ali i izgradnja kolektora uz preduzimanje veoma strogih mjera zaštite. Izgradnja uređaja za prečišćavanje na ispustima otpadnih voda značajno bi popravila sadašnje stanje. Analizom strukture zagađenja shvatilo se da prioritet pri izgradnji uređaja za prečišćavanje otpadnih voda treba da budu aglomeracije od preko 10.000 ekvivalentnih stanovnika i općinski centri bez obzira na teret zagađenja koji ispuštaju.

Ukoliko bi se primijenio ovakav princip prečišćavanja otpadnih voda, komunalne otpadne vode prečišćavale bi se preko 70 %, a industrijske čak i preko 90 %, s obzirom da bi izgradnja uređaja u glavnim općinskim centrima bio obuhvaćen i najveći broj industrijskih pogona.

Veoma važan segment upravljanja vodama jeste zaštita voda od zagađenja. Nakon analize raspoložive količine vode po stanovniku dnevno u srednjim i malim vodama, može se uočiti da je raspoloživost u srednjim, a i u malim vodama prosječno gledano, zadovoljavajuća. Iako je raspoloživost u srednjim vodama daleko veća od raspoloživosti u malim vodama, to upućuje na zaključak, da bi se u cilju ravnomjernog vremenskog rasporeda raspoloživih količina praktično trebale graditi akumulacije.

Na ovakav način došlo bi do značajne redukcije tereta, te bi u tom smislu bilo moguće jednostavnije odabrati potencijalne lokalitete i vodotoke na kojima bi se mogli graditi vodozahvati za nedostajuće količine pitke vode, odnosno vode upotrebljivog kvaliteta i za sve druge potrebe: industrijske, poljoprivredne, rekreativne.

Pored fizičke zaštite, svim privrednim subjektima treba usloviti dobivanje vodoprivrednih, okolišnih i drugih potrebnih dozvola za pokretanje proizvodnje izgradnjom odgovarajućih uređaja za tretman, odnosno predtretman voda.

Neophodno je uvesti permanentnu kontrolu ispuštanja u vodotoke kroz inspeksijsku kontrolu, te redovan monitoring kvaliteta ispuštenih voda na svim industrijskim ispustima otpadnih voda.

Potrebne mjere koje su neophodne za rješavanje problematike zagađenja voda i kanalizacije podrazumjevaju da nadležna javna preduzeća moraju na sebe preuzeti zadatak redovne kontrole kako gradskih, tako i seoskih izvorišta pitke vode i da higijensko-epidemiološka služba doma zdravlja pomno nadzire, podstiče i izučava održavanje čistoće u naseljima. Pored toga, porebno je da komunalno preduzeće i preduzeće koje gazduje vodovodima i kanalizacijom sa velikom ozbiljnošću shvate svoju ulogu u održavanju čistoće u naseljima, i zaštiti zdravlja građana, da se tehnički i finansijski osposobe za ove zadatke, da higijensko-epidemiološka služba uredno i ažurno vodi kartoteke javnih vodnih objekata, površinskih vodotoka, čistoće gradskog naselja, zagađivača zemljišta, vode i zraka na području općine.

Pored povećanog broja inspekcija na terenu, potrebno je da inspeksijske službe vrše upravni nadzor nad ovom aktivnošću, kontrolišu i sankcionišu nadležne organizacije, ustanove i pojedince koji krše propise o zaštiti životne okoline.

Upravljanje, zaštita i korištenje tla i šumskih ekosistema- Kroz LEAP je neophodno predvidjeti programe zaštite šuma od nelegalne sječe. Prema Kantonalnoj upravi za šumarstvo koja je dostavila neke podatke koji su korišteni u ovom dokumentu, alternativno bi se trebalo razmisliti da se grijanje ovog područja vrši uz prethodnu gasifikaciju ili izgradnjom toplana van urbanih zona, u većim naseljima.

Da bi se reducirala upotreba drveta kao ogrijevnog materijala, i kako bi se smanjila sječa šuma, potrebno je posegnuti za drugim energentom (zemni plin ili sl.), a potrošene šumske potencijale nadomjestiti organizovanjem planskih pošumnjavanja.

Bitno je istaći značaj projekta gasifikacije grada Zenica u cilju smanjenja zagađenja okoliša. Implementacija postojeće Studije izvodljivosti gasifikacije Zenice, koju je izradio Istraživačko-razvojni centar za gasnu tehniku, Sarajevo (IGT) bi ne samo zaštitila okoliš, već i povećala standard života u općini Zenica, čime bi općina Zenica dobila novi, bolji civilizacijski rejting. Zbog toga je jako bitno da sve relevantne općinske strukture podrže i afirmišu izvođenje ovog projekta.

Veliki broj klizišta se može sanirati sađenjem sadnica i rješavanjem sistema voda.

Za racionalnije korištenje zemljišta i poljoprivrednih dobara, predlaže se, na osnovu rezultata mjerenja, i u saradnji sa ekolozima i inženjerima poljoprivrede, preporučiti građanima poljoprivredne kulture koje su odgovaraju devastiranom tlu, te obezbjediti kontrolu zdravstvene ispravnosti i plodnosti zemljišta u skladu sa zakonom o poljoprivrednom zemljištu. Treba izvršiti ispitivanje i monitoring kontaminacije tla i područja gdje su bile izvršene velike količine prašine i prema nalazima studije, treba odrediti mjere za dekontaminaciju tla da bi se ono moglo koristiti ili dati instrukcije za njegovo korištenje u neke druge svrhe.

Zatim, educirati poljoprivrednike da što manje koriste vještačke aditive i da se ide u pravcu proizvodnje domaće hrane. Na taj način bi se putem poljoprivrednih zadruga, srednjih škola i fakulteta iz oblasti poljoprivrede i industrije, utjecalo na poduzimanje mjera za sprječavanje, ili svođenje na minimum korištenja sredstava koja mogu biti opasna po zdravlje ljudi. U tom cilju treba maksimalno koristiti potencijale lokalnih medija.

Turističko-rekreativni potencijali općine Zenica - Realizacijom projekata zaštite, navedena izletišta bi dobila pravi sjaj i bila oaza za odmor i rekreaciju Zeničana. Odluke o načinu organizovanja, definisanju granica i namjeni parka prirode Babina, preuzela je Općina Zenica, koja shodno tome treba i da realizuje sam projekat „Park prirode Babina“ kako bi se konačno moglo pristupiti razvoju planinarskog turizma kao vrlo profitabilne grane.

Velika pažnja trebala bi se posvetiti izgradnji planirane hidroelektrane u općini Zenica jer nepravilno planiranje i gradnja, korištenje hidroelektrane moglo bi imati uticaja na okoliš. Ali, s druge strane, adekvatnom implementacijom BAT-a (Best available technics), lokalna zajednica će imati višestruku korist (zapošljavanje, angažovanje resursa lokalne zajednice, energija na samom pragu proizvodnje) Mediji mogu mnogo da pomognu u promovisanju ovih prirodnih bogatstava, čime bi se privukla pažnja stanovništva cijele BiH i stranih turista. Samo mala ulaganja u već postojeći prirodni okoliš doprinijela bi općini Zenica velike prihode i povrat novca, i zasigurno bi se pokazala kao odlična investicija.

Jako je bitno probuditi svijest kod mladih ljudi djelovanjem sportskih klubova, izviđača i planinarskih društava kroz različite projekte u školama, održavanjem seminara i animiranjem mladih. Podizanjem svijesti stanovništva općine Zenica po pitanju ove tematike, dao bi se još jedan podsticaj ka boljem uspostavljanju sistema za korištenje turističko-rekreativnih prirodnih potencijala općine Zenica.

Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa - Da bi sprovele mjere zaštite prirodnog naslijeđa, osim usaglašavanja pravnih akata sa domaćim propisima npr.: Zakon o zaštiti prirode, Zakon o šumama, Pravilnik o sakupljanju ljekovitog bilja i stranim propisima: IUCN, različite međunarodne konvencije o zaštiti prirode, za postojeće objekte prirodne baštine neophodno je slijedeće:

- provjeriti njihovo stanje na terenu, u smislu da li još egzistiraju, da li su oštećeni, odrediti uzrok oštećenja i mjere zaštite, odnosno prevencije,
- kategorije zaštite postojećih objekata koje su zastarjele treba usaglasiti sa važećim zakonskim propisima,
- novoizdvojene objekte prirodne baštine treba zaštititi u saglasnosti sa važećim kategorijama i zakonskim aktima,

- novopredložene objekte zaštite prirodne baštine treba detaljno ispitati da bi se utvrdila kategorija zaštite, obuhvat zaštite, razlozi za izdvajanje u određeni vid zaštite, i sl.

Za ovakve poslove treba biti angažovana odgovarajuća naučna ustanova. Ovakvo jedno tijelo bi vodilo i akcije s ciljem propagande o potrebi očuvanja prirodne baštine, edukacije mladih, propagiranja same prirodne baštine kao takve i sl. Ono bi kao prioritetni cilj imalo zaštitu prirode od različitih vladinih i nevladinih organizacija, analiziralo bi njihovu opravdanost, i slalo odgovarajućoj naučnoj instituciji na evaluaciju.

Dakle sumiranjem svega predhodno navedenog dolazi se do zaključka da je potrebno voditi brigu o korištenju zemljišta, njegovoj devastaciji, narušavanju mjesta određenih za fabrike, saobraćajnice, proširenje naseljenih mjesta. Sve ove stavke kao i gradnja individualnih kuća, moraju biti definisane urbanističkim planom.

Što se tiče prekomjerne buke u nekim naseljima općine Zenica potrebno je uspostavljanje monitoringa buke, a samim tim i brzo i pravovremeno reagovanje na uočene nepravilnosti. Kamioni firme ArcelorMittal trebali bi se do i od fabrike kretati kraćim, određenim putem, čime bi stanovništvo bilo zaštićeno od buke, izduvnih gasova, a same saobraćajnice bi se rasteretile.

Potrebno je planirati i sprovesti mjerenje radioaktivnosti. To bi dalo jedan novi ugao gledišta na stanje zdravlja stanovnika i stanje okoliša.

Potrebno je uklanjanje-zbrinjavanje komunalnog otpada/smeća sa divljih deponija i zaštititi pojedine zone u općini tj. napraviti Eko-zone. Značajan doprinos očuvanju i zaštiti okoliša dale bi hortikularno uređene zone (zelene površine, zeleni pojas), naročito oko fabrike ArcelorMittal-a. Dakle bitno je izgraditi ekološki sistem kao životni cilj, a ne sredstvo, i uspostaviti sistem zaštite okoliša

Upravljanje otpadom - Divlje deponije predstavljaju jako veliki problem općine Zenica. Zato je bitno, posebno u ruralnim naseljima, obezbjediti odvoz otpada i tako spriječiti nastajanje lokalnih, ilegalnih, divljih deponija. Općina Zenica bi trebalo da uveže ruralna naseljena mjesta u sistem odvoza otpada koje bi obavljalo preduzeće ALBA d.d. Time bi se sačuvala izvorišta pitke vode i eleminisali izvori zaraze.

Slika 22. Uređaj za termički tretmkan otpada

Najadekvatnije rješenje problema otpada bila bi upotreba generatora (spaljivača) otpada.

Jedan od čestih pristupa koje u savremenom svijetu koriste generatori otpada da bi svoju djelatnost napravili održivom, je njegovo korištenje u energetske svrhe, takozvani "**waste-to-energy**" (WtE) ili "**energy-from-waste**" (EfW) koncept. Ovaj koncept omogućava da se sagorijevanjem otpada u adekvatnim namjenskim

postrojenjima, pored eliminisanja otpada, proizvede toplotna ili električna energija. Dakle, stavljanjem u upotrebu jednog ovakvog spaljivača rješio bi se veliki problem animalnog, organskog i nekih drugih vrsta otpada, a proizvela bi se korisna energija. Princip rješavanja ovog problema bio bi jednostavan, ekonomski isplativ, bez gubitaka energije ali uz proizvodnju iste.

Prema prezentiranim podacima i kroz predhodnu analizu, evidentna je neophodnost iznalaženja lokacije (objekta) za uklanjanje animalnog otpada kao i instalacija uređaja za spaljivanje (WtE ili EfW) koji nemaju negativnih, štetnih emisija u okoliš a pretvaraju otpad u korisnu energiju.

Javno zdravlje – U cilju održanja i zaštite zdravlja stanovništva općine Zenica, potrebno je uvesti kontinuirani monitoring zdravlja stanovništva (djece, žena, staraca i ostalih populacija). U sklopu toga zahtjevalo bi se stalno angažovanje Javne ustanove Kantonalnog zavoda za javno zdravstvo, Doma zdravlja Zenica, i Zavoda za medicinu rada.

Proizvodnja i zdravstvena ispravnost hrane - Kroz ovaj Plan se mogu razviti projekti koji bi omogućili uklanjanje i propisno zbrinjavanje oboljele stoke (npr. spaljivanje u Centru za upravljanje otpadom i sl.). Da bi se ispunio zakonski minimum kontrole namirnica, potrebno je uzorkovati mjesečno 159 uzoraka u općini Zenica.

Aktivnosti koje će se sprovesti u okviru ovog procesa podrazumjevaju:

- Uspostavu administrativno-organizacione infrastrukture koja će voditi računa o implementaciji strateških dokumenata, uspostaviti informacijski centar, finansiranje, edukaciju itd.,
- Ustanoviti i sprovesti mjere zaštite okoliša na nivou zagađivača i korisnika okoliša.

Za provedbu LEAP-a predlažu se aktivnosti i projekti iz tabele koja slijedi, u razdoblju od 2009. do 2011. godine i dalje.

Tabela 10: Dio aktivnosti koje se trebaju sprovesti u datim rokovima

Aktivnost	2009.	2010.	2011. I dalje...
KVALITET ZRAKA	Monitoring zraka	Uspostava sistema monitoringa i sistema upravljanja kvalitetom zraka	Izrada modela i plana za poboljšanje k.z.
BUKA		Izrada karata buke, izrada akcionog plana	Zakonski okvir i njegovo provođenje
DIVLJE DEPONIJE I ANIMALNI OTPAD	Održavanje, otpad kao energent, nabavka spaljivača	Uspostava cjelovitog sistema za zbrinjavanje otpada	Pokrivanje cijelog prostora Općine Zenica
REKONSTRUKCIJA KANAL. MREŽE	Analiza postojećeg stanja, pokretanje projekta	Izrada projektne dokumentacije	Realizacija projekta
POŠUMLJAVANJE I SANACIJA KLIZIŠTA	Istražni radovi i evidentiranje	Radne akcije-pošumljavanje, sanacija klizišta	Pošumljavanje
RIJEKA BOSNA		Izrada plana upravljanja i monitoringa	Provođenje projekta
...			

Tabela 11: Iznosi sredstava i izvori finansiranja djela projekata i aktivnosti koji se trebaju sprovesti

Aktivnost	Iznos sredstava	Izvor finansijskih sredstava
KVALITET ZRAKA	1.000.000KM	Budžet Općine Zenica , Kantona i Federacije , međunarodni izvori
BUKA	200.000KM/god. 100.000KM/god.	Budžet Općine Zenica , Kantona i Federacije, međunarodni izvori
DIVLJE DEPONIJJE I ANIMALNI OTPAD	580.000 KM + Siđe + Rača	Budžet Općine Zenica, Fond za zaštitu okoliša, međunarodni izvori
PARK PRIRODE BABINA	150.000 KM/god.	Budžet Općine Zenica, Fond za zaštitu okoliša, međunarodni izvori
REKONSTRUKCIJA KANAL. MREŽE POŠUMLJAVANJE I SANACIJA KLIZIŠTA	25.000.000 KM 100.000 KM/god.	Budžet Općine Zenica, međunarodni izvori Budžet Općine Zenica, Fond za zaštitu okoliša, međunarodni izvori
RIJEKA BOSNA	500.000 KM/god.	Agencija za vode sliva rijeke Save, Budžet Općine Zenica
...		
...		

Finansijska sredstva za projekte treba osigurati iz tri izvora: budžeta Općine, međunarodnih izvora i Fonda za zaštitu okoliša. Sa takvim načinom finansiranja predloženi kratkoročni program je realno ostvariv. Projekti koji se odnose na odlaganje otpada i vodosnabdijevanja treba finansirati iz postojećeg sistema naknade.

6.1 Obaveze i učešće aktera

U LEAP-u svako ko smatra da može doprinijeti svojim znanjem i iskustvom je dobro došao. Smatramo da svako može dati svoj doprinos, te da organizacija treba biti uspostavljena upravo tako da omogućava aktivno učešće. To znači

osigurati dostupnost informacija, pouzdane i aktuelne informacije, mogućnost učešća u predlaganju i donošenju odluka, mogućnost zastupanja interesa i otvorenost prema učešću i novim inicijativama.

Obaveze mogu biti okvirno raspoređene prema slijedećim kategorijama aktera:

- Općina Zenica
- Radna grupa
- Industrija
- Privrednici
- Stanovnici
- Viši nivoi vlasti i država
- NVO

Dvokut pro će biti na raspolaganju za temeljne stručne konsultacije bez naknade u cilju što kvalitetnije implementacije najznačajnijih projekata koji su generirani kroz ovu verziju LEAP-a.

Cijenimo da će se svake godine izvršiti revizija i dodati novi projekti koji će proizaći kao prioritet.

7. INSTRUMENTI ZA PROVEDBU LEAP-a- PROVOĐENJE, NADZOR I UNAPREĐENJE LEAP-a

7.1. Uvod

U sprovođenju politike zaštite okoliša ne postoji propisan način koje instrumente je najbolje koristiti, već to zavisi od specifične situacije i problema koji se rješavaju. Najbolji način bi bio primjenjivati kombinacije različitih instrumenata: zakonodavne, ekonomske, zasnovane na vlastitoj inicijativi i održivom razvoju, instrumente partnerskog odnosa, istraživanja, korištenje znanja i obrazovanja.

Novi način lokalne kontrole okolišnih problema prepoznaje da lokalne vlasti i njihovi građani najbolje shvataju lokalne probleme i potrebe. Međutim, potrebno je stvoriti uslove za učestvovanje javnosti u donošenju odluka i njihove svijesti o važnosti očuvanja okoliša zbog poboljšanja njihovog kvaliteta života. Potrebno je intenzivno raditi na izgradnji partnerstva između lokalnih vlasti i NVO-a, privrednika i građana, te na unapređenju transparentnosti i kvaliteta u donošenju odluka po pitanju okoliša.

Problemi koji nastaju u općini Zenica nanose mnogo štete (i troškova) okolišu, ali se ne kažnjavaju oni subjekti koji ih izazivaju. Zbog toga je potrebno zakonskim mjerama i poreznom politikom pravilno sprovoditi mjere. Donošenjem Odluke o zaštiti okoliša, na osnovu važećih propisa, stvorili bi se uslovi za prikupljanje naknada od zagađivača i korisnika okoliša. Naknade koje treba uvesti radi smanjenja onečišćenja i pritiska na resurse moraju biti poticajne, te dosta visoke, tako da one na koje se primjenjuju, potiču na primjenu alternativnih rješenja prihvatljivih za okoliš. Ovim sredstvima bi se kasnije mogle finansirati neke aktivnosti i projekti LEAP-a. Također je potrebno uspostaviti sistem finansiranja iz drugih izvora: izdvajanja iz budžeta Općine, prihodi za zaštitu okoliša kantonalnih i federalnih ministarstava i institucija, sredstva međunarodnih organizacija, sredstva prikupljena putem projekata i sl.

Provođenje LEAP-a zahtijeva osposobljene upravljače projektima, razvijene finansijske odnose sa domaćim i međunarodnim finansijskim ustanovama, djelotvorno finansijsko poslovanje, djelotvorno trošenje finansijskih sredstava.

7.2 Senzibiliranje i uključivanje javnosti u proces zaštite okoliša

Da bi cijeli proces ostvario određene rezultate, potrebno je obezbijediti „vlasništvo“ pojedinih učesnika nad postavljenim ciljevima. Česti su primjeri da se strategijski dokumenti ne primjenjuju, zbog toga što nisu bili napravljeni kroz zajednički partnerski odnos, pa su „mrtvo slovo“ na papiru. U sklopu izrade LEAP-a uloženo je mnogo napora i treba ga ulagati i dalje, da se građani uključe u proces planiranja. Predlaže se da u organizacijskoj strukturi za provođenje

LEAP-a javnost dobije i svoje formalne pozicij, i specificirane zadatke koji su u njihovoj oblasti djelovanja.

Senzibiliziranje javnosti treba ostvariti kroz objektivno, konstantno i pravovremeno informiranje. U tu svrhu predlaže se da izrada brošure o LEAP-u i brojna druga sredstva informiranja javnosti budu kontinuiran proces koji će omogućiti uvid u razvoj i implementaciju LEAP-a, kao i pružiti mogućnost građanima da daju svoje sugestije ili izraze mišljenje o samom procesu ili eventualno se aktivno uključe u njegovu implementaciju. U ovom dijelu procesa treba aktivno uključiti i medije koji će prenositi određene aktivnosti koje se odvijaju u sklopu LEAP-a i pravovremeno obavještavati javnost o izvršenim zadacima. Mediji mogu poslužiti i za pozivanje javnosti na učešće u određenom projektu koji se treba realizirati tako da građani mogu dati svoj doprinos ovom procesu u onom trenutku kada se rješava problem iz oblasti u kojoj su oni stručni, ili smatraju da mogu dati neku ideju za rješavanje problema.

7.3 Odgoj, edukacija i razvijanje svijesti o zaštiti okoliša

Da bi cijeli ovaj proces bio uspješan i provodio se u budućnosti, odgoj i obrazovanje trebaju ići u smjeru razvoja individualne kulture ponašanja u skladu s principima održivog razvoja. Potrebno je podizati svijest o zaštiti okoliša, ali ne samo kod mlađe populacije već i kod odraslih, jer oni mogu savjesnim djelovanjem na svom radnom mjestu i privatnom životu doprinijeti dugoročnom uspjehu. Zadatak lokalnih vlasti je da doprinesu izgradnji opšte svijesti, u dijelu koji se odnosi na regionalne i lokalne probleme. Prema tome moguće je izraditi obrazovni paket za osnovne i srednje škole s informacijama o opštim pitanjima okoliša i LEAP-u. I kroz obrazovni sistem uključiti mlade u realizaciju projekata predviđenih ovim procesom, a koem oni mogu doprinijeti svojim radom.

7.4 Ekonomski instrumenti i finansiranje

Proračun Općinskih sredstva koja se mogu dobiti iz fondova Kantona i Države ne bi bio dovoljan za realizaciju programa aktivnosti.

Posebnu pažnju treba posvetiti Fondovima za okoliš koji finansiraju projekte iz oblasti okoliša. Ovakve kredite s dobrim uslovima ne bi trebalo teško osigurati za projekte vodosnadbijevanja i pročišćavanje otpadnih komunalnih voda. Da bi se uopšte pristupilo nekom od Svjetskih fondova, potrebno je imati dobro osmišljen i pripremljen projekat kojim će se izvršiti aplikacija.

Za provedbu projekata LEAP-a u cijelosti bit će potrebno naći stabilno finansiranje putem lokalnih naknada, taksi i doprinosa. Potrebno se osloniti na vlastite izvore finansiranja slijedom principa „onečišćivač plaća“. U prioritetu je

napraviti analizu mogućnosti i predložiti način finansiranja, nakon pripreme projektnih zadataka i projektno-planske dokumentacije.

7.5 Provođenje, nadzor i unaprijeđenje LEAP-a

LEAP je jedan od najznačajnijih planskih dokumenata u sferi strateškog djelovanja u politici zaštite okoliša. Kao što je već naglašeno, LEAP nije zatvoren dokument već je otvoren i podložan promjenama. Sve aktivnosti vezane za LEAP zajedno ili pojedinačno provode različiti partneri, također sve odluke se nastoje donositi na principu konsenzusa svih partnera u zajednici. Za implementaciju LEAP-a potrebna je čvrsta institucionalna organizacija zasnovana na kontinuiranom osposobljavanju kadrova, te kvalitetnom komunikacijskom sistemu.

LEAP je dokument koji će se po potrebi korigovati i nadopunjavati, te je potrebno putem LEAP koordinatora i/ili formiranog odbora omogućiti kvalitetno i kontinuirano nadopunjavanje ciljeva, mjera i aktivnosti. Potrebno je vršiti stalni nadzor nad projektima i aktivnostima vezanim za LEAP. Pod nadzorom se podrazumijeva proces konstantnog praćenja, analiziranja i sumiranja rezultata implementacije LEAP-a. Nadzor obuhvata: praćenje provođenja ciljeva i mjera na osnovu datih indikatora, redovno i pravovremeno izvještavanje, jačanje načela partnerstva i podijeljene odgovornosti.

Obzirom na složenost poslova u sferi okoliša i potrebe kontinuiranog praćenja stanja i aktivnosti cijenimo da je potrebno institucionalizirati upravljanje LEAPom odnosno pitanjima okoliša generalno i to u stručnom i administrativnom smislu. Stoga bi bilo dobro planirati formiranje posebne jedinice unutar Sektora komunalnih poslova ili oformiti tijelo unutar ZEDE koje bi se bavilo ovim pitanjima.

7.6 Praćenje stanja okoliša i informacijski sistem okoliša

Nakon što LEAP- dokument bude završen, napisan, ne treba misliti da je to kraj. Kao što smo već naveli, ovo je proces koji, kao i svaki proces nema kraja, već se kontinuirano nastavlja, revidira i nadograđuje. Zato je bitno uspostaviti i ekološki informacijski sistem koji je zasnovan na metodološkom prikupljanju, obradi i pohranjivanju podataka na osnovu kontinuiranog ekološkog monitoringa. Sve informacije iz ovog informacionog sistema trebaju biti dostupne javnosti. Relevantne informacije kojima će se raspolagati će pomoći u efikasnom donošenju odluka vezanih za upravljanje okolišem.

U općini Zenica, centralno mjesto za okolišni monitoring i informacijski sistem treba da bude određeno u okvirima neke službe u Općinskoj ili nekoj drugoj strukturi. Ova služba, odjel ili ako se odredi neka druga institucija, treba

prikupljati sve relevantne podatke iz svih oblasti ekologije, procesuirati podatke i dostavljati svim zainteresiranim stranama (odnosno ih davati na uvid), brinuti se o realizaciji projekata i njihovom toku, te u suradnji sa javnosti i drugim institucijama predlagati nove projekte, ukoliko se ukaže potreba za tim.

S vremenom treba formirati i informativni centar za građane gdje će biti moguća aktivna komunikacija, u smislu davanja informacija, primanja prijedloga i savjetovanja. Eventualno se može postaviti eko sanduče u kojem će građani uvijek moći dostaviti svoje primjedbe, ideje, sugestije koje se tiču LEAP-a i njegove implementacije.

7.7 Akcioni plan

Kvalitet zraka

Strategija: - Uspostava kontinuiranog monitoringa emisije zagađujućih elemenata u zrak za sve firme i industrijska postrojenja. U tu svrhu bi se trebale instalirati stanice koje posjeduju analizatore za kontinuirani monitoring emisije zagađujućih elemenata u zrak, kao i pasivni uzorkivači koji bi se instalirali na cijeloj teritoriji općine.

- Izraditi Plan upravljanja kvalitetom zraka
- provoditi inspeksijski nadzor nad privrednim subjektima
- Razmatranje Studije izvodljivosti gasifikacije Zenice prirodnim gasom koju je izradio Istraživačko-razvojni centar za gasnu tehniku, Sarajevo (IGT)

RAZRADITI KONCEPT

Upravljanje vodnim resursima

Strategija: - Napraviti Investicijski plan za temeljitu rekonstrukciju kanalizacione mreže .

- Pokrenuti projekat rekonstrukcije kolektora, prečistača otpadnih voda.
- Izraditi projekat za izgradnju uređaja za prečišćavanje na ispustima otpadnih voda.
- Uspostava monitoringa kvaliteta ispuštenih voda na svim industrijskim ispustima otpadnih voda.
- Izrada plana upravljanja i monitoringa korita rijeke Bosne

RAZRADITI KONCEPT

Upravljanje, zaštita i korištenje tla i šumskih ekosistema

Strategija:

- Urbanistički zahvati u smislu realizacije zelenih tamponzona prema naj značajnijim zagađivačima
- Uspostava monitoringa kontaminacije tla
- razmatranje Studije izvodivosti gasifikacije Zenice
- Projekat „Pošumljavanje“

Upravljanje otpadom

Strategija: - Uspostava cjelovitog sistema za zbrinjavanje otpada

- Rješavanje animalnog i srodnog otpada putem termoenergetskog iskorištavanja
- Ekonomsko valoriziranje deponije Rača
- Inveseticioni projekat prečišćavanja otpadnih voda sa deponije „Rača“
- Izvođenje projekta sanacije deponije Siđe, što će pozitivno uticati na smanjenje emisije prašine i uklapanje ovog odlagališta u opšti ambijent okoliša.

Turističko-rekreativni potencijali

Strategija:

- Realizovati Projekat „Park prirode Babina“ kako bi se moglo pristupiti razvoju planinarskog turizma kao vrlo profitabilne grane za općinu Zenica.

Upravljanje prostorom, zaštita prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa

Strategija:

- Izrada akcionog plana ambientalne buke, i Izrada karata buke
- Uspostaviti zvučnu barijeru sadnjom adekvatnog rastinja oko ArcelorMittala i drugih industrijskih pogona koji mogu imati uticaj na okoliš.

7.8 Monitoring plan

LEAP je proces koji treba neprestano nadzirati, te provjeravati u kojoj je fazi implementacija istog. Stoga treba utvrditi periodične sastanke, npr. jednom-dva puta godišnje, na kojima će se razmatrati projekti i dokle je došla njihova implementacija. Ukoliko određeni projekti nisu uopšte razmatrani te projekte treba zamjeniti nekim novim za koji se smatra da će biti realizovan u datom roku i za koji naravno postoje i finansijske mogućnosti.

Kroz projekte koji su predviđeni LEAP-om je moguće ostvariti neke od strateških ciljeva. Ovaj dokument omogućava ostvarivanje nekih kratkotrajnih ciljeva - zaustavljanje daljnjeg zagađivanja, srednje trajnih - spriječavanje daljnjeg narušavanja okoliša i dugotrajnih - ostvarivanje preduslova za lokalni razvoj zajednice na principima održivog razvoja. Isto tako LEAP omogućava uvid u neke ekološke probleme za koje treba pronaći efikasno rješenje, a koje bi bili u skladu i sa Strategijom razvoja općine Zenica.

Redoviti i periodični koraci u monitoringu LEAP-a su:

1. Prijedlog budžeta Općine
2. Tematska sjednica općinskog vijeća
3. Posebni projekti
4. Kapitalne investicije
5. Bitne promjene u političkoj i/ili monetarnoj strukturi
6. Realizacija većih projekata koji se tiču okoliša
7. Izmjene i dopune u prostornom planiranju

U budžetu Općine treba uplanirati i projekte iz LEAP-a, kako bi se oni mogli realizovati. Nakon određenog perioda, npr. svakih 6 mjeseci, na sjednici Općinskog vijeća treba revidirati fazu realizacije projekata. Ukoliko neki od projekata nije realizovan u određenom periodu i ako se procjeni da taj projekat neće biti realizovan u dogledno vrijeme, treba odrediti neki drugi projekat koji je moguće realizovati. Neki projekti uključuju i izmjenu ili dopunu prostornog plana i programa, te je bitno sagledati da li neki od projekata zahtjeva izmjene i dopune.

7.9. Troškovi aktivnosti

Kao što je ranije navedeno gotovo sve aktivnosti traže određena finansijska sredstva, iako se određeni broj aktivnosti može provesti volonterskim radom. U svakom slučaju općina Zenica u svojem budžetu mora osigurati dio općih inicijalnih sredstava za provedbu LEAP-a i pripremu projekata u iznosu minimalno 30.000,00 KM na godišnjoj proračunskoj razini. Naravno za samo provođenje projekata potrebno je izvršiti analizu svakog posebno i pronaći optimalne i prihvatljive izvore financiranja.

7.10 Inspeksijski nadzor

Stalno praćenje i analiziranje uticaja odabranih mjera i aktivnosti na kvalitetu stanja okoliša i ukupni društveno-ekonomski razvoj, važan je dio ovog procesa. Da bi se osiguralo efikasno provođenje politike okoliša bitan faktor jeste inspeksijski nadzor. Efikasni nadzor zahtijeva nezavisnost, stručnu osposobljenost kadrova, dovoljne kapacitete i odlučnost za striktnim provođenjem zakona.

1. Zakon o zaštiti okoliša,
2. Zakon o zaštiti prirode,
3. Zakon o zraku,
4. Zakon o zaštiti voda,
5. Zakon o upravljanju otpadom.

Djelovanje institucija i građana se treba provoditi kroz:

Općinske službe vezane za pitanja okoliša

Kontakt općinskih službi:

Broj telefona: 032/ 403 999;

faks: 241 614;

e-mail: kabinet@zenica.ba;

Općina Zenica;

Trg BiH 6;

72000 Zenica;

Služba za opću upravu i stambene poslove

Pomoćnik Načelnika za opću upravu i stambene poslove:

Čeliković Aertzemana;

Služba za ekonomske odnose i poduzetništvo

Pomoćnik Načelnika za ekonomske odnose i poduzetništvo:

Anđelić Jugoslav;

Služba za prostorno uređenje

Pomoćnik Načelnika za prostorno uređenje:
Karić Semira;

Služba za inspekcijske poslove

Pomoćnik Načelnika za inspekcijske poslove:
Dujmović Ivica;

Spisak konsultanata iz oblasti ekologije u općini Zenica:

Pezo Mubera;

Služba za komunalne poslove: Pomoćnik Načelnika za komunalne poslove:
Broj telefona: 061/189-999
e-mail: mubera.pezo@zenica.ba

Pašić Muhamed;

Savjetnik načelnika za ekonomske odnose i poduzetništvo
Broj telefona: 061/176-463
e-mail: muhamed.pasic@zenica.ba

Šefket Goletić

Broj telefona: 061/797-008
e-mail: sgoletic@mf.unze.ba

Jusuf Duraković

Broj telefona: 061/711-125
e-mail: jusuf.durakovic@fmm.unze.ba

Fahrudin Duran

Broj telefona: 062/985-593
e-mail: fduran@bih.net.ba

Senad Huseinagić

Broj telefona: 061/766-320
e-mail: senad1960@bih.net.ba

Sajma Lutvica

Broj telefona: 061/782-566
e-mail: kzmr@bih.net.ba

Nefija Muslić
Broj telefona: 062/230-400
e-mail: nefija.muslic@zenica.ba

Jasmin Čabaravdić
Broj telefona: 061/816-298
e-mail: jasmin.cabaravdic@zenica.ba

Kantonalna inspekcija

Kantonalna uprava za inspekcijske poslove

Direktor: Mirsada Silajdžić;
adresa: Kučukovići 2;
broj telefona: 032/200-160;
Broj faxa: 032/244-780;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba;

Pomoćnik direktora u Sektoru za inspekcijski nadzor u oblastima poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva, veterinarstva, zdravstva, urbanizma i ekologije:

Dipl. ing. arhitekture Draženka Filipović
adresa: Kučukovići 2;
broj telefona: 032/200-160;
Broj faxa: 032/244-780;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba;

Kantonalna inspekcija za zaštitu okoliša

Elvedin Delić;
broj telefona: 032/246-326;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba

Senada Muzaferija;
broj telefona: 032/738-177;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba

Kantonalna vodna inspekcija

Nijaz Mačak;
broj telefona: 032/244-760;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba ;

Enis Bradarić;
broj telefona: 032/605-650;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba ;

Kantonalna šumarska inspekcija

Mijo Filipović;
broj telefona: 032/244-760;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba ;

Muhidin Ferić;
broj telefona: 032/605-650;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba

Kantonalna veterinarska inspekcija

Glavni kantonalni inspektor: Suljo Kartal;
broj telefona: 032/200-160;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zdkinsp@bih.net.ba

Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu

Ministrica: Mirzeta Džonlagić;
broj telefona: 032/200-460;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: minpolj@bih.net.ba;

Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline

Ministar: Nermin Mandra;
broj telefona: 032/245-646;

adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zedompik@bih.net.ba;

Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline

Pomoćnik ministra za okoliš: Sead Čizmić;
broj telefona: 032/244-786;
adresa: Kučukovići br. 2;
e-mail: zedompik@bih.net.ba;

Federalna inspekcija

Za obavljanje poslova i zadataka iz nadležnosti Federalne uprave za inspeksijske poslove postoje trinaest organizacionih jedinica:

Federalno ministarstvo prostornog uređenja i okoliša

Inspektor za okoliš: Azra Gackić;
broj telefons: +387 33 218 207;
e-mail: azra.gackic@hotmail.com;

Federalno ministarstvo prostornog uređenja i okoliša

Inspektorat urbanističko – ekološke inspekcije;
Rukovodilac inspekcije: Dragica Filipović Čurak;
broj telefona: +387 33 218 207;
e-mail: dragica.filipovic.curak@fmpuio.gov.ba;

Federalna uprava za inspeksijske poslove

Direktor: Ibrahim Tirak;
broj telefon: +387 33 563-360 ;
Fax: +387 33 563-361;
adresa: Turhanija 2, 71000 Sarajevo;

Inspektorat šumarske inspekcije

Glavni šumarski inspektor: Muhamed Hodžić;
broj telefona: +387 33 563 366;
fax: +387 33 563 361;
adresa: Turhanija 2, 71000 Sarajevo;

Inspektorat vodoprivredene inspekcije

Glavna vodoprivredna inspektorica: Nada Galić;
broj telefona: +387 33 563 373;
fax: +387 33 563 361;
adresa: Turhanija 2, 71000 Sarajevo;

Inspektorat veterinarske inspekcije

Glavni veterinarski inspektor: Nermin Smajlagić;
broj telefona: +387 33 563 366;
fax: +387 33 563 361;
adresa: Turhanija 2, 71000 Sarajevo;

Inspektorat sanitarno-zdravstveno-farmaceutске inspekcije

Glavni sanitarno – zdravstveno – farmaceutski inspektor:
prim. dr. Nijaz Uzunović;
broj telefona: +387 33 563 355;
fax: +387 33 563 361;
adresa: Turhanija 2, 71000 Sarajevo;

Odnosi s javnošću

Anis Ajdinović;
Telefon: +387 33 563-383;
Fax: +387 33 563-361;
e-mail: info@fuzip.gov.ba;
Djelokrug rada Federalne uprave za inspeksijske poslove:

Obavljanje inspeksijskih poslova iz nadležnosti federalnih inspekcija koje su organizirane u njezinom sastavu, donosi provedbene propise, opće i pojedinačne akte iz svoje nadležnosti, poduzima upravne i druge mjere u vršenju inspeksijskog nadzora, rješenja o žalbama na prvostepena rješenja kantonalnih inspektora donesenih na osnovu federalnih propisa, koordinira rad federalnih i kantonalnih inspekcija, prati rad i vrši stručni nadzor i kontrolu rada kantonalnih inspektora i uprava za inspeksijske poslove iz nadležnosti datih federalnim propisima, pruža stručnu pomoć kantonalnim upravama za inspeksijske poslove, donosi programe i planove vršenja inspeksijskog nadzora za federalnu inspekciju, daje saglasnost na godišnje planove i programe rada o inspeksijskom nadzoru kantonalnih uprava, vodi evidenciju o svim subjektima nadzora u Federaciji, vodi evidenciju o vršenju inspeksijskog nadzora federalnih inspektora; vodi evidenciju o federalnim inspektorima, vodi evidenciju o službenim iskaznicama inspektora, donosi program stručne

obuke inspektora za Federaciju, organizira polaganje stručnog inspektorskog ispita u Federaciji, sudjeluje u stručnoj pripremi federalnih propisa o inspeksijskom nadzoru, osigurava i odgovara za provođenje propisa donesenih od organa Bosne i Hercegovine kojima se propisuje nadležnost za provođenje tih propisa u entitetima i obavještava organe Bosne i Hercegovine o provedenim mjerama, obavlja i druge upravne i stručne poslove određene federalnim zakonom i drugim propisima.

Bitan problem koji se vrlo često javlja kad je u pitanju nadležnost nekih od organa vlasti, jeste upravo konflikt nadležnosti. Po pitanju ove problematike potrebno je nadležnosti u nekim slučajevima prebaciti sa Federalnog na Kantonalni nivo ili sa Kantonalnog na općinski, jer zakoni koji se donose na višem nivou ne mogu da riješe sve varijabilne probleme koji se javljaju na nižim nivoima Kantonalne ili općinske vlasti. Federalni zakoni su samo opći, okvirni zakoni koji trebaju pružati slobodu da se na konkretne probleme odgovori na konkretan način sa nižih nivoa vlasti koji su u direktnom kontaktu sa datom problematikom.

8. ZAKLJUČAK

Na osnovu podataka dobivenih iz općinskih službi, ispitivanjem mišljenja javnosti, dobiveni su podaci o stanju u općini Zenica. Izdvojeni su glavni problemi općine, koji su potom rangirani i složeni prema prioritetima. Glavni problemi u općini Zenica jesu problemi vezani za veliko onečišćenje vazduha koje je posebno naglašeno u posljednje vrijeme, sistem vodosnabdijevanja, te kanalizacijski sistem, razna onečišćenja voda, mnogobrojne divlje deponije i nepostojanje adekvatnog Centra za upravljanje otpadom, sistem grijanja, te mnogobrojni zagađivači iz različitih oblasti koji nisu evidentirani u katastrima. Stanovnici općine Zenica izrazili su veliku zabrinutost za stanje kulturno-historijskih spomenika, te prirodnih bogatstava koje treba zaštititi, te stvoriti eko zone, eko kampove i sl.

Lokalni ekološki akcioni plan je plan kojim se nastoje identificirati problemi sa kojima se susrećemo u općini Zenica, te se utvrđuju aktivnosti i projekti s ciljem poboljšanja uvjeta življenja, stanja okoliša u općini Zenica. Ovaj dokument je urađen prema principima održivog razvoja i već postojećih strateških dokumenata u ovoj općini.

Organizacijsko-administrativni nedostaci odnose se na urbanu ekološko-komunalnu kulturu, neprovođenje zakona, nedostajuće zakonodavstvo i institucionalnu infrastrukturu, te neadekvatno održavanje gradskih i zelenih površina.

LEAP predlaže niz aktivnosti i projekata za približavanje prema postavljenoj viziji, pri čemu se prednost daje mjerama koje su ekološki – okolišno učinkovite, tehno-ekonomski izvedive, imaju podršku javnosti te nemaju previše prepreka u smislu administriranja. Lokalna samouprava ima ograničenu nadležnost po nizu pitanja. Zbog toga u nekim projektima, treba aktivno surađivati s nadležnim višim instancama i pitanja rješavati proaktivnim pristupom svih interesnih sudionika.

Kratkoročno, u razdoblju koje slijedi glavninu resursa će biti potrebno uložiti u planiranje i pripremu projekata, a tek manji dio u investicije i konkretna rješenja.

Za provedbu LEAP-a, općina Zenica treba se osloniti, prije svega na vlastita sredstva financiranja projekata temeljem načela „zagađivač plaća“, u čemu treba dobra koordinacija s federalnom i kantonalnom politikom i naravno u slučajevima gdje je to moguće. Gdje god je moguće treba insistirati na trajno održivim rješenjima temeljenim na privatnim ulaganjima i interesnom partnerstvu.

Najznačajnije je održati LEAP „u životu“ i započeti njegovu implementaciju u okviru raspoloživih sredstava. Iskustva pokazuju da su mnogi planski dokumenti lokalne zajednice kao što je i sam LEAP posustali u provedbi, ili uopće nisu implementirani. Da bi LEAP uspio, potrebna je puna podrška politik, odnosno lokalne vlasti, potrebno je održati partnerski odnos s sudionicima i građanima, te raditi na izgradnji opće kolektivne i individualne svijesti građana. Isto tako je potrebno revidirati ovaj proces periodično, i pratiti realizaciju pojedinih projekata, te izvršiti određene korekcije. Ukoliko ne može doći do implementacije određenog projekta i zamijeniti ga novim ukoliko je to moguće.

LITERATURA:

- Pejović, T. (2008.) Seminarski rad iz predmeta Ekološka tehnologija: „Nova uloga države i privrednih društava u implementaciji održivog razvoja“, Zenica.
- Podaci dobiveni iz Općine Zenica i MZ u općini Zenica
- Prostorni plan Zeničko-Dobojskog Kantona 2007-2027.g.
- Priručnik za razvitak lokalne zajednice kroz izradu lokalnog akcijskog plana za okoliš, CARDS Projekt Podrška lokalnoj okolišnoj inspekciji u BiH (2007.) Sarajevo
- Strategiju razvoja Općine Zenica
- Strategiju razvoja poduzetništva malih i srednjih preduzeća u općini Zenica 2003.-2008. godine.

DRAFT